

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

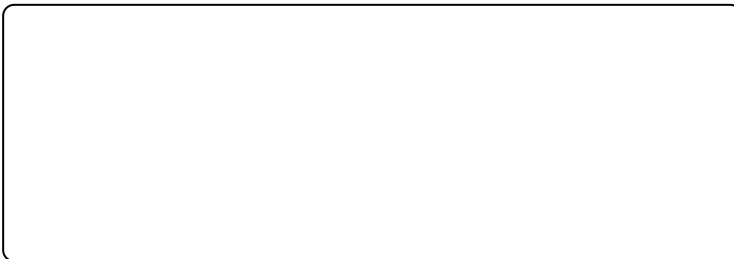


# ره‌نامهٔ جهادی در عرصه‌ی آموزشی

دقراول  
برنامه‌ریزی آموزشی

مؤلفان:

احسان منصوری، مرضیه محمدی، مهدی محمدی، سمیرا  
امیدواری، فاطمه حسنی سعدی، مطهره حسنی سعدی



---

## ره‌نامه جهادی در عرصه‌ی آموزشی،

### دفتر اول، برنامه‌ریزی آموزشی

---

مؤلفان: احسان منصوری، مرضیه محمدی، مهدی محمدی، سمیرا امیدواری،

فاطمه حسینی سعدی، مطهره حسینی سعدی

ناشر:

به سفارش مرکز مطالعات راهبردی و هدایت حرکت‌های جهادی

چاپ و صحافی:

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۱

شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه

قیمت: ۵۰۰۰۰ ریال

شابک:

جميع حقوق محفوظ است

---

مرکز مطالعات راهبردی و هدایت حرکت‌های جهادی

ساختمان مرکزی ۸۸۹۳۰۸۵۲ - ۸۸۹۲۸۳۱۴

حوزه مطالعات راهبردی و تربیت جهادی

[www.jahadgar.com](http://www.jahadgar.com)

Email: [markaz.jahadi@gmail.com](mailto:markaz.jahadi@gmail.com)

---

مراکز پخش:

ساختمان مرکزی تهران: مرکز مطالعات راهبردی و هدایت حرکت‌های جهادی (۸۸۹۲۸۳۱۴ - ۸۸۹۳۰۸۵۲ - ۰۲۱)

تهران: معاونت سازندگی و کارآمدسازی سازمان بسیج دانشجویی (۸۸۲۸۱۵۴۵ - ۰۲۱)

## فهرست مطالب

|         |  |
|---------|--|
| ۹.....  | به جای مقدمه .....   |
| ۱۱..... | <b>فصل اول: تعاریف و مفاهیم عمومی .....</b>                                      |
| ۱۱..... | ۱. حرکت های جهادی .....  |
| ۱۱..... | ۲. اردوهای جهادی .....   |
| ۱۱..... | ۳. منطقه هدف .....   |
| ۱۲..... | ۴. گروه پیش قراول .....  |
| ۱۲..... | ۵. عرصه آموزشی .....   |
| ۱۲..... | ۶. دستگاه های همکار .....  |
| ۱۲..... | ۷. مسئولین و شرح وظایف .....   |
| ۱۳..... | الف) مسئول آموزش .....   |
| ۱۴..... | ب) مسئول آموزش درون گروهی .....  |
| ۱۵..... | ج) مسئول آموزش برون گروهی .....  |
| ۱۶..... | د) مسئول پژوهش .....   |
| ۱۷..... | ۸. فراگیر .....  |
| ۱۷..... | ۹. گروه های سنی مخاطبین .....  |
| ۱۹..... | ۱۰. مشاوره نامحسوس .....   |
| ۱۹..... | ۱۱. گروه های هم عرض .....  |
| ۲۱..... | <b>حاشیه ای مهم تر از اصل، بر فصل اول: کاری که کرد دیده ما بی نظر نکرد .....</b> |
| ۲۱..... | دیده اول: بدون شرح ها .....  |
| ۲۱..... | آنچه خودت می دانی .....  |
| ۲۴..... | آنجا که روح آرام می گیرد .....   |

|    |   |
|----|---|
| ۲۹ | سی مرغ  |
| ۳۰ | از مهد تا لَاحِد  |
| ۳۱ | دیده دوم: ریشه‌ها   |
| ۳۱ | خودت را بسوز  |
| ۳۳ | همه‌اش برای او  |
| ۳۵ | دیده سوم  |
| ۳۵ | چرا   |
| ۳۷ | برای کی‌ها؟   |
| ۳۸ | کجا؟  |
| ۳۸ | با کی؟  |
| ۳۹ | کدام مهره‌ها؟   |
| ۳۹ | رئیس کجاست؟   |
| ۴۰ | کالبینان المرصوص؟   |
| ۴۳ | <b>فصل دوم: اقدامات قبل از اردو</b>                               |
| ۴۳ | روش‌ها  |
| ۴۴ | زمینه‌ها  |
| ۴۵ | شناسایی منطقه هدف   |
| ۵۰ | مؤلفه‌های منطقه هدف   |
| ۵۰ | فاکتورهای اولیه شناسایی   |
| ۵۰ | فاکتورهای آموزش   |
| ۵۶ | شناسایی شاخص‌های مخاطبین منطقه شامل نوع زندگی و برنامه فردی افراد |
| ۵۷ | بخش دوم: گزینش نیروی انسانی                                       |
| ۵۷ | گزینش تخصصی سرمایه‌های انسانی                                     |
| ۵۸ | برخی مؤلفه‌های گزینش جهادگران آموزشی                              |
| ۶۱ | فراخوان به همراه ایجاد شناسنامه نیروی انسانی                      |
| ۷۱ | بخش سوم: برنامه‌ریزی آموزشی                                       |
| ۷۱ | تهیه طرح نامه آموزشی  |
| ۷۱ | برگزاری دوره آموزشی   |

## فهرست مطالب ◀ ۷

|     |  |
|-----|--|
| ۷۴  | بخش چهارم: پشتیبانی  |
| ۷۴  | اعزام طلایه دار و پیش قراول                                |
| ۷۴  | رصد مالی   |
| ۷۵  | پشتیبانی تبلیغاتی  |
| ۷۶  | رایزنی با مسئولین و نهادهای منطقه                          |
| ۷۷  | رایزنی با مسئولین و نهادهای ذیربط                          |
| ۷۸  | رصد فضاها و مکان‌های استقرار و هدف                         |
| ۸۱  | <b>فصل سوم: اقدامات هنگام برگزاری اردوی جهادی</b>          |
| ۸۱  | بخش اول: آموزشی  |
| ۸۱  | ۱. طبقه بندی مخاطبین                                       |
| ۸۷  | ۲. ایجاد شناسنامه ویژه هر مخاطب                            |
| ۸۸  | ۳. رصد کارهای روزانه                                       |
| ۹۱  | ۴. بررسی کیفیت و کمیت آموزش عمومی هر مخاطب                 |
| ۹۳  | ۵. اولویت دهی برنامه ریزی به همراه مشاوره نامحسوس          |
| ۹۹  | ۶. برگزاری کارگاه‌های توانمندسازی نخبگان بومی (تربیت بومی) |
| ۱۰۱ | بخش دوم: مدیریت  |
| ۱۰۱ | ۱. مدیریت در صحنه  |
| ۱۰۳ | ۲. تبادل اطلاعات با مسئولین منطقه به صورت روزانه           |
| ۱۰۴ | ۳. ایجاد جلسات مشاوره با اولیا و مربیان                    |
| ۱۰۶ | ۴. نظارت بر نیروی انسانی                                   |
| ۱۱۳ | ۵. مستند سازی  |
| ۱۱۴ | ۶. گزارش کار کلی   |
| ۱۱۶ | ۷. برگزاری جلسات نقد و بررسی                               |
| ۱۱۶ | ۸. تعامل با سایر مدیران                                    |
| ۱۱۷ | بخش سوم: پشتیبانی  |
| ۱۱۷ | ۱. تجهیز محیط آموزشی                                       |
| ۱۱۹ | ۲. تجهیز لوازم اولیه مربیان                                |
| ۱۱۹ | ۳. رفت و آمد   |

|          |   |
|----------|---|
| ۱۲۰..... | ۴. اقدامات تفریحی مخاطبان و مرتبان.....                           |
| ۱۲۷..... | <b>فصل چهارم: اقدامات پس از اردوی جهادی.....</b>                  |
| ۱۲۷..... | تهیه آرشيو آموزشی.....  |
| ۱۲۷..... | تهیه گزارش کار در محورهای تجربه‌ها مشکلات نقاط قوت و ضعف.....     |
| ۱۳۰..... | تدوین شناسنامه نهایی مخاطبان و معرفی به مراجع ذیصلاح.....         |
| ۱۳۲..... | جزوات آموزشی.....   |
| ۱۳۳..... | ارزیابی و تطابق با گروه‌های هم‌عرض.....                           |
| ۱۳۵..... | تدوین سند راهبرد علمی منطقه بر اساس چشم‌انداز حرکت‌های جهادی..... |
| ۱۳۶..... | برگزاری جلسات جهت تحلیل نقاط ضعف و قوت.....                       |
| ۱۳۶..... | زمان بندی تداوم ارتباط.....                                       |
| ۱۳۷..... | ارتباط با مخاطبان با ابزارهای رسانه‌ای.....                       |
| ۱۳۷..... | تداوم ارتباط با فراگیران.....                                     |
| ۱۳۸..... | اعزام به منطقه جهت سرکشی.....                                     |
| ۱۳۹..... | برگزاری آزمون‌های دوره‌ای.....                                    |
| ۱۴۱..... | <b>پیوست.....</b>   |
| ۱۴۱..... | فرم‌گزینش و ثبت نام.....  |
| ۱۴۳..... | نقشه منطقه.....   |
| ۱۴۳..... | شناسنامه علمی مخاطبان.....  |
| ۱۴۴..... | سایر موارد.....   |



یا رفیق من لاریفیک له

به جای مقدمه

سلام

چه کلامی زیباتر از سلام که اسم خداوند است. گفتند مقدمه بنویس. این را بگذارید جای مقدمه که تقاضای بخشش می‌کنم اگر این متن وقتت را خواهد گرفت و در آخر هم نیروی پنهان روحت را به حرکت وادار نکرد.

هرچه سعی می‌کنم که بتوانم رسمی و کتابی بنویسم نمی‌شود. نه که نمی‌شود؛ می‌شود اما دل و دماغ من به این نمی‌رود که همین ابتدای کار فراری ات بدهم از کتاب.

اینکه پیش روی تو است ره‌نامه‌ای است که تو را با مقدمات و برنامه‌های نظری و عملی اردوهای جهاد علمی آشنا می‌کند تا سرفصلی باشد بر مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی اردوهای جهاد علمی و عرصه‌ی آموزشی اردوهای جهادی که دارای تنوع عرصه هستند.

شاید دوست داشته باشی چشم‌هایت را بدوزی به حرف‌هایی که نتیجه سالها تجربه است. با هم بگوییم که جهاد چیست و اردوی

جهادی کدام است و آموزش به چه می‌گویند. بعد آشنا بشوی که گروه‌های جهادی چه می‌کنند و با چه ساختاری در دل محرومیت‌ها قدم می‌گذارند. همه را که دانستیم، با نحوه کارپیش از اردو و با آموزش حین اردو و نتیجه‌گیری‌ها و ثمره‌های اردو انس بگیریم. کتاب را که می‌بندی، حس می‌کنی عوض شده‌ای، حس می‌کنی که چیزی به روح اضافه شده است و پایت را گذاشته‌ای در راهی که اولیاء حضرت حق قدم‌هایشان در آن استوار بوده است اگر این اتفاق برایت افتاد یا علی‌را زمزمه لب‌ت کن!

این کتاب دفتر اول از سه کتاب عرصه آموزشی است، دفتر اول: مدیریت برنامه‌ریزی آموزشی و جهاد علمی دفتر دوم: درسنامه دانسته‌های بنیادین و دفتر سوم: درسنامه مهارت‌های زندگی است.

در این کتب سعی شده است با بیان روش‌ها و راهکارهای اجرایی در عرصه‌ی آموزش، قدمی در راستای تحقق سند چشم‌انداز حرکت‌های جهادی در افق ۱۴۰۴ و راهبردهای ۱۲ گانه‌ی آن برداشته شود.

در آخر لازم است از جهادگران و پژوهشگران ارجمند گروه جهادی السابقون و موسسه فرهنگی تبلیغی رویش بویژه آقایان محمد حسین برکوک و امیر جنگی زهی و خانم فائزه فرهادی تشکر و قدردانی نمایم.

مرکز مطالعات راهبردی و هدایت حرکت‌های جهادی

## فصل اول:

### تعاریف و مفاهیم عمومی

#### ۱. حرکت‌های جهادی

به مجموعه جریان‌هایی که از روی اخلاص، برای رضای خدا و با هدف خدمت رسانی در کلیه عرصه‌های جامعه صورت بگیرد، حرکت جهادی گفته می‌شود.

#### ۲. اردوهای جهادی

حضور فعال، خود جوش و سازمان یافته جوانان و سایر اقشار جامعه در مناطق کم برخوردار در راستای اهداف حرکت‌های جهادی (زمینه سازی ظهور بوسیله خود سازی و خدمت رسانی)، اردوی جهادی نام می‌گیرد.

#### ۳. منطقه هدف

منطقه جغرافیایی تحت پوشش اردوهای جهادی جهت انجام فعالیت‌های خدمت رسانی در عرصه‌های مختلف که یک یا چند روستا یا شهر یا یک تجمع مکانی نسبی، توسط جهادگران انتخاب می‌گردد، منطقه هدف نام دارد.

#### ۴. گروه پیش‌قراول

تعدادی از اعضای گروه جهادی که چند روز قبل از شروع حرکت جهادی جهت فراهم سازی مقدمات حضور سایر اعضای گروه، در منطقه هدف مستقر شوند.

#### ۵. عرصه آموزشی

مجموعه فعالیت‌های که در قالب کلاس‌های آموزشی در راستای تربیت و ارتقای علمی انسان‌های وارسته (جهادگران و اهالی) تحقق جامعه آرمانی مهدوی توسط گروه جهادی برنامه‌ریزی و اجرا می‌شود.

#### ۶. دستگاه‌های همکار

مجموعه سازمان‌ها و نهادهایی که در پیشرو و اهداف عرصه آموزش مؤثر هستند، مانند: آموزش و پرورش، سازمان فنی حرفه‌ای، هلال احمر، دانشگاه، مؤسسات و پژوهشکده‌ها، اداره ارشاد اسلامی، تبلیغات اسلامی، کانون‌های فرهنگی شهرستان و استان، اداره تربیت بدنی، اداره امور مساجد، حوزه علمیه، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، سازمان دانش‌آموزی، سازمان مرمت و زیبا سازی، آموزشگاه‌های کنکور ... و

#### ۷. مسئولین و شرح وظایف

هنگام تشکیل گروه جهادی از بین داوطلبین شرکت‌دار و افرادی علاقمند و دارای صلاحیت‌های علمی و عملی که در ذیل به آن‌ها اشاره خواهد شد، به عنوان مسئولین هر یک از بخش‌ها انتخاب خواهد شد.

لازم به ذکر است موارد ذکر شده در هر دو قسمت خواهران و برادران مشترک خواهد بود و علیرغم اینکه در بسیاری از اردوهای جهادی شاهد برگزاری کلاس‌های آموزشی تنها از سوی گروه خواهران هستیم، شایسته است برادران نیز در تشکیل کارگروه آموزشی و برنامه‌ریزی‌های مربوط به آن به طور جدی فعال باشند.

### الف) مسئول آموزش

از بین اعضای گروه شخصی آشنا و علاقمند به خدمت رسانی در عرصه آموزشی به عنوان مسئول آموزش اردو و انتخاب شده که باید به تأیید شورای گروه برسد. برخی ویژگی‌های مسئول عبارتند از:

- آشنایی با فعالیت‌های مختلف و شناخت عرصه آموزش در اردوهای جهادی

- دارای توان مدیریتی و برنامه‌ریزی آموزشی اردو

- در صورت امکان دارای مهارت‌های آموزشی (تدریس، مخاطب‌شناسی و...)

- دارای خصوصیات اخلاقی همچون: اخلاص، درایت، توان، توان ارتباط‌گیری قوی و...

برخی از وظایف مسئول آموزش عبارتند از:

- شرکت در مراحل شناسایی مناطق هدف و توجه به کلیه جوانب از نقطه نظر آموزش

- رایزنی با مشاورین برای برنامه‌ریزی‌های عرصه آموزشی

- انتخاب و تقسیم وظایف و توجیه مربیان آموزشی

- برنامه‌ریزی آموزشی اعضا پیش از برگزاری اردوی جهادی
- جهت دهی به فعالیت‌های آموزشی درون گروهی به سمت تحقق اهداف فرهنگی و در راستای به هدف بزرگ حرکت‌های جهادی (زمینه سازی ظهور)
- برگزاری جلسات گزارش‌گیری و نقد و بررسی روزانه با مربیان آموزشی
- هماهنگی با مسئول اردو در انجام کلیه مراحل اردو
- نظارت بر روند اجرای فعالیت‌ها
- قدرت تصمیم‌گیری و اتخاذ تدبیر در شرایط خاص و بروز مشکلات
- برنامه‌ریزی جهت دعوت و حضور اقشار منطقه هدف در کلاس‌های آموزشی.

در صورت وجود چنین فردی به عنوان مسئول آموزشی اردو، موظف به تشکیل تیم آموزشی از میان اعضای گروه در مسئولیت‌ها ذیل است. در صورت توانایی فردی و مدیریتی، مسئول آموزشی می‌تواند بصورت مشترک برنامه‌های آموزشی درون گروهی (جهادگران) و برون گروهی (اهالی) را مدیریت کند و در صورت عدم توان می‌تواند جانشینی به عنوان آموزش درون گروهی انتخاب کند.

#### ب) مسئول آموزش درون گروهی

همانطور که گذشت یکی از اهداف عرصه آموزش اردوهای جهادی و تربیت انسانهای وارسته جهت مدیریت جامعه مهدوی است. در راستای این هدف مسئول آموزشی درون گروهی (جهادگران) به انجام وظایف زیر

می‌پردازند:

- شناسایی نقاط ضعف آموزشی مربیان
- برنامه‌ریزی سرفصل‌های کارگاه‌های آموزشی درون‌گروهی در حین اردو
- برنامه‌ریزی حلقه‌های مطالعاتی جهادگران
- برگزاری جلسات شبانه تبادل نظر

### ج) مسئول آموزش برون‌گروهی

در راستای خدمت‌رسانی به مناطق کم‌برخوردار، مسئول آموزش برون‌گروهی با در اختیار داشتن اطلاعات حاصل از مراحل شناسایی به برنامه‌ریزی می‌پردازد. برخی از مهمترین وظایف مسئول آموزش برون‌گروهی عبارتند از:

- در صورت امکان حضور در مراحل شناسایی
- جمع‌آوری اطلاعاتی نظیر کلاس‌های فنی و هنری مورد علاقه‌ی اهالی
- جمع‌آوری اطلاعاتی از قبیل سطح تحصیلات جامعه مخاطبین
- برنامه‌ریزی ساعت به ساعت و روزانه از حداقل یک ماه پیش از اردو
- هماهنگی با مسئول آموزش در اجرای برنامه‌ها
- نظارت و بررسی عملکرد مربیان آموزشی
- برگزاری جلسات روزانه گزارش‌گیری و تبادل تجربیات

#### د) مسئول پژوهش

در بسیاری از گروه‌های جهادی جهت سهولت روند شناسایی تقسیم وظایف و کارشناسی بودن اطلاعات حاصل از مراحل شناسایی، به عنوان پژوهش تشکیل می‌شود که به دلیل تشابه عملکردی با حیطة آموزش و عدم پرداخت در مابقی سری رهنامه‌ها، در این بخش به آن می‌پردازیم. اعضای این گروه عمدتاً افرادی متخصص در رشته مورنظر هستند (بطور مثال اگر موضوع مورد نظر بررسی وضعیت اقتصادی منطقه جهت ارتقای سطح آن و اجرای طرح‌های اشتغال‌زایی باشد، از افراد خبره در امر اقتصاد و کارآفرینی به عنوان اعضای تیم پژوهش استفاده می‌شود). در برخی مورد از جهادگرانی که تجربه بیشتری در مناطق مختلف داشته باشند هم می‌توان به عنوان مشاوره در امر پژوهش استفاده کرد. چرا که توانایی برقراری ارتباط و ایجاد اعتماد، قدم اول در جمع‌آوری اطلاعات صحیح و همه‌جانبه در منطقه هدف بوده و لذا مشاهده شده که جهادگران با تجربه اغلب به توانایی بسیار خوبی در این مقوله دست پیدا کرده‌اند.

برای رهبری این گروه و انسجام بخشی به اطلاعات کسب شده توسط اعضا لازم است یکی از اعضا که بهتر است عضو شورای گروه هم باشد، به عنوان مسئول گروه پژوهش انتخاب شود.

جهت جلوگیری از این شبهه تداخل و موازی‌کاری گروه پژوهش با سایر گروه‌ها در شناسایی، این نکته قابل ذکر است که عرصه‌های معمول اردوهای جهادی (آموزشی و فرهنگی) همواره در مراحل شناسایی به صورت مستقل به جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز خود می‌پردازند و گروه



پژوهش بیشتر جنبه عرصه یابی برای خدمات رسانی در موارد غیر آموزشی و فرهنگی مثل کشاورزی، اقتصاد زمینه‌های عملیاتی شدن پایان نامه‌های دانشجویی و... دارد. مهمترین وظایف مسئول پژوهش عبارتند از:

- شناسایی و جذب افراد نخبه در رشته‌های مختلف
- برگزاری جلسات اندیشه ورز جهت یافتن عرصه‌های جدید خدمت رسانی در مناطق هدف
- شرکت در مراحل شناسایی به همراه اعضای گروه
- دعوت از کارشناسان زنده در جلسات هم‌اندیشی جهت ارائه راهکارهای مناسب و زود بازده متناسب با مشکلات مناطق هدف
- رایزنی با مسئولین مربوطه جهت ارائه طرح‌ها، همکاری و پشتیبانی
- معرفی عرصه‌ها به مسئول گروه
- پیگیری عملیاتی شدن طرح‌های پژوهشی (صفحه ۱۰)

## ۸. فراگیر

به فردی که تحت عناوین مختلف زیر نظر مربی در طول دوره اردوی جهادی در کلاس‌های آموزشی شرکت می‌کند، فراگیر گفته می‌شود.

## ۹. گروه‌های سنی مخاطبین

بر اساس ویژگی‌های سنی جامعه هدف نوع خدمات قابل ارائه در اردوهای جهادی و همچنین با در نظر گرفتن توصیه اسلام به آموزش‌های ویژه هر گروه سنی، جمعیت مخاطبین به انواع زیر قابل گروه بندی

می‌باشند: البته لازم به ذکر است، این نوع گروه بندی به دلیل کم مشغله تر بودن بانوان مناطق نسبت به آقایان و تمرکز بیشتر برادران جهادگر فعالیتهای عمرانی و در نتیجه کمبود نیروی آموزشی، در قسمت خواهران سهل الوصول تر خواهد بود.

الف) بزرگسالان: شامل افراد بازه سنی حدود ۲۵ سال به بالا و اغلب متأهل.

ب) جوانان: افراد بین حدود ۲۵-۱۸ سال (دبیرستان و دانشجو)

ج) نوجوان: افراد بین ۱۸-۱۲ سال (راهنمایی)

د) کودک: گروههای ۱۲-۷ سال (ابتدایی)

ه) خردسال: افراد زیر ۷ سال

نکته ۱: در کلیه گروه‌های فوق غیر از خردسالان لازم است تفکیک مؤنث و مذکر انجام شود

نکته ۲: بسته به شرایطی از قبیل کمبود مربی آموزشی، کم بودن اعضا در گروهی خاص، ادغام دو یا چند گروه با در نظر گرفتن ملاحظاتی مثل (تناسب سرفصل‌های ارائه شده و...) قابل انجام است.

نکته ۳: در اردوهای جهاد علمی که هدف، ارتقای سطح دانش تحصیلی مخاطبین است، غیر از گروه خردسالان، مابقی گروهها می‌توانند جامعه هدف باشند به طور مثال (سواد آموزی برای گروه بزرگسالان و طرح ارتقای معدل برای کودکان و نوجوانان) اما اغلب به دلیل کمبود و نبود امکانات آموزشی مربوط به مهارتهای کنکور مناطق کم برخوردار دانش‌آموزان دبیرستانی و در اولویت طرح قرار می‌گیرند.

### ۱۰. مشاوره نامحسوس

در این جا منظور، دقت در کشف، جمع‌آوری و تشخیص نکات دارای اهمیت از بین معاشرات، گفت‌وگوها و رفتارهای مخاطبین است که ممکن است توجه به آن‌ها در روند فعالیت‌های گروه موثر بوده و یا گاهی منجر به تغییر جهت کلی فعالیت‌ها شود.

### ۱۱. گروه‌های هم‌عرض

به گروه‌هایی اطلاق می‌شود که پس از اعزام به منطقه هدف، باز تقسیم شده و هر تیم به روستای مشخص شده وارد شده و تا پایان اردو در آن جا می‌ماند.



## حاشیه‌ای مهم تر از اصل، بر فصل اول: کاری که کرد دیده ما بی نظر نکرد

### دیده اول: بدون شرح‌ها

می‌گفت مثل امیرخانی بنویس! مثل شجاعی! خیلی نخواستی خوب بنویسی در حدّ خودت بنویس! نگاهش کردم. حس کردم اگر بخوام بحث کنم باید قید زود رسیدن به خانه را بزنم. یعنی مسیر تهران تا اراک را آنقدر دیر برگردم که آخر شب فقط جنازه ام برسد به خیابان رودکی اراک. "جهاد" را باز کردم نوشته بود: جهاد از نظر لغوی از ریشه جُهد به معنی وسعت، قدر، توان، طاقت و از جهد به معنی سختی و مشقت گرفته شده.<sup>۱</sup> کتاب را بستم و به حرف‌های برکوک<sup>۲</sup> فکر کردم. هنوز روی سرم مثل پرنده‌ها پرواز می‌کرد.

### آنچه خودت می‌دانی

مسلمانم و اسلام مثل هردین دیگری اعمالی دارد و رسیدن به اعمال

---

۱. حسین نوری، جهاد ص ۱۹ و علی اکبر دهخدا لغت نامه دهخدا ۱۶ و ۱۶۹

۲. آدم شریفی که در دانشگاه شریف درس می‌خواند.

خستگی دارد، خواب آلودگی دارد، مسیر تهران تا اراک دارد، پول دادن و جان دادن و با برکوک<sup>۱</sup> حرف زدن دارد.

خدا را قبول کرده‌ایم. رسیدن به این هدف شده است هدف ما. هرچند ماموریم به کوشش:

گرچه وصالش نه به کوشش دهند هر قدرای دل که توانی بکوش خودت قبول کنی، نشر و تبلیغ کنی و در نهایت به نجات برسی و این کشتی را به ساحل برسانی. نه از آن ساحل‌ها که روی بازوها خالکوبی می‌کنند. نهایت این است این کلمه عظیم را که در ظرف واژه‌ها در الله می‌گنجد در جهان، بالا ببری.<sup>۲</sup>

در فیلم‌های سینمایی دنبال خیر و شر می‌گردیم. دنبال کسی که نماد آدم خوب باشد و کسی که آدم بد. از همان بابا آدم که در بهشت بود و آن خانه خراب آمد گولش زد این مقابله‌ها وجود داشته. فیلم عالم وجود از همان مقابله‌ها و مبارزه‌ها شروع شده و آخرش هم که مهدویت است باز همان آش و همان کاسه. قیامت هم که می‌شود آدم‌ها دودسته می‌شوند (البته اگر از اعراف چشم بپوشیم)<sup>۳</sup> خاکی که باشی نمی‌توانی پرواز کنی، نمی‌توانی آن به آن خودت را از این بدن که مثل کنه به تو چسبیده آزاد کنی. این خاصیت خاک است. خاصیت ماست که از اینجا تا عراق که می‌خواهیم برویم ساعت‌ها توی این اتوبوس‌های فکسنی با پای‌های ورم

---

۱. ایضا حرف‌های خط بالا

۲. غلامرضا سعیدی؛ جنگ‌وصالح در اسلام؛ ص ۸۵

۳. اعراف سرزمینی است بین بهشت و جهنم آنها که نه بهشتی‌اند نه جهنمی‌اند آنجا سرگردان می‌مانند.

کرده بسازیم تا فردایش برسیم. این یعنی محدودیت. محدودیت یعنی همین که خودمان نمی‌توانیم پرواز کنیم. پرواز کردن کار هواپیماست که هر هزار کیلومتر اندازه عمر یک آدم اکسیژن مصرف می‌کند. هواپیماست که می‌پرد و ذهن ما تا همین جا رسیده است. برای رفع و رجوع محدودیت است که باید کاری کرد و برای آفرینش خوبی‌هاست که باید تلاش کرد. قرآن اسم این تلاش را گذاشته «جهاد»

یک وقتی اسم این کار را تجارت پرسود گذاشته. یک کاری که باید با جان انجام دهی نه با زبان و لقلقه لسان.<sup>۱</sup>

گاهی یک حرف هم بتوانی بزنی خودش برای خودش کار بزرگی است.<sup>۲</sup> ثروت و سلامتی آدم مهم است. این را می‌شود از نرخ بیمه‌ها فهمید. از اینکه بیمه‌ها ایمان را بیمه نمی‌کنند، فکر را بیمه نمی‌کنند و اعتماد را هم. بیمه‌ها ماشینت را بیمه می‌کنند که یک وقت از قیمتش کم نشود و بیمه شخص ثالث می‌کنند که اگر کسی را کشتی باز هم بتوانی دیده‌اش را بدهی. دودوتا می‌شود چهارتا. سلامتی مهم است و ثروت. اگر از این دوتا دست بکشی مردی والاخیلی کار بزرگی نکرده‌ای.<sup>۳</sup> گاهی باید دور شد.

دوران دانشجویی چهار سالی مشهد بودم. دوران خانواده. دور از همه کسانی که هجده سالی کنارشان بودم. سخت بود. خودت باید لباست را می‌شستی. گاه غذا برای خودت می‌پختی و دوستانی که نمی‌دانستی

۱. صف / ۱۰-۱۱.

۲. توبه / ۴۱.

۳. حجرات / ۱۵.

چطور بر خورد کنی. دوران سربازی هم جای خودش. شب‌ها و روزهایی  
اسلحه به دست پُست بدهی و نگهبانی. دور از خانواده و تعلق‌ها. اسمش  
را می‌گذاریم هجرت. همین هجرت هم، کار خودش را می‌کند.<sup>۱</sup>  
درخت هر چه بارش بیشتر می‌شود پایین‌تر می‌رود. گاهی خودت را باید  
پایین ببری و پیش او بالا بروی تا واحد آپارتمان در شهرک بهشت بالاتر  
برود.<sup>۲</sup>

دوربین فیلم برداری را گذاشته اول دالان خلقت و دارد فیلم می‌گیرد.  
این حرفی است که اگر یک ذره اعتقاد داشتیم خیلی اتفاق‌ها نمی‌افتاد و  
خیلی اتفاق‌ها که نمی‌افتاد. چوپان، گله‌اش را رها نمی‌کند آن  
وقت بعضی وقت‌ها خودمان را سرگرم سرگردانی توی این جزیره گنج  
فرض می‌کنیم. گالیوری می‌شویم که توی لی لی پوت گم شده و نه  
نقشه‌ای دارد و نه راهنمایی. یکی باید بیاید و از این سرگردانی نجاتمان  
بدهد. کسی که میدانند چه کسی تلاش می‌کند و چه کسی مثل تنبل‌خانه  
شاه عباس لنگش را روی آن یکی لنگش انداخته است. اوست که هر چه  
انجام می‌دهیم را می‌داند.<sup>۳</sup> به همین راحتی سخت است چیزی مثل  
جهاد را تعریف کنی و بعد بخواهی عمل کنی که قوز بالا قوز است.

### آنجا که روح آرام می‌گیرد

یک اتوبوس آدم جمع کنی. برای ولو چهارصد پونصد تومان عرق کنی

---

۱. انفال/۷۴.

۲. توبه/۲۰.

۳. آل عمران/۱۴۲؛ توبه/۱۶.



وازشهر و دیارت بکنی بروی جایی وسط درخت ها یا بیابان ها یا جایی که صد سال قبل تر ساخته اند، یا جایی که بشود روح را شست. یا بشود پولی داد و جایی به نام موزه را دید. همه این ها را که کنار هم بگذاری معنایی که می آید در ذهنت می شود اردو، می شود سفر دسته جمعی. سفر کردن حتما ماشین و اسب و قاطر نمی خواهد، لزوما پا هم نمی خواهد. سفر کردن دل می خواهد، جان می خواهد که پرواز کنی از خودت در خودت و برای خودت. بعضی وقت ها باید سفر کنی مثل سی مرغی که در شعر عطار سفر کردند. اول هزارها مرغ بودند. طی سختی ها کم شدند و کم کم شدند سی مرغ. می خواستند برسند به ارباب پرندگان که سیمرغ است. وقتی رسیدند فهمیدند مقصود از سفر، خودشان بودند.<sup>۱</sup>

از بد روزگار، فرهنگ لغت را که باز می کنی می بینی اردو ریشه اش می رسد به مغول ها. به افراد زیاد یا به جابجایی لشکر و سپاه، اردو می گویند. به جایی که ورزشکارها برای تمرین و تفریح جمع می شوند هم اردو می گویند. رفتن به این طرف و آن طرف به چه درد می خورد؟ به قول بعضی ها کجا را می خواهیم بگیریم؟ اصلا کانت<sup>۲</sup> در همه عمرش از شهرهای اطراف زندگی اش بیرون نرفت اما فیلسوف بزرگی شد. اما همه اش این نیست. این روحی که خدا در کالبد ما دمیده هر چه نباشد یک شباهتی باید داشته باشد. درست است که لیس کَمِثْلِه شَیْءِ اما از طرف دیگر هُوَ مَعَكُمْ اَیْمًا کُنْتُمْ. منظور این است که باید بزرگ شویم. از

---

۱. فصلت / ۵۳.

۲. فیلسوف آلمانی که پدر فلاسفه را در آورده از بس پیچیده نوشته.

این تکه گوشت شصت هفتاد کیلویی بگذریم. برای بزرگ شدن، بزرگ‌ها را باید دید. طبیعت، خودش معلم خوبیست. درخت و برگ و باد برای بیدار کردن بد نیست.

ابروباد و مه و خورشید و فلک در کارند

تا تونانی به کف آری و به غفلت نخوری<sup>۱</sup>

اگر اردوها را بیشتر در دورانِ مدرسه گذاشته‌اند علتش را باید پیدا کنیم. شاید یک علتش این باشد که اردو تجربه‌ای است که غیرمستقیم درس می‌دهد و به نوعی فلسفه‌بافی نمی‌کند، بلکه فلسفه‌سازی می‌کند.<sup>۲</sup>

دلمان از دیوارها می‌گیرد و این اردو است که کلاسی بی‌دیوار است. اگر در کلاس فقط باید به نگاه معلم کنی و خودت را در حصار دهانِ یک نفر که مثل طوطی حرف می‌زند گرفتار کنی. توی کلاس حداکثر می‌توانی پیچ‌پیچی راه بیندازی و سر معلم را ببری اما از تعامل و این حرف‌ها خبری نیست. همان ویتامینی است که مادرها جدیداً به بچه‌هایشان می‌دهند. از آنها که زمان ما نبود. بعضی‌ها دنبال تعریف لغوی و اصطلاحی و چه و چه هستند، اینها را می‌گذارم برای حاشیه‌ها. قشنگ است با کمترین امکانات می‌شود یک کشور را دید. یک کشور کوچک که خودش را بین چند جوان یا نوجوان قائم کرده. وقتی یک گروه درست می‌کنند یعنی یک اتوبوس بین شهری نیستند که سر یک صندلی و جای نشستن

---

۱. تو را به خدا این بیت مظلوم را با معنای اصلی‌اش بخوانید.

۲. دکتر میرعبدالحسین نقیب‌زاده در کتاب نگاهی به فلسفه آموزش و پرورش (انتشارات

دعوا کنند.

وقتی تربیت تعریف شده دارند یعنی یک ردیف غاز نیستند که پشت سرهم راه بروند. وقتی سازمان یافته اند یعنی یک مشت علف خودرو نیستند. روح دارند، سنگ نیستند. برنامه دارند. تفریح دارند و بین شان صمیمیت مثل یک دریا موج می زند. اینطور نیست که هر فرد را مثل یک برج زهرمارببینی و دست به کارشوی که بشکه غسل بیاوری. در اردو برنمی دارند عصا به دست را با نوجوان توی یک اردو بگذارند و یک استاد دانشگاه کالیفرنیا را هم بگذارند مریشان. کبوتر با کبوتر بازا باز هر چیزی سنخیتی دارد و هر میخی، چکشی. تقسیم هم می توانیم بکنیم. بچه ها را برداریم ببریم دیدن مارمولک های بیابان های قم، برداریم ببریم ساختن روستاهای خراب شده که کیلویه، برویم بهداشت یاد عشایر بدهیم، برویم قله الوند را فتح کنیم، برویم قره سودر کلات نادری از آبشارها بالا برویم یا در محضر علی بن موسی الرضا بال های روحمان را آب بزنینم. همه اش می شود. مشترک هم می شود.

معصوم است که میگوید دو نفر هم که شدید رهبر داشته باشید. رهبر همان راهبر است. یک نفر را باید بگذاری رئیس که حرف، حرف او باشد. وقتی می خواهی افسار کاروان را دست یک نفر بدهی حواست به هوش و حواش هست چه برسد به آدمیزاد که فوقش در حد کالآنعام می خواهد پایین بیاید. عوام می گویند آدم خوبی باشد یعنی به قول اصطلاح ها آدم با تقوایی باشد. برای این می گویم که جای خوب اردو را برای خودش برندارد، خودش اول غذا نخورد بعد دیگران، اگر حرف و حدیثی هست زود گمان گناه نبرد.

خدا محور باشد. اگر نیت اش خدایی نباشد در حد یک گروه که می‌روند برای خوش گذرانی و همه‌ هدفشان همین غریزه معمولی است و یا از حد غرایز، آن طرف تر نمی‌روند.

الان حتی لات‌ها هم به هم می‌گویند آدم باید اخلاق داشته باشد. یا می‌گویند فلانی ورزشکار با اخلاقی است. همه این‌ها ذهن آکبند را می‌برد به این سمت که مدیر اگر اخلاق نداشته باشد معلوم نیست چه بر سر اردو خواهد آمد و چقدر خرابی به بار می‌آید. اردو شرکت پول سازی نیست که اگر مدیر اخلاق نداشت بگویی به جهنم و صبر کنی تا سربرج حقوقت را بگیری.

مدیر اردو اگر خودش را بگیرد و روی دماغ فیل را کم کند به درد نمی‌خورد. روز اول بگذرد همه بر می‌گردند.

مدیر باید خادم باشد. نیتش این باشد که خدمت کند نه اذیت و لعنت. اردو نمی‌رویم که برای هم کلاس بگذاریم! می‌رویم که از هم و از موضوعات، درس بگیریم. یک کمی هم امانتداری و رازداری بد نیست. چیزی که با این بلوتوث‌ها و ایمیل‌ها قابل کنترل نیست. بعضی‌ها پول هم در می‌آورند با افشای راز ملت. مدیر گروه اگر آنقدر پرنده روحش آزاد نباشد که راز اعضا را نگه دارد شاید به درد جرز لای دیوار بخورد اما لایق راه بر شدن نیست.

ادای تواضع را در آوردن هم ملاک نیست. دست روی سینه گذاشتن‌ها وقتی به دل می‌نشیند که واقعی باشد نه حرکت مکانیکی بعضی بازاری‌ها که خونت را توی شیشه می‌کنند و می‌کشند بالا و بعدش هم دست می‌گذارند روی سینه‌شان که از بابت این چند قلم

خون متشکر.

شاید در این عصر، واژه‌ای کلیشه‌ای تر از واژه عدالت نداشته باشیم. بیچاره مظلوم است. هیاهو و سروصدایش را دارد اما معنا و مصداقش در حدّ ندیدن. راه برارد و اگر عدالت نداشته باشد ارکان اردو را می‌ریزد به هم. یکی باید بدود او را کنترل کند. هیچ چیز سر جایش نمی‌ماند. کپسول گاز را روی صندلی مسافر می‌نشانند و مسافر را در بوفه. به یکی زیاد محبت می‌شود و یکی تشنه محبت می‌ماند.

سی مرغ

توی کوپه قطار همسفر شدیم. جوانی بود که مرده شور بود. یک پسر پشت کنکوری و یک سرهنگ بازنشسته ارتش. مسیر مشهد به تهران. از همه جا حرف زده شد. به شغل مرده شور که رسیدیم تا صبح حرف زدیم. تهران که رسیدیم همه شماره‌های هم را داشتیم و قول و قرار که با هم تماس بگیریم. ۴ سال است می‌خواهیم با هم تماس بگیریم اما هنوز که هنوز است ارتباطی در کار نیست. مشکل اینجا بود که روابط نسبتاً قوی و پایداری پیدا نکرده بودیم که کنش اجتماعی داشته باشیم. این حرف آخر را من نمی‌زنم جامعه شناس‌ها می‌زنند. ما هنوز گروه نبودیم. این یک حلقه از آن زنجیره بریده بود. کاری ندارم که جامعه شناس‌ها به گروه چه تعریفی می‌دهند هر چه می‌خواهند بگویند.

خودمان هم احتمالاً اگر دوباره توی یک کوپه دور هم جمع بشویم همان آش است و همان کاسه. از کسانی که با هم بودیم با سه نفرشان از چهار نفر هنوز ارتباط قوی دارم اما با آن یکی هرگز. چرا؟ چون نه اشتراک

داشتیم و نه کنش و نه احساس و هدف مشترک. این یعنی هم‌اتاقی سه هفته‌ی عید من با یخچالِ اتاق فرق خاصی نمی‌کرد. گاهی چند دقیقه حضور در کنار یک فرد می‌تواند یک گروه ابدی تشکیل بدهد و گاهی ده‌ها سال زندگی، اتفاقی در روابط به وجود نمی‌آورد. نمونه‌اش همین کربلای خودمان که زهیرا ابدی کرد، حررا ابدی، حبیب و بعضی افسران لشکر کفررا ابدی کرد. گروهی که هر چه بدویم به پای گرد و خاک سم اسپشان هم نمی‌رسیم چه برسد به خودشان.

### از مهد تا لحد

چه بر سرش آمده خدا می‌داند. یک روز می‌گویند از بیکن<sup>۱</sup> شروع شد، فردایش استخوان‌های ارسطورا می‌کشند بیرون آخرش هم می‌رسند به اینکه علم از حضرت آدم شروع شده یعنی علم از نوع آدمی‌زادیش را حضرت آدم علیه السلام داشته است. این علم که می‌گویم همان است که می‌خواهی بگویی آگاهی، اطلاعات نمی‌دانم هر چه که در ذهن به صورت «قضیه» می‌شود. بحث را منطقی و فلسفی نکنم بهتر است چون نصف بیشتر مخاطب‌هایم می‌پزند. همین تویی که داری می‌خوانی حوصله‌ات سر می‌رود و کتاب را می‌اندازی آن طرف. تقصیر من نیست. علم منطقی از زمان پدرمان آدم بوده است. اما اینکه علم چیست خودش یک دائرةالمعارف می‌خواهد اندازه خاوربابای ما

محور دستگاه تحلیل‌مان را که بگذاریم بر روی دینی که داریم می‌شود شاقولی که خیلی چیزها را درست می‌کند. یا بهتر بگویم قبله‌نمایی که

۱. فیلسوف انگلیسی است که با گذشته مخالف بود می‌گویند بنای علم تجربی با اوست.

همه را هم جهت می‌کند. بالاخره باید این ذهن بفهمد علم چیست تا بفهمد کار علمی یعنی چه؟ بعضی‌ها فکر می‌کنند علم یعنی همین فقه و اصول یا علمی که اصطلاحاً می‌گویند دین است. عزیز دل جانبا زمان می‌گوید علم دینی که تمدن را می‌سازد وجود دارد که باید از علوم انسانی اسلامی شروع کرد. سرتان را درد نیاورم بالاخره باید دنبال علمی باشیم که یک اساس و پایه‌ای داشته باشد والا که روی آب حرف زده‌ایم. علم اگر فایده نداشته باشد که وبال است و یک جورهایی همه‌اش خواب و خیال است. این سود همان است که باید روح را تقویت کند و یا اگر برای طبیعت است کمک کار روح باشد در رسیدن به آن سیمرخ حقیقی.

## دیده دوم: ریشه‌ها

### خودت را بسوز

با آدم روبرو هستیم نه با فیل و خرگوش یا کاکتوس. با کسی که می‌تواند بفهمد، می‌تواند بشناسد می‌تواند اعتقاد داشته باشد می‌تواند بحران درست کند حادثه خلق کند و می‌تواند مسئولیت قبول کند. هیچ گربه‌ای محض رضای خدا موش نمی‌گیرد. خدا هم ما را آورده است در این ناکجا آباد. باورنداری گز کن. هر چیزی که بخواهیم داده است. عادت کرده ایم که نیمه خالی لیوان را بینیم. نقص‌ها را خوب می‌بینیم و کمال‌ها را نه. به هر حال آمده ایم که رشد کنیم یعنی باید مسئولیتی قبول کنیم تا کمی به این که هستیم اضافه شود. همین طور پشت سر هم که هر که بامش بیش برفش بیشتر. مثل یک بازاری که نباید احتکار کند این ظرفیت‌ها را که دارد می‌سوزد را به کاربندازی مبادا اسراف شود. خدا را

شکر همه ما تازه و آکبند نگه داشته‌ایم این مغزهای عزیز را. درختی است اگر بماند شیرهاش فاسد می‌شود و میوه‌اش می‌پلاسد.

آدمی را که به دیواری بسته باشند و نگذارند حرکت کند چه انتظاری هست که بگویند ظرف غذا را بیاور سر سفره یا برونان بخربیاور. باید موانعش برداشته شود. ما اسیره‌ی وهوس هستیم. تعارف ندارد. باید آزاد شویم تا بتوانیم نیمچه مسئولیتی را بپذیریم. شاقول بناها همیشه مثال خوبی بوده است. چیزی وجود داشت که با آن بسنجند. باید تراز داشته باشیم. والا از اردو که برگردیم هر کس حرف خودش را می‌زند. می‌گویند به ملانصرالدین گفتند وسط زمین کجاست؟ گفت همین جا که من ایستاده‌ام باورنداری متر کن!

آب مهم تراست یا غذا وقتی توی بیابان‌های دشت کویر گم می‌شوی و صد کیلومتری داری تا اولین روستای نزدیکت؟ آنها که توی بیابان گیر کرده‌اند می‌فهمند چه می‌گویم. کدام بهتر است آب یا غذا؟ عقل آدم می‌گوید بدون غذا شاید بشود چند روزی دوام آورد اما بدون آب کمتر از آن می‌شود زنده ماند. اینجا اهم و مهم کرده‌ای. به این می‌گویند انتخاب مهم‌تر. همین اهم و مهم بود بابا آدم را آورد در این دیر خراب آباد. من ملک بودم و فردوس برین جایم بود

دم آورد در این دیر خراب آبادم

آدم حرف که می‌زند انگار دارد چشمه‌ای را راهی ذهن طرف مقابلش می‌کند. چشمه اگر وصل به منبع بزرگی نباشد که چشمه نیست. خشک می‌شود و آدم را حیران می‌گذارد. اگر حرف می‌زنیم بد نیست که یک منبعی هم دردلمان داشته باشیم.



## همه‌اش برای او

خودمان را کمی تربیت کنیم. [بلا نسبت نگفته، عمدا این مثال را هم میزنم که کمی به همه ما بر بخورد] اسب را هم که می‌خواهند ببرند مسابقه آموزشش می‌دهند. تربیتی می‌کنند که کلی روی قیمتش می‌رود. آدم هم همین‌طور است. آدم را باید آفرید. آدم وقتی به دنیا می‌آید از نظر جسمی فرقی با آن اسبی که تازه به دنیا آمده نمی‌کند. تازه آن کره اسب قابلیت بیشتری دارد. چون ما باید یک سال صبر کنیم تا چهار دست و پا یا روی دو پا راه برویم ولی او یک ساعته روی پاهایش می‌دود. این آرام آرام بزرگ شدن صفت‌ها و اخلاق و استعداد‌های آدم است که آدم را آدم کرده. از عمق وجود باید تربیت شروع شود تا به کار آید. و الا حکایت با قوره سرد شدن و با مویز گرم شدن است.<sup>۱</sup>

جوانی را سراغ داشتیم سخت دلبسته لباس و قیافه‌اش بود حتی وسواس داشت که پارچه‌اش از کجا باشد و دوختش از فلان و مدلش از بهمان. برای دوستی با او همین بس بود که از لباسش و اتویش و قیافه‌اش تحسین نکنی و یا از طرز تهیه آن چیزی بپرسی. عاشق ظاهر سازی و سرو وضع مرتب بود و به این خاطر از خیلی‌ها بریده بود... تا این که عشقی

---

۱. مراد از تربیت از آهن ماشین ساختن است و از بشر آدم آفریدن. مراد از انسان موجودی اجتماعی ابزار ساز و یا حیوان ناطق و انتخاب کننده و آزاد و خلاق نیست که این همه تعریف بشر است. این استعدادها و غرایز فردی و اجتماعی و عالی توضیح آدم نیست. آدم کسی است که بر تمام استعدادهایش حکومت دارد و رهبری دارد و به آنها جهت می‌دهد. مراد از تربیت، تربیت بدنی و تربیت قومی و قبیله ای نیست. مراد این است که استعداد‌های بشر تا حد انسانی رشد کند.

علی صفایی حائری، مسئولیت و سازندگی، ص ۴۱.

بزرگ‌تر در دلش ریخت و با دختری آشنا شد و با هم سفری کردند و در راه تصادفی. جوانک آن لحظه بحرانی از رنج‌های خودش فارغ بود و خودش را فراموش کرده بود و به محبوبه‌اش می‌اندیشید و سخت به او مشغول بود. او به خاطر پانسماں محبوبش به راحتی لباس‌هایش را پاره می‌کرد و زخم‌ها را می‌بست و راستی سرخوش بود که خطری پیش نیامده.<sup>۱</sup>

مربی باید جوشان باشد. مربی خودش یک زمانی اسیر بوده و حتماً خودش را آزاد کرده از اسارت غریزه‌ها همان که ما اسمش را می‌گذاریم غضب و شهوت و جلوه‌های دنیا. شهوت حتماً امور جنسی نیست هر چند هست. همین غذا برایمان مهم است که خورش باشد یا کباب سلطانی یعنی یک گیری لای چرخ دنده‌های روحمان هست.

کاربلد باید بود. بزرگترین دشمن‌ها همین جا توی سینه و قلب ما در حقیقت روح ما خودشان را قائم کرده‌اند باید گرگم به هوا بازی کنی این بارتوی خودت، تا گرگت را پیدا کنی. گرگ که نه پلنگ را. می‌گویند شیطان مثل گرگ است، ببیند حواست هست راهش را می‌گیرد و می‌رود. نفس انسان مثل پلنگ است یا او تو را می‌درد یا تو باید او را بدری. یا او تو را می‌کشد، یا تو باید او را بکشی. این همان آزادی یا اسارت است یا باید به لشکر عمر بن سعد پیوست یا در سپاه ظاهر کوچک امام حسین علیه السلام بود.

گاهی بدون آموزش هم می‌توان یاد گرفت. این همان تجربه‌اندوزی است اما تا کجا و تا کی؟

## دیده سوم

### چرا

زیاد نمی خواهد فکر کنی من فکرهایش را کرده ام. اینکه اگر دانشجو باشی از خواب نازبلند می شوی و می روی فلان دانشکده تهران یا علی آباد کتول و به استادها بخندی می شود درس خواندن؟ یا افاده روشنفکری بگیری و پشت سرهم سمیناها و کنفرانس و نشست سیاسی و اندیشه ای بگیری که چی بشود؟ بازی خوبی می کنیم نیست؟ آخرش هم مدرک را که می گیریم... روز از نوروزی از نو.

کجای کارهای ما بوی جهاد می دهد. خودم هم خنده ام می گیرد این واژه را برای کارهایمان استعمال کنم. خنده که تازه اولش است. آخرش را خدا ختم به خیر کند.

از بدهیات حرف زدن و آسانها را گفتن خیلی سخت است سخت تر از آنچه بخواهی فکرش را بکنی. وقتی راه گلویت بسته باشد آب خوردن هم سخت می شود. زهرمارت می شود آن آب و یا بلای جانت می شود:

آب طلب نکرده همیشه مراد نیست

گاهی بهانه ای ست که قربانی ات

خدا پدر فاضل نظری را پیامرزد و الا نمی دانستم چی بنویسم. رفته بودیم آسایشگاه معلولین و عقب مانده های ذهنی فیاض بخش مشهد. روز عید غدیر بود و سه اتوبوس دانشجو. مثلاً کار خیرد انمان خالی شده بود و می خواستیم پرش کنیم. نیم ساعتی نگذشته بود که یکی از بچه ها می دوید و پشت سرش چند تا از این عقب مانده های زن می دویدند. تا پیش ما نرسید آرام نگرفت. طوری فرار می کرد انگار گرگ دنبالش گذاشته.

از سال بعد نیامد و شاید توی دلش می‌گفت:

برم چکار کنم؟

مورمور بدنم و تمام روحم اینجا همین است. اردوی جهادی بروم که چی؟ واژه "چرا" ازواژه‌هایی است که زیاد حق گردن ما دارد. هر جا کم می‌آوریم می‌گوییم چرا!

اصلا به جهنم که فلان روستای سیستان آب ندارند چرا من غصه‌اش را بخورم؟

چرا خودم را اذیت کنم بروم خراسان جنوبی به آن پیراهن سفیدها عربی درس بدهم؟

چرا؟ مگر خننگ که بروم بین عشایر لرستان بهداشت آموزش بدهم؟ من چرا؟ خب دیگران بروند. پس دولت چه کاره است؟

راحتی خیلی هم خوب نیست. این را استراحت‌های کسالت‌آور تابستان می‌گویند که خودت از خودت بدت می‌آید. حس می‌کنی این قدر بی‌مصرفی که داری کرم می‌زنی. نگاه خیلی‌ها هم رویت سنگینی می‌کند. بلند می‌شوی به فامیلی دوستی‌آشنایی کمک می‌کنی. دست یک پیرمرد را هم که بگیری از خیابان رد کنی خودش کلی سرحالت می‌آورد. این شد یک دلیل برای چرایی‌اش.

دومی‌اش این است که وقتی کمبودها را می‌بینی چیزی درون سینه‌ات می‌جوشد به چشم‌هایت می‌رسد دلت می‌گیرد حس می‌کنی چیزی توی دلت شکسته است. حس می‌کنی توهم ظالمی و در ظلم شریکی. این همان حس قشنگ مَوَدَّت است که آمده سراغت و غلغلکت می‌دهد. می‌بینی یک عده در نیاوران از فرط وسایل کمک آموزشی دارند می‌ترکند و

یک عده در روستای خمّر سیستان کیف برای مدرسه رفتن ندازند. یک عده معلم آن چنانی دازند، در حالیکه یک عده برای دیدن جمال معلمی ساده باید دهها کیلومتر راه بروند.

یادم هست پارسال در اردویی قرار شد به دانش آموز کلاس سوم دبیرستانی که با معدل ۱۷ قبول شده بود عربی درس بدهم. به او گفتم صَرَبْ صَرَبَا صَرَبُوا را صرف کن، بَرَوَبَرَنگام کرد. گفتم معنی اش را بگو! گفت مرد. گفتم پارسال عربی چند گرفتی گفت ۱۷. مانده بودم به کی شک کنم. به گوش هایم یا خوابی که احتمالاً داشتم می دیدم.

لغت قرآنی اش استضعاف است که ضعیف مانده اند حالا هر دلیلی می خواهد داشته باشد. آدم که هستیم، ایرانی که هستیم، از همه شرایط اولیه حقوق انسانیت که برخورداریم پس این تفاوت های فاحش چرا؟ در برابر این "چرا" مسئولیتی که قبلاً گفتیم می آید. این همه بحث از مسئولیت کردم اینجا به کار می آید. اینجا است که آن حس عاطفی و مودت به همراه این حس مسئولیت امانان را می برد. اینجا پاسخ چراها را پیدا می کنیم.

### برای کی ها؟

برای کی ها جهاد علمی بگذاریم؟ اولویت هایمان چیست؟ برای چند نفر؟

آن اوایل اگر یک شاگرد در کلاس بود گاهی ناراحت می شدم اما بعدها فهمیدم یک نفر هم خودش عالمی است. یک آدم را که بسازی گویی عالمی را ساخته ای.

پدری به پسری پازلی داد که نقشه جهان بود. بهم ریخته بود و باید کنار هم می چید. نتوانست. پدر پازل را برعکس کرد. عکس یک انسان بود. زود

درست شد. پازل که درست شد تصویر آن طرفش که جهان بود هم درست شد. پدرگفت: آدم را که بسازی عالم را ساخته‌ای.  
"برای چه کسی می‌خواهم آموزش دهم" مهم است.

### کجا؟

ما کجاییم و ملامتگر بیکار کجاست؟ حافظ، رحمت بر آن تربت پاکش باشد از کجا حرف می‌زند؟ این کجا که حافظ می‌گوید، هم مادی است و هم معنوی. هردورا کار داریم. کجای این زمین خاکی می‌خواهیم برویم و خودمان را وبال گردن منطقه کنیم؟ می‌خواهیم برویم جنوب لبنان، برویم طرابلس لیبی، یا برویم در فضای مجازی آموزش بدهیم؟ کجا بودن مهم است برای ما که طی الارض<sup>۱</sup> نداریم و محدودیت اسیرمان کرده است.

### باکی؟

خانه که می‌خواهی بخری حواست هست همسایه‌هایت یک وقت چشم چران نباشند، اهل مشروب یا خیلی فضول نباشند. حواست هست مسافرت که می‌خواهی بروی همسفرهایت آدم‌های ویژه‌ای نباشند. اینجا منظورم از ویژه معنی منفی آن است. فرهیخته بودن هم خودش عالمی دارد.

بگذریم.

بعدا می‌آیم سروقت این آدم‌های پاکار که می‌خواهند حرکت جهادی

---

۱. عرفانی که نباید حرف بزنم اما آنها که بلدند می‌گویند وقتی برخی مقام‌های عرفانی را طی می‌کنی به جایی می‌رسی که می‌توانی آن به آن در هر جایی که اراده کنی قرارگیری. خوش به حالشان!

کنند. هر سر موی مرا با تو هزاران کار است.

### کدام مهره‌ها؟

شطرنج که نمی‌خواهی بازی کنی؟ از کیش و مات هم که خبری نیست؟ پس چرا اسم مهره را آوردی؟ چرا مخاطبت را گیج می‌کنی؟ کجای این متن به مهره و شبیه به این است؟ نمی‌دانم. اما فکر می‌کنم بالاخره این همه آدم را می‌خواهی ببری مناطقی که اسم علمی اش می‌شود "کم‌برخوردار" بالاخره یک رئیسی دارد یک عده آدم دارد که می‌خواهند سیاست‌گذاری کنند شاید هم سیاست یابی یا سیاست بافی. هر چه هست باید تصمیم بسازند. اینها کجای کار هستند. چه تصمیمی باید برای اردو بگیرند؟ چه کسی را بگذاریم بالاسراردو؟ مدیر تیمان لایه لایه باشد؟ خوشه‌ای باشد؟ پوست پیازی باشد یا اوربیتالی؟

### رئیس کجاست؟<sup>۱</sup>

نوشته‌ام رئیس کجاست؟ از تو می‌پرسم. بگواز کی بپرسم؟ کجاست

---

۱. آیت الله مصباح به بعضی ویژگی‌ها که قرآنی هم هستند اشاره کرده. می‌توانی توی ذهنت

مرور کنی و از خودت سوال کنی:

۱- شناخت کافی از هدف

۲- ایمان کامل به هدف

۳- عدالت، تقوا، ورع

۴- شناخت و تعیین اصول و موازین

۵- شناخت نقاط ضعف موجود و تعیین اهم و مهم آنها

۶- شناخت موانع بر سر راه و تعیین شیوه‌های مقابله با آنها

۷- دوراندیشی و برنامه‌ریزی

۸- جلب نیروهای بالفعل و تربیت نیروهای بالقوه

یعنی کجای کار است چه کار می‌خواهد بکند؟ اصلاً از کجا بیاوریمش؟  
از مریخ بیاید بهتر است یا عطارد؟ مربی خارجی بیاوریم خوب است یا  
ایرانی؟

### کالبنیان المرصوص؟

لابد از خودت می‌پرسی چرا این اسم را انتخاب کرده‌ام  
اسم ستاد و صف را اگر نشنیده باشی از نیروی انتظامی برایت مثال  
می‌زنم. بین کلانتری‌ها را می‌بینی یا راهور را که کار اجرایی پلیس را انجام  
می‌دهد می‌شود صف. اداره‌های کلی که فرمانده مثلاً یک استان

---

۹- جلوگیری از افتراق و اختلاف نیروها

۱۰- صراحت در گفتار

۱۱- رازداری

۱۲- جدیت در رعایت عملی هدف نهایی و اصول تغییرناپذیر

۱۳- تسامح و سعه صدر در امور فرعی

۱۴- ارزش قائل شدن برای شخصیت دیگران

۱۵- انتقادپذیری

۱۶- تواضع

۱۷- خیرخواهی و دلسوزی برای دیگران

۱۸- ایثار و از خودگذشتگی

۱۹- انضباط و فرمان برداری خواستن

۲۰- جلوگیری از انحراف و فساد زبردستان

۲۱- اشراف بر همه‌ی امور

۲۲- شجاعت

۲۳- پایداری و استقامت

بررسی و ارزیابی (مصباح یزدی، جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن، ششم تهران صص ۳۷۴-)



## کاری که کرد دیده ما بی نظر نکرد ◀ ۴۱

آنجاست را می گویند ستاد، که تصمیم گیری و فرماندهی می شود. پس با این حساب حواست باشد که باید ببینیم در حرکت جهادی هم ستاد و صف داریم یا نه؟ می شود گاهی ستادی ها کار صافی ها را بکنند یا نه؟ پیشنهادها و دخالت ها تا کجا باشد؟



## فصل دوم: اقدامات قبل از اردو

مکانی که جهادگران به آنجا اعزام می‌شوند باید به طور کامل، جزئی و از همه جهات (آموزشی، مذهبی، فرهنگی، اجتماعی، جمعیتی، اقتصادی و شغلی) مورد بررسی قرارگیرد و با توجه به این موارد و نیازهای مختلف در هر منطقه اقدامات و مساعدت‌های لازم صورت گیرد و شایسته است به دلیل لزوم شناخت حداقلی قبل از اعزام، جهادگران را از تمامی این موارد آگاه نمود. چرا که بدون شناخت امکان دارد در نوع نگاه جهادگران نوعی شتاب زدگی در نگاه به منطقه حاصل شود.

### روش‌ها

شناسایی باید حداقل یک ماه پیش از اردو انجام گیرد. البته با بررسی موارد و برای استفاده از روش‌های بیشتری برای جمع‌آوری اطلاعات و زمان بر بودن مراحل برنامه‌ریزی، واضح است که لزوم شناخت در این شناسایی‌ها برکسی پوشیده نیست.

در زیر به معرفی روش‌های جمع‌آوری اطلاعات می‌پردازیم. هرچه

بتوان از منابع و روش‌های بیشتری در استخراج اطلاعات کمک گرفت، به نتیجه بهتر و برنامه‌ریزی مفیدتری خواهیم رسید.

(الف) میدانی: در این روش از اهالی روستا یا شهر به عنوان منابع اطلاعاتی استفاده می‌شود. البته تجربیات نشان داده که صحت گفته‌ها حدود ۵۰ تا ۷۰ درصد می‌باشد. بهتر است در شناسایی تنها به این روش اکتفا نکرد و برای تکمیل آن از حداقل یک روش دیگر هم استفاده کرد.

(ب) شورا و بزرگان روستا: برای برقراری ارتباط و ملاقات با افراد این گروه، همراهی روحانی بسیار مؤثر خواهد بود.

(ج) مراکز فرهنگی - اجتماعی: مراکز نظیر آموزش و پرورش، بخشداری، استانداری، معاونت فرهنگی و...

(د) دانشجویان بومی منطقه هدف: این گروه به علت شناخت همه‌جانبه و اطلاع از وقایع روستا گزینه بسیار خوبی خواهد بود.

(ه) بانک اطلاعات جهادی: ارتباط با مسئولین جهادی قبلی (در صورت برگزاری اردوهای جهادی دوره‌های قبل در این منطقه)

(ی) مسئولان منطقه‌ای و شهری

### زمینه‌ها

زمینه‌های شناسایی عبارتند از موضوعاتی که باید در شناسایی به آنها توجه و از اطلاعات بدست آمده جهت تکمیل تحقیقی آن‌ها استفاده کرد.

سرفصل‌هایی که باید مد نظر قرار بگیرد تا در برنامه‌ریزی آموزشی به آن پرداخته شود به شرح زیر می‌باشد:

۱. تعیین مکان آموزشی مناسب
  ۲. شناخت سلايق مربیان اعم از چگونه گذراندن اوقات فراغت، فعاليت های ورزشی مورد علاقه و...
  ۳. توجه به خلق و خو و سطح بهره مندی از فضایل اخلاقی
  ۴. توجه به آداب و رسوم و پي بردن به سطح اعتقادات خانواده ها
  ۵. شناخت میزان بهره مندی و اجرای احکام اسلام
- اگر مسئول آموزش در مراحل شناسایی موارد فوق را مد نظر قرار دهد، در جمع بندی اطلاعات بدست آمده به نتایج بسیار مفیدی خواهد رسید که در نوع و روش برنامه ریزی و اجرای فعاليت ها موفق تر عمل نماید.

### شناسایی منطقه هدف

امكانات در هر سازمان یا نهاد، میزان اثربخشی و موفقیت مدیران و سازمان ها در فعاليت های مختلف از جمله تصمیم گیری، تعیین خط مشی، برنامه ریزی نظارت و کنترل، به توانایی آنان در جمع آوری اطلاعات و سازماندهی آن ها بستگی زیادی دارد.

در این راستا مهمترین مرحله اردوهای جهادی، مرحله شناسایی است که باید حداقل یک ماه پیش از اردو، در تمامی ابعاد و به طور دقیق صورت گیرد.

بدیهی است که شناخت محیط و بررسی عوامل محیطی، نیاز به در اختیار داشتن اطلاعات وسیع در این زمینه دارد. لذا در مرحله شناسایی نباید شتابزده و عجولانه رفتار کرد. مثلاً نباید صرفاً اولین

موضوع شنیده را پذیرفت و به عنوان ذهنیت قرار داد بلکه باید از دیگر اهالی هم پیرامون چند و چون مسئله سؤال کرد و با مقایسه پاسخ‌ها به نتیجه نهایی رسید. بهتر است در جمع‌آوری اطلاعات نگاه ویژه‌ای به شورا و روش‌های بینشی روستا داشت. اگر تعامل و جلب اعتماد اولیه نسبت به هریک از مسئولین شورای روستا ایجاد شود، بیش از نیمی از مشکلات مراحل شناسایی خود به خود مرتفع و با همراهی و همکاری شورا در معرفی گروه به سایر اهالی و جلب اعتماد ایشان، به حداقل ممکن خواهد رسید.

پیشنهاد می‌شود مرحله شناسایی حداقل در نوبت انجام گیرد. معمولاً شناسایی اول صرف آشنایی و برقراری ارتباط مؤثر می‌شود و اهالی هنوز اعتماد کافی نسبت به در اختیار گذاشتن اطلاعات به اعضای گروه ندارند. می‌توان گفت این مرحله بیشتر شناسایی گروه توسط اهالی بوده! و صحبت از اطلاعات مدنظر گروه به سفر دوم شناسایی موكول خواهد شد.

در ضمن در شناسایی منطقه هدف از دید آموزشی، کادر آموزشی روستا مسئولین مدرسه احتمالی (معلم و شاگردان) از جایگاه و اهمیت ویژه‌ای برخوردار هستند.

ویژگی‌های اطلاعات مطلوب: همان طور که گفته شد، شناسایی مناطق هدف یکی از عوامل مهم در مباحث مختلف خصوصاً برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری است، لیکن این امر در صورتی می‌تواند نقش اساسی خود را ایفا کند که دارای ویژگی‌های مهم اطلاعاتی لازم باشد. مسئولین (در اینجا مسئول آموزش اردو) هنگامی می‌تواند برنامه‌ریزی

درست و منطقی اتخاذ کند که اطلاعات کافی و دقیق در مورد آن موضوع داشته باشد.

هرمقدار که اطلاعات دقیق تر باشد، کیفیت بهتر بوده و مسئول آموزش بیشتر می تواند به آن اعتماد کند. مثلاً اینکه بدانیم ۵۰٪ افراد روستا بی سواد هستند، یا مدرسه روستا دارای یک کلاس است و یا پسران روستا تمایلی به تحصیل ندارند کافی نیست. بلکه باید به طور دقیق بررسی کرد چند مرد وزن و در چه رده های سنی بی سوادند؟ علت بی سوادی چیست؟ آیا کلاس دختران و پسران با هم برگزار می شود؟ چه مقاطع تحصیلی را در مدرسه پوشش می دهد؟ آیا نیاز مالی علت عدم تحصیل پسران است؟ و سوالاتی از این قبیل.

اطلاعات به دست آمده باید از چند منبع گرفته شده باشد. به طور مثال هم از اهالی، هم مدیر و معلم مدرسه و هم تعدادی از دانش آموزان روستا. چرا که ممکن است برخی نظرات و برداشت ها سلیقه ای و یا از روی غرض شخصی بوده و اتفاقاً در برنامه ریزی ما تأثیرگذار و مشکل زا باشد.

اطلاعات علاوه بر صحیح و دقیق بودن، باید به موقع و به هنگام نیز باشد. اگر اطلاعات لازم به موقع و در زمانی که مورد نیاز است در اختیار مسئول آموزش قرار نگیرد، ارزش و اهمیت خود را از دست داده و کارایی لازم را نخواهد داشت. مثل این موارد که در هنگام برگزاری اردو متوجه شویم که اهالی در فصل تابستان به قشلاق می روند و روستا خالی از سکنه می شود. یا به علت تعصبات خاص، دختران روستا اجازه خروج از منزل و حضور در مدرسه را ندارند، یا در روستا مکان مناسبی برای برگزاری

کلاس‌های آموزشی وجود ندارد و...

۱-۲ برخی موارد که باید در شناسایی از نقطه نظر آموزشی به آن توجه

داشت عبارتند از:

- شرایط آب و هوایی و تقسیم منطقه جهت انتخاب فضای مناسب آموزشی
- سطح فرهنگی (شناخت فرهنگ، آداب حاکم بر کلاس‌ها مانند برخی سنت‌هایی که در نحوه آموزش و احترام به معلمین در آن مناطق باشد، چرا که ممکن است به علت عدم آشنایی با شرایط حاکم بر منطقه و عدم شناخت مشکلات موجود، طرح‌ها واقع بینانه و قابل اجرا نباشد)
- گروه‌های سنی (تعداد دانش‌آموزان به تفکیک جنسیت، مقطع و پایه)
- سطح سواد و اطلاعات علمی عموم اهالی
- سطح اطلاعات مذهبی اهالی (اصول دین، احکام اولیه و...)
- میزان پایبندی به رفتارهای دینی (نماز، راست‌گویی، سلام کردن، نوع برخورد و...)
- میزان گرایش‌های مذهبی اهالی (تمایل به یادگیری قرآن، احادیث، نماز جماعت، مراسمات مذهبی و...)
- وضعیت امکانات آموزشی (نوع و تعداد)
- نیازهای آموزشی منطقه با توجه به شرایط روستا
- مراکز آموزشی موجود در روستا یا روستاهای همجوار (هنرستان، دبیرستان، دانشگاه، حوزه علمیه، مدارس شبانه‌روزی و...)



- نوع و کیفیت فعالیت‌های انجام شده در مراکز آموزشی
- وضعیت مدارس از لحاظ فرهنگی
- مدارس (تعداد، کیفیت، پایه‌های تحت پوشش، اختلاط یا تفکیکی، شبانه و...)
- شناسایی رهیافتگان به تحصیلات عالی
- وضعیت معلمان از لحاظ برخورد، توانایی علمی، آموزشی، فرهنگی، نحوه تدریس و...)
- بررسی وجود آموزش‌های مذهبی در مراکز آموزشی و مدارس (کلاس‌های قرآن، دینی، احکام و...)
- میزان فعالیت‌های ورزشی و اهمیت اهالی به امر ورزش
- بررسی حضور مشاورین تربیتی، خانوادگی و تحصیلی در منطقه
- نقش کمیته امداد در فعالیت‌های آموزشی خانواده‌ها در منطقه (جهت جلوگیری از موازی کاری و ارجاع در صورت نیاز)
- بررسی اشتغال افراد تحصیل کرده
- میزان انگیزه ادامه تحصیل در دانش‌آموزان (امید به قبولی در کنکور)
- بررسی فعالیت‌های روزانه برای دستیابی به اطلاعاتی مثل (ساعت‌های خالی و قابل استفاده جهت کلاس‌های آموزشی)
- مشکلات موجود در امر آموزش از دید اهالی و دانش‌آموزان
- میزان ورود علوم مدرن در منطقه و نحوه استفاده از آنها
- رشته‌های مورد استقبال دانش‌آموزان و علل گرایش به رشته خاص و...)

## مؤلفه‌های منطقه‌ی هدف

مؤلفه‌های اساسی درانتخاب مکان برگزاری اردوی جهادی به شرح زیر می‌باشند.<sup>۱</sup>

### فاکتورهای اولیه‌ی شناسایی

۱. امنیت
۲. آب و هوا
۳. تفاوت‌های مذهبی، فرهنگی
۴. میزان فقر و محرومیت و نیاز مردم منطقه
۵. شرایط جاده‌ها از محل اسکان تا روستاها
۶. بیماری‌های واگیردار شایع
۷. شرایط محل اسکان (امنیت، بهداشت، فاصله تا روستاها، آنتن دهی موبایل و...)

### فاکتورهای آموزش

۱. ترکیب جنسیتی هر روستا
۲. میزان سواد و بی‌سوادی
۳. مقاطع تحصیلی
۴. قبولی در دانشگاه
۵. مدرسه در کدام روستاها در چه مقطعی
۶. معلم بومی یا سرباز معلم

---

۱. مواردی که اشاره می‌شود امکان دارد که به مدیران اردو هم ارتباط داشته باشد که در اینجا برای اشاره به آن پرداخته می‌شود.

۷. در کدام درس‌ها ضعیف‌تر هستند؟
۸. مدرسه شبانه‌روزی
۹. امکان استفاده از مدرسه در تابستان برای تشکیل کلاس
۱۰. اجازه والدین دختران در دبیرستان و دانشگاه.
۱۱. سابقه حضور گروه‌های جهادی یا طلبه در منطقه
۱۲. امکانات روستا: آب، برق، تلفن، تلویزیون، رودخانه، چشمه و قنات، دی وی دی، وی سی دی، خانه بهداشت و قابله، مسجد و امامزاده.
۱۳. سن ازدواج، ازدواج اجباری، فصل عروسی‌ها، سنت خاص در ازدواج، استقلال بعد از ازدواج، تصمیم‌گیرنده ازدواج
۱۴. کار زنان
۱۵. صنایع دستی
۱۶. مهاجرت
۱۷. بیلاق و قشلاق در عید و تابستان (میزان حضور در روستا در طول عید و تابستان)
۱۸. میزان شهرزدگی و تعلق به روستا
۲۹. میزان رفت و آمد به شهر
۲۰. محل تجمع مردم روستا
۲۱. عمده‌ترین مشکل مردم روستا
۲۲. رابطه دختر و پسر در روستا
۲۳. مراسم مذهبی و اعیاد
۲۴. اعتیاد

۲۵. میزان استقبال از طلبه. وجود طلبه‌ها برای تبلیغ در منطقه
۲۶. پوشش مردان و زنان در روستا
۲۷. میزان التزام به اعتقادات
۲۸. میزان التزام به رهبر و انقلاب و جمهوری اسلامی
۲۹. شهدا و سادات روستا
۳۰. نظر خانواده شهدا و سادات به رهبر و انقلاب و جمهوری اسلامی
۳۱. تفاوت باورها بین افراد روستا
۳۲. هنجارهای خاص روستا (مثلاً بوسیدن دست والدین به نشانه احترام)
۳۳. اتحاد و همکاری مردم با هم
۳۴. تعصبات قومی و فامیلی
۳۵. خصوصیات اخلاقی مردم منطقه
۳۶. عمده محصولات کشاورزی و دامی
۳۷. راه درآمد (قاجاق؟)

### الف - فقر و کم‌برخورداری منطقه:

از نظر میزان درآمد افراد منطقه آیا جهاد در این منطقه نیاز است؟ و آیا جایی کم‌برخوردارتر از این منطقه که نیازمند جهاد است وجود ندارد؟ حتی الامکان جهاد را از جایی شروع کرد که فقر و کم‌برخورداری کاملاً محسوس است.

### ب - آمادگی فرهنگی مردم منطقه برای پذیرش سفر جهادی:

فرهنگ و نوع مذهب منطقه از مواردی است که باید مورد توجه قرار

گیرد. نیروی انسانی باید با توجه به نوع پوشش منطقه از پوششی ساده و بی‌آلایش استفاده و از ایجاد بدعت‌های منفی جلوگیری کند.

تجربه نشان داده در دیدارهایی که گاهی دانش‌آموزان یا اهالی از محل اسکان نیروی انسانی داشته‌اند و با پوشش‌هایی مغایر با فرهنگ عامه مردم روبرو شده‌اند موجب اثرات سوئی در بین آنها شده است. ساکنین باید پذیرفته باشند که خودشان عنصر اصلی در شکوفایی و پیشبرد اهداف و بهبودی امکانات منطقه هستند و گروه جهادی را از همکاری‌های خود دریغ نکنند، که خوشبختانه در اغلب سفرهای جهادی استقبال پرشوری از جهادگران داشته‌اند. در صورت عدم پذیرش باید به علل یا دلایل این امر رسیده و در حل آن علت‌ها و دلایل اقدام نماییم.

### **ج - تناسب جغرافیایی منطقه برای برگزاری سفر: (نزدیکی روستاها برای سهولت در تردد، جمعیت کافی و...)**

اگر قرار است جهاد در چندین روستا صورت گیرد باید روستایی را مرکز فعالیت قرار داد که با بقیه ارتباط جغرافیایی نزدیکتری دارد و تسهیل در امر تردد بین روستاها و ارتباط نیروی انسانی در این روستاها، همچنین جمعیت کافی و میزان امکانات نیز در انتخاب روستای مرکز اهمیت دارد.

### **د - جمعیت دانش‌آموز کافی برای اجرای برنامه‌ها:**

برنامه‌های متنوع فرهنگی و علمی با توجه به نیاز آن محل صورت می‌گیرد. مثلاً اگر در یکی از پایه‌های تحصیلی تعداد دانش‌آموزان بسیار

کم باشد مثلاً در حد ۲ یا ۳ نفر، برگزاری کلاس جداگانه از نظر زمانی مقرون به صرفه نمی‌باشد و می‌توان از دیگر ساعات آزاد با توجه به زمان بندی کلاس‌ها و برنامه شخصی دانش‌آموزان و برنامه روزانه نیروی انسانی استفاده نمود. باید توجه نمود که کلاس تعطیل نمی‌شود بلکه سعی حداکثری در استفاده از توان بالای مربیان می‌گردد.

#### هـ- امکان پشتیبانی و تأمین امکانات برگزاری سفر:

پس از شناسایی دقیق نیاز منطقه باید در صدد برآمد که این گروه جهادی توانایی تأمین این نیازها را داشته و امکانات و تجهیزات کافی جهت تأمین نیازهای نیروی انسانی برای ارائه خدمات جهادی را فراهم نماید.

برای این منظور می‌توان از سازمان‌ها، نهادها و همچنین مساعدت‌های فراوان افراد خیر بهره گرفت.

یکی از جهادگران مناطق کم‌برخوردار سریشه از توابع خراسان جنوبی می‌گوید:

"در یکی از جهادی‌ها که نیاز شدید مالی داشتیم برای خرید لوازم التحریر، کیف و کفش و لباس برای دانش‌آموزان کم‌برخوردار به بازار تهران رفته بودیم. یکی از فروشندگان به محض آگاهی از قصد خرید تعداد زیادی کیف مدرسه و اقلام دیگری را به گروه جهادی تقدیم و به این ترتیب بخشی از نیاز دانش‌آموزان را تأمین کردیم."

#### و- دوربودن منطقه از شهر و فضای شهرنشینی

منطقه جهادی باید به حدی از شهر دور باشد که رفت و آمد به شهر

برای ساکنین مشکل بوده و امکانات حمل و نقل تا شهر و از شهر تا منطقه بسیار کم و یا اصلا وجود نداشته باشد. کم بودن راه‌های مواصلاتی به فضای شهری نیز در انتخاب مکان برگزاری جهاد حائز اهمیت است.

موارد مهم دیگر عبارتند از:

- آب و هوا و محل جغرافیایی منطقه از آن جهت که جهاد در چه زمانی از سال بهتر است.
- امنیت: چگونگی و میزان امنیت منطقه، حضور اشرار، حضور نیروهای امنیتی.

#### اقتصادی:

- میزان درآمد متوسط مردم (در شهر و در روستا) فقر و غنا در منطقه
- جاده‌ها و معابر
- کیفیت ظاهری خانه‌ها و اینکه آیا مردم منطقه می‌توانند حداقل نیازهای خود را برآورده سازند
- کار و اشتغال مردم، آیا مردم منطقه از کمک سازمان‌های خیریه مانند کمیته امداد، بنیاد شهید و... استفاده می‌کنند.
- محل خرید مردم منطقه، آیا در منطقه و اطراف آن کارخانه یا شرکت خاصی وجود دارد که مردم در آنجا به حرفه‌ای مشغول شوند؟

#### آموزشی:

- فضا و امکانات آموزشی منطقه
- میزان اهتمام مسئولین منطقه نسبت به این مساله
- سطح سواد معلمان و بومی یا غیربومی بودن آنها

- رویکرد خانواده‌ها نسبت به مدرسه و دانشگاه
- فضا و امکانات مدرسه مثل کلاس‌ها، آزمایشگاه، رستوران، خوابگاه و... (کتابخانه)
- ویژگی‌های کادر مدرسه (مدیر، معاون، مربی پرورشی، معلمان (مشورت، ارائه مشکلات، جلب نظرمکاری و همیاری)
- دانش‌آموزان (اشتیاق به درس، عوامل مانع درس خواندن، امید به قبولی در کنکور)
- تعیین تعداد دانش‌آموزان (آموزشی، سنی، جنسی) و..

#### فرهنگی:

- بررسی کمی و کیفی اماکن فرهنگی: مسجد، کتابخانه، سینما، پارک و مدارس و..
- لهجه‌ها و زبان‌های موجود
- فرقه‌ها و مذاهب، شیعه، سنی، علی‌اللهی و..
- مسائل مربوط به خانواده‌ها: رفتن به مسجد

#### شناسایی شاخص‌های مخاطبین منطقه شامل نوع زندگی و برنامه فردی صبح

#### تا شب افراد

باید توجه داشت برنامه‌های جهادی در کدام بازه زمانی از شبانه‌روز با استقبال بیشتر افراد همراه است. مثلاً در یکی از مسافرت‌های جهادی فرهنگی در روستاهای کم‌برخوردار سریشه در خراسان جنوبی برخی کلاس‌های آموزشی برای زنان روستا پس از ساعت ۵ بعد از ظهر انجام می‌شد و یا در جهاد علمی در استان ایلام به دلیل برنامه‌های سحر و ماه مبارک رمضان و اوقات شرعی آن منطقه شروع کلاس‌های روزانه از ساعت



۱۴:۰۰ صورت گرفت. پس نوع زندگی و برنامه‌های فردی، گروهی افراد در برنامه‌ریزی حائز اهمیت است.

### بخش دوم: گزینش نیروی انسانی

#### گزینش تخصصی سرمایه‌های انسانی

اردوی جهادی بسیار حساس و مهم است و هرکس صلاحیت حضور در این اردوها را ندارد. لذا از وظایف اصلی و مهم مسئول آموزش، گزینش و انتخاب منابع کارآمد برای عرصه آموزش اردو است. مریبان آموزشی بازوان فکری و اجرایی مسئول آموزش و مسئول اردو و رکن مهم دستیابی به اهداف هستند و موقعیت اردو با استفاده از خدمات مریبان شایسته و توانمند امکان پذیر است.

افراد گروه در دروند اردو بسیار مؤثرند و وقتی باهم هماهنگ نباشند در برگزاری اردو اختلال ایجاد می‌شود و از همه مهم‌تر بر اهالی تاثیر می‌گذارد.

انتخاب افراد گروه آموزشی هم بسیار حائز اهمیت است و رویکردهای مختلف اعتقادی، اخلاقی، فرهنگی آنها بایستی مورد توجه قرار گیرد تا در مواقع مختلف بتوان تصمیمات مدیریتی را بر اساس اقتضائات گوناگون و دارا بودن اطلاعات شخصی کافی به کار بست. بهترین و شایسته‌ترین فرد بر احراز مسئولیت‌های مختلف از نگاه امام علی علیه السلام کسی است که از یک سو تخصص لازم در مورد آن را داشته باشد و از سوی دیگر از ویژگی‌های مثبتی مثل دینداری، پاکی و صلاحیت خانوادگی، حیا و امانتداری بهره‌مند باشد.

### برخی مؤلفه‌های گزینش جهادگران آموزشی

۱. سلامت جسمی و روحی مورد نیاز برای شرکت در فعالیت‌ها
  ۲. استفاده از پوشش ساده و اسلامی در اردو
  ۳. دارا بودن روحیه کارگروھی، ولایت‌پذیری و انتقادپذیری
  ۴. توانمندی در برقراری ارتباط با مخاطب
  ۵. دارا بودن تخصص‌های لازم (مهارت کلاس‌داری، مخاطب‌شناسی و همچنین تخصص‌های لازم مربوط به هر رشته تحصیلی در جهاد علمی)
  ۶. دارای تواضع علمی جهت مراجعه به متخصصین و کارشناسان در مواقع لازم
  ۷. صبر، خوش اخلاقی و توانمندی در جذب مخاطبین
  ۸. آگاهی و آمادگی نسبت به شرایط خاص منطقه و بعضی سختی‌های احتمالی
- علاوه بر موارد فوق، در گزینش جهادگران در سفرهای جهاد علمی، توجه به نکات زیر هم ضروری می‌باشد:
۱. میزان توانایی و تسلط بر محتوای دروس
  ۲. مهارت‌های تدریس (بیان شیوا، صبر و حوصله، قدرت تفهیم و...)
  ۳. حداقل سابقه یک‌بار تدریس در کلاس
- لازم به ذکر است در گزینش نیروها، بعد از احراز صلاحیت‌ها، بومی منطقه هدف بودن، بومی استان بودن و دانشجوی همان دانشگاه بودن به ترتیب اولویت دارای امتیاز است.

## ثبیت نام

ثبت نام افراد متقاضی شرکت در اردوهای جهادی از بین دانشجویان و سایر افراد علاقمند به یکی از طرق زیر امکان پذیر می باشد:

۱. حضوری: داوطلبین با حضور در مکانی معین (دفتر بسیج دانشگاه، غرفه جهادی در نمایشگاه یا...) اقدام به ثبت اطلاعات و تکمیل فرم ثبت نام می نمایند.

۲. غیر حضوری: از طریق تلفن یا مکاتبات با مراکز زیربسط (دفتر بسیج دانشگاهها، حوزه و مرکز مطالعات راهبردی، دفتر گروههای جهادی و...) اقدام به ثبت نام می نماید.

۳. اینترنتی: یکی از روشهای غیر حضوری است که فرد با تکمیل و ارسال فرم الکترونیکی در لیست متقاضیان ثبت می شود.

همیشه باید برای ریزش حدود ۳۰-۲۰ درصد ثبت نام شدگان برنامه ریزی کرد و افرادی را در لیست ذخیره نگه داشت.

البته با روشهایی مثل گرفتن تعهد و تعریف ساز و کاری برای حضور ثبت نام کنندگان قطعی در سفر و توجیه این افراد برای درک اهمیت حضورشان (مثل ذکر دلیلی چون تضييع حق سایر متقاضیان در صورت عدم حضور آنها، کمبود نیرو و به تبع اشکال در برنامه های آموزشی به خاطر عدم حضور آنها و...) می توان درصد ریزش را کمتر کرد.

باید توجه داشت که ثبت نام بیش از ظرفیت مورد نیاز (ثبت نام قطعی) و مواجهه با افزایش مربی، تبعاتی مانند هرج و مرج، بی کار ماندن برخی مربیان و عدم انسجام فضای سفر را به همراه خواهد داشت.

## گروه‌بندی

یکی از وظایف مسئولین آموزشی اردوهای جهادی، سازماندهی نیروهای آموزشی است.

به کمک سازماندهی است که اهداف کلی آموزشی اردو و دستیابی به اهداف گروه امکان‌پذیر می‌شود. در گروه‌بندی وظایف، اختیارات و مسئولیت‌های افراد واحدهای مختلف آموزش مشخص شده و نحوه هماهنگی و ارتباط بین آنها معین و مشخص می‌گردد. گروه‌بندی باید معلوم کند وظایف هر فرد چیست و چه کسی مسئول نتایج مورد انتظار است.

امام علی علیه السلام در این باره می‌فرماید: برای هر یک از کارکنان خود، کاری را تعیین کن، تا او را نسبت به همان مورد مؤاخذه کنی، این کار باعث می‌شود که آنان کارها را به یکدیگر واگذار نکنند. (فرم پیوست ۲. نهج‌البلاغه، نامه ۳۱)

اعضای گروه آموزش با توجه به استعداد و علاقه هر فرد و زمینه مورد نیاز، توسط مسئول این امر در یکی از گروه‌های زیر سازماندهی می‌شوند.

۱. گروه شناسایی منطقه
۲. گروه مبلغین
۳. گروه مربیان نونهالان
۴. گروه مربیان کودک و نوجوان
۵. گروه مربیان هنری
۶. گروه مربیان تقویت درسی (گاهی مربیان گروه‌های فوق، خودشان قادر به فعالیت در زمینه‌های درسی هم هستند).

## توجیه

گاهی ترس از بزرگی کار، مانع خودباوری دانشجویان و حضورشان در اردوهای جهادی می‌شود و در نقطه مقابل هم گاهی ساده‌انگاری‌های، باعث حضور بدون آمادگی و با هدف تفریح صرف می‌شود. لذا مرحله توجیه در اردوهای جهادی به خصوص برای گروه آموزش که در تعامل مستقیم با مخاطبین در منطقه هستند بسیار ضروری قلمداد می‌شود. برای این کار می‌توان هم از جلسات توجیهی جمعی استفاده کرد و هم می‌توان طی مراحل ثبت نام و گزینش به روش مصاحبه، مقداری از مطالب مورد نظر را به داوطلبین انتقال داد. در توجیه باید به فضاسازی برای آشنایی شرکت‌کنندگان با سفرهای جهادی پرداخت. (با روش‌هایی مثل پخش فیلم سال‌های قبل، نمایشگاه عکس و...) و همچنین می‌توان از فرصت توجیه برای بیان قوانین و انتظارات استفاده کرد. مثلاً در نظر گرفتن موقعیت منطقه برای بیان نکات لازم آموزشی، مربیان و دانش‌آموز (حفظ شأن مربی) یا انتقال فضای حاکم بر کلاس‌ها در جلسات (اعم از خلیقات، سطح توانایی دانش‌آموزان، تمام اطلاعات کسب شده از وضعیت آموزشی منطقه و...)

## فراخوان به همراه ایجاد شناسنامه نیروی انسانی

همانطور که گفته شد انجام یک حرکت جهادی که دارای ارزش‌های والای دینی و اسلامی می‌باشد نیروی انسانی متدین و معتقد به این ارزش‌ها را می‌طلبد.

باید حداقل یک ماه قبل از سفر فراخوان جهاد را از طریق بنرهای

تبلیغاتی در مکان‌های پرتردد، سامانه مجازی، ارسال رایانامه و پیامک و همچنین روش‌هایی که در بحث تبلیغات ذکر شد به اطلاع عموم رساند و در این فراخوان ماهیت و ویژگی‌های نیروی انسانی مورد نیاز به اختصار شرح داده شود و از عکس‌ها و پیش‌زمینه‌هایی که تا حدی نشان دهنده نوع فرهنگ، وضعیت معاش، بی‌آلایشی و سادگی افراد منطقه است استفاده نمود و از عناوینی که در مخاطب ایجاد انگیزه شرکت در جهاد نماید بهره گرفت.

### ثبت نام اولیه

در این مرحله، فرم‌هایی توسط نیروی انسانی تکمیل می‌شود. لازم است که در این فرم‌ها میزان توانایی افراد در ارائه خدمات گوناگون، میزان تجربه در شاخه‌های مختلف علمی و فرهنگی، نوع علاقه شخصی در ارائه بهتر خدمات جهادی، داشتن تجربه رفتن به اردوهای جهادی، میزان تمایل شخصی به انجام کارهای گروهی، توانایی و استعداد های فردی و... مورد پرسش قرار گیرند.

سپس بروشورهای تبلیغاتی اردو که به شناخت این حرکت جهادی کمک می‌کند به افراد تحویل و در کنار آن، وبلاگ یا وبسایت‌های مرتبط معرفی شوند زیرا این امر می‌تواند در شناخت بیشتر و در نتیجه تصمیم‌گیری نهایی افراد برای شرکت در اردوی جهادی موثر واقع شود.

### گزینش و مصاحبه در ابعاد فصل اول

پس از ثبت نام اولیه و جمع‌آوری و دسته‌بندی فرم‌های نیروهای انسانی لازم است که با این افراد مصاحبه نمود و آنها را مورد گزینش قرار

داد. به این ترتیب که مثلاً شرایطی خاص در اردو را برای او مثال زده و چگونگی عکس‌العمل و اقدامات او را سنجید. همچنین شیوه‌های تدریس، سطح و میزان روابط اجتماعی با افراد، جنبه‌های اعتقادی، نوع پوشش، انگیزه شرکت در برنامه‌های جهادی ایشان مورد بررسی قرار گیرد.<sup>۱</sup>

---

۱. در برخی از کتب می‌توان نمونه‌ای از سوال‌ها را یافت:

سوالات مصاحبه عمومی:

۱. توضیحاتی راجع به کلیات طرح و تعریف تیم‌ها و کارکردشان در منطقه
۲. توضیحاتی راجع به شرایط اقلیمی و کمبود امکانات در منطقه
۳. زمان و مکان طرح، محل اسکان، اعزام‌ها
۴. نام / ورودی / رشته / تهرانی، شهرستانی / متاهل، مجرد / مذهب
۵. بیماری، آلرژی به خاک، آفتاب، گرما
۶. آشنایی با طرح و ذهنیت راجع به طرح
۷. هدف و انگیزه اصلی شرکت در این طرح
۸. ثبت نام در چه تیمی؟ چقدر از این تیم اطلاعات دارد؟ وظایف مربی چیست؟
۹. محرومیت یعنی چه؟
۱۰. میزان سازگاری با کمبودها و خلق و خوی افراد
۱۱. میزان برقراری ارتباط با دیگران
۱۲. بهترین و بدترین خصوصیات بارز اخلاقی (که به طرح مربوط می‌شود)
۱۳. درونگرا و ساکت یا بیرونگرا و پرتحرک
۱۴. چقدر حضری از راحتی‌ها ت بگذری؟ روشن بودن چراغ و...
۱۵. فرد محور یا گروه محور؟
۱۶. قوانین و باید‌ها و نبایدهای گروه رو چقدر می‌پذیری؟ در مقابل نظرات غیر منطقی چه می‌کنی؟
۱۷. اصلاح الگوی مصرف...

سوالات مصاحبه تخصصی آموزش:

۱. توضیحاتی راجع به تیم آموزش و تقسیم بندی رده‌ها + تاثیر کارآموزش
۲. چه رده سنی را ترجیح می‌دهید؟ علاقه؟ توانایی؟



### غربال‌گری علمی و فرهنگی

پس ازگزینش افراد و برقراری ارتباط نزدیک با آنها و تطابق فرم‌های ثبت‌نام با جلسه‌ی مصاحبه و اعلام نظر کلی پیرامون افراد ثبت‌نام شده، غربال‌گری علمی و فرهنگی آنان صورت می‌گیرد. یعنی این افراد در زمینه‌ها - ملاک‌ها:

پوشش مناسب و رعایت شئون اسلامی برای تمامی مربیان آموزشی مسئله بسیار مهمی است. زیرا با عنایت به رویکرد فرهنگی اردوهای جهادی برای جلوگیری از تعارض و تضاد فکری در بین جهادگران و نگاه مردم منطقه به این امورات مسائل لازم و ضروری می‌باشد.

۱. سابقه کار آموزشی

۲. شخصیت و اخلاق: شخصیت قابل قبول از نظر سایرین

۳. اخلاق روستایی: نگرش دوستانه به روستائیان. علاقمند به محیط

روستا

۴. توانایی رهبری: توانایی برای هدایت فراگیران

۵. تعهد و علاقه به تدریس: داشتن پشتکار و اعتقاد به این که موفقیت

یک شبه حاصل نمی‌شود.

۶. توانایی فیزیکی، قوه بینایی، قدرت شنوایی

---

۳. سابقه تدریس؟

۴. اطلاعات دینی و مذهبی چقدر دارید؟ مطالعه چه کتبی؟

۵. خود را فردی با روابط عمومی بالایی دانید یا نه؟

۶. چقدر تحمل شرایط روستا را دارید؟

۷. اگر بچه‌های کلاس، شما را دست انداختند چه عکس العملی نشان می‌دهید؟

۸. اگر بچه‌ها سوالی از شما بپرسند که جوابش را ندانید چه کاری کنید؟



۷. خلاقیت

۸. هوش: درک سریع مسائل و قدرت تحلیل بالا

۹. اعتماد به نفس

۱۰. آراستگی: نظافت در ظاهر و انضباط در محیط کاری

۱۱. تواضع و ادب: به منزله قطرات روغنی است که اصطحکاک ماشین

را کم و روابط آسانی را تسهیل می‌کند.

۱۲. نگرش صحیح به کار: ارتباط مناسب با همکاران برای استفاده از

تجربه دیگران و انتخاب روش‌های مناسب تدریس و جلوگیری از انزوا در

محیط کاری.

### آموزش

نیروی انسانی باید در صدد شناخت راه‌های ارتباط صحیح با

مخاطبان خود و دانش‌آموزان منطقه برآید و هرچه راه‌های مفیدتری ارائه

شود به اهداف جهادی نزدیک‌تر می‌گردد.

استفاده از شیوه‌های نوین انتقال و بیان مفاهیم درسی، رفتار و برخورد

مناسب و گاهی جدی با دانش‌آموزان در مواقع ضروری و مورد نیاز،

توانایی علمی و پیش‌مطالعه قبل از شروع کلاس و داشتن برنامه منظم و

منسجم درسی، تشویق دانش‌آموزان به حضور و توجه به برنامه کلاس،

جذب مخاطبان با استفاده از شیوه‌های صحیحی که خود می‌طلبند و

استفاده از راه‌کارهای ارائه شده توسط دانش‌آموزان و تجارب گذشته که

نتایج مفیدی در برداشته‌اند باعث ارتقای سطوح علمی و آموزش موفق

می‌باشند.

گاهی نیروی انسانی می‌توانند با شناخت کافی از دانش‌آموزان و اعلام

نیاز از سوی آنها، مشاوره‌های آموزشی و روان‌شناسی‌های تربیتی ارائه نمایند. که این خود نیازمند دانش و اطلاعات کافی نیروی انسانی می‌باشد.

### ایجاد پذیرش کار گروهی

زمانی که نیروی انسانی تمامی موارد مهم در یک اردوی جهادی مورد بازنگری قرار داد و انجام اقدام یا اقداماتی از جهاد را پذیرفت، دیگر خود به تنهایی نمی‌تواند برای امور موجود تصمیم‌گیری شخصی نماید و لازم است قدم به قدم و همگام با زیرگروه خاص خود و گروه جهادی قدم بردارد و سعی در ارائه راه‌کارهای مناسب و هم‌اندیشی با سایرین داشته باشد.

### تهیه محتوای آموزشی

مربیان آموزشی بهتر است از قبل، برای عناوینی که قرار است در روستا آموزش دهند سرفصل‌های آماده داشته باشند تا در روستا دغدغه‌تأمین محتوا نداشته و در آنجا به دنبال کتاب و سرفصل نگردند. اما با توجه به ریزش نیروها در روزهای آخر و قبل از اعزام، عدم آشنایی جهادگران با نیازهای منطقه، تغییر شرایط روستا و لزوم تغییر برنامه، معمولاً مسئول آموزش محتوای آموزشی در تمام سرفصل‌های اصلی را در قالب توشه آموزشی به همراه خواهد داشت تا خللی در فعالیت‌های گروه پیش نیاید.

برخی ملزومات توشه آموزشی عبارتند از:

- جزوات آماده آموزشی، ویژه منطقه هدف (تدوین شده توسط

اعضای گروه)

- مجموعه جزوات تدوین شده مرکز مطالعات جهادی
- ره‌نامه آموزشی (دفتر دوم)
- کتاب‌های درسی پایه‌های متناسب با منطقه هدف
- کتاب‌های تست کنکور متناسب با رشته‌های موجود در منطقه
- در تهیه محتوای آموزشی توجه به تناسب مطالب جزوات، با نیاز و سطح توانایی علمی دانش‌آموزان منطقه، تطابق محتوا با کتب درسی آموزش‌پرویش و تناسب حجم جزوات با مدت زمان دوره سفر، ضروری قلمداد می‌شود

### تهیه اقلام مورد نیاز آموزشی

- متناسب با برنامه‌ریزی صورت گرفته برای مباحث آموزشی، مسئول موظف است حداقل یک هفته قبل از تاریخ اعزام به منطقه، لیست اقلام مورد نیاز را آماده و نسبت و تهیه تدارک آنها کوشا باشد.
- همانطور که در بخش رایزنی ادارات گفته شده، بسیاری از مؤسسات بنا به عللی، تمایل به پرداخت هزینه مالی ندارند، ولی ممکن است مشکلی در کمک‌های غیرنقدی نداشته باشند. از این طریق می‌توان بسیاری از وسایل و ابزار مورد نیاز اردو را با رایزنی با اینگونه مؤسسات و نهادها تامین کرد.
- اقلام مورد نیاز در گروه‌های جهادی در چهار دسته کلی جای می‌گیرند که عبارتند از:

الف) لوازم مورد نیاز جهت تجهیز مدارس و کلاس‌های درسی

ب) لوازم مورد نیاز در روزهای اردو (لوازم کاردستی و...)

ج) ارقام فرهنگی مورد نیاز دانش‌آموزان به وسیله بن‌هایی با درجات تخفیف متفاوت بسته به سطح منطقه

\* پرهیز از اهدای ارقام فرهنگی به عنوان جایزه به دفعات متعدد،

بدلیل حفظ عزت نفس و جلوگیری از ایجاد روحیه توقع در فراگیران

د) هدایای آموزشی که در پایان دوره به افراد برتر کلاس‌ها داده خواهد

شد. (که البته بهتر است به کمیته فرهنگی سپرده شود و فقط اهداف را برای ایشان ذکر کرد.)

در اردوهای جهادی هم مثل سایر سازمان‌ها، بخشی از اموال و امکانات دولتی یا عمومی در اختیار جهادگران قرار دارد تا براساس اختیارات قانونی یا طبق تشخیص، از آن‌ها استفاده کنند. از طرفی درست است که صرفه‌جویی و جلوگیری از اسراف باید به عنوان یک اصل اسلامی در زندگی خصوصی نیز مورد توجه قرار گیرد، لیکن در مورد اموال عمومی و بیت‌المال، تأکید بیشتری به رعایت آن شده است در اهمیت صرفه‌جویی همین مثال بس که امام علی علیه السلام در نامه‌ای به کارگزاران خویش می‌فرماید: قلم‌هایتان را تیز کنید، و سطرهایتان را نزدیک به هم بنویسید، از زیادنویسی پرهیزید، منظورتان را کوتاه بیان کنید. مبادا زیاده نویسی و پرحرفی نمایید. (همان، جلد ۴، صفحه ۱۰۵)

### آماده‌سازی ابزارهای آموزشی اعم از تولید تا تهیه از نهادهای ثالث

موسسات و آموزشگاه‌های زیادی با اهداف متفاوتی از جمله کمک‌رسانی به افراد کم‌برخوردار و معرفی تالیفات خود می‌توانند نیاز به امکانات آموزشی از جمله، کتاب، جزوات، فلش‌کارت‌ها، سی‌دی‌های آموزشی و... تامین کنند، که باید قبل از جهاد، فعالیت‌های مربوط را

انجام و نسبت به دریافت این امکانات اقدام نمود و یا در جهاد فرهنگی که نیاز به امکانات دیگری که از سوی نهادهای ثالث قابل پشتیبانی است اقدام نمود. آماده‌سازی مکان‌های اسکان و محل خدمت نیروی انسانی نیز از موارد مهمی است که باید حتما در دست بررسی و آزمایش قرار گرفته تا در حین جهاد مانع از ادامه روند جهادی نشده و یا شروع جهاد را به تاخیر نیندازد، چرا که بارها پس از اعزام نیروها تاخیر در شروع حرکت جهادی مشاهده گردیده است.

• اشاره به این نکته مفید است که امکانات فراهم آمده باید در سطح نیاز مخاطبین بوده و موجبات افزایش توقع و عادت به اسراف و یا تجمل‌گرایی را در آن‌ها به وجود نیاورد.

### **شناسایی و جذب نخبگان علمی و فرهنگی منطقه**

افراد بومی آگاه و نیز نخبگان بومی در مقایسه با سایرین می‌توانند در شناخت مشکلات و موانع، تسهیل در ایجاد ارتباطات انسانی با مسئولین استانی و مخاطبین، ارائه راه‌کارهای مناسب‌تر با توجه به پتانسیل‌های موجود، سهولت در تردد، گام‌های ارزشمندتری در تسریع حرکت جهادی بردارند. همچنین این اشخاص می‌توانند به‌طور غیرمستقیم باعث کاهش هزینه‌ها و افزایش بهره‌وری گردیده و تجربیات خود را در زمینه‌های گوناگون به راحتی در اختیار هم‌استانی‌های خود قرارداد و از این طریق نیز به رشد کمی و کیفی نخبگان بومی یاری رسانند.

گروه پیش‌قراول نیز می‌توانند از همیاری و مساعدت این افراد در جهت شناخت مسائل در زمینه‌های گوناگون استفاده نمایند.

نخبه به فرد برجسته و کارآمد اطلاق می‌شود که اثرگذاری وی در موارد مختلف منطقه محسوس باشد. در این جا نخبگان علمی و فرهنگی منطقه از نقطه نظر زمان بهره‌برداری (حین اردو و بعد اردو) در دو بخش بررسی می‌گردد:

### نخبگان منطقه به عنوان مربی آموزشی درحین اردو:

اگر از یک یا تعدادی از مربیان بومی استفاده شود مزایای مثبتی برای گروه خواهد داشت که عبارتند از:

- آشنایی با فرهنگ و زبان بومی منطقه و ایجاد ارتباط بهتر با دانش‌آموزان

- صمیمیت و جلب اعتماد سریع‌ترین مربی و دانش‌آموزان

- آسان شدن مراحل تداوم به علت بومی بودن مربی

- کاهش هزینه‌های گروه

- ارائه راه‌حل‌های مناسب برای حل بسیاری از مشکلات با توجه به

آشنایی با فرهنگ منطقه، رابطه با مسئولین و..

برخی ملاک‌ها انتخاب نخبه بومی به عنوان مربی عبارتند از:

- پذیرش شرایط فرهنگی و انضباطی اردو

- توانایی تدریس و مهارت کلاس‌داری

- سنخیت در جنسیت

- مرتبط بودن رشته تحصیلی با نیاز منطقه

مربی شناسایی و جذب چنین افرادی می‌توان در دانشگاه‌های استان

هدف (بسیج، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری و...) و یا مسئولین

منطقه کمک گرفت.

## بخش سوم: برنامه‌ریزی آموزشی

### تهیه طرح نامه آموزشی

پوشیده نیست که جز با داشتن طرح آموزشی که از قبل تهیه شده باشد نمی‌توان انتظار هیچ‌گونه نتیجه مفیدی داشت. هر معلم معمولی برای حضور در کلاس خود طرح درس ویژه خود را یا در ذهن خود یا به صورت مکتوب دارد. نتیجه این است که مربیان آموزشی نیز باید به صورت مکتوب طرح آموزشی خود را از قبل آماده سازند. این امر به دو صورت می‌تواند صورت گیرد:

۱. از ابتدا نیروهای متخصص جذب می‌کند و طرح کلی را ارائه می‌کند.
۲. مسئولین آموزش با در اختیار گذاشتن طرح نامه آموزشی لازم مربیان را در این امر یاری نمایند.

### برگزاری دوره آموزشی

اگر اردو را عرصه مبارزه و مسابقه، و قبل از اردو را عرصه تمرین بدانیم، بنابراین باید در تمرین به خوبی یارگیری و افراد را با تمام مراحل آشنا کرد.

معمولاً به علت مشغله فراوان، هماهنگی و آماده سازی شرایط اعزام گروه به منطقه، پیدا کردن فرصت کافی و مناسب برای برگزاری دوره آموزشی قبل از اردو که همه یا حداکثر جهادگران قادر به حضور در آن باشند کار مشکلی برای مسئول آموزش خواهد بود. اما تجربه نشان داده که برگزاری این دوره‌ها هر چند کوتاه و کم، در بهبود نتیجه فعالیت‌های گروه نقش به‌سزایی داشته است.

دوره‌های آموزشی در واقع علاوه بر ایجاد فضای مهارت آموزی، فرصت مغتنمی برای توجیه جهادگران نسبت به منطقه هدف می باشد. این دوره‌ها به گونه‌ای برنامه‌ریزی می شود که مطالب ارائه شده در آن‌ها ۴ سرفصل اصلی را پوشش دهد:

**الف) اعتقادی:** به تشویق و انگیزه بخشی به جهادگران کمک می کند و در آن به مسائل زیر پرداخته می شود:

- خواستگاه دینی جهاد
- چرایی اردوهای جهادی؟
- مبانی تفکر جهادی (قرآن، سنت، ولایت فقیه)
- نقش اردوهای جهادی در زمینه سازی ظهور بقیة الله و...

**ب) اخلاقی:** مهارت‌های زندگی جمعی و کارگروهی را به جهادگران متذکر می شود، مثل:

- ولایت پذیری
- توکل و توسل
- همکاری و تعاون
- مؤلفه‌های اخلاق جهادگرو...

**ج) مهارتی:** کارگروه‌های آموزشی مهارت‌های آموزشی، فنی و حتی و هنری متناسب با برنامه‌ریزی آموزشی روستا، به طور مثال:

- مهارت‌های فنی که عامل اشتغال زائی است (بوئژه ایجاد ارتباط با فنی حرفه ای جهت اخذ مدرک و دریافت تسهیلات)
- هنرهای زود بازده (هویه کاری، معرق، خیاطی، سوزن دوزی، شمع سازی و...)



- مهارت های ورزشی (دفاع شخصی، دارت، تیراندازی و...)

- کلاس داری

- مخاطب شناسی

- روش های کلاس داری

- تشویق و تنبیه

- کاردستی و...

د) توجیه: همان طور که گذشت، دوره آموزشی یکی از بهترین فرصت ها برای آشنایی جهادگران با شرایط مختلف روستا می باشد. در این زمینه اطلاعاتی مثل نحوه ارتباط گیری اولیه با اهالی، شرایط آب و هوایی و آداب و رسوم خاص منطقه و... بیان می شود. البته انتقال اطاعات منطقه به جهادگران به همین مرحله بسنده نمی شود و از زمان های دیگری مثل حلقه های شبانه، جلسات توجیهی روز اول حضور در منطقه، هنگام مصاحبه و ثبت نام و... نیز می توان برای این منظور استفاده کرد.

نکته: تمام یا بخشی از موارد آموزشی را می توان بصورت غیر حضوری برگزار کرد. به این صورت که منابع و جزوات در اختیار جهادگران قرار داده می شود و بعد از مطالعه به صلاحدید مسئولین در آزمون پایان دوره شرکت می کند. البته برگزاری آزمون ضروری نبوده و در صورت تمایل به تشکیل پرونده درج نوع آموزش های گذرانده می توان از برگزاری آزمون استفاده کرد.

نکته ۲: بخشی از اطلاعات مورد نیاز جهت آمادگی جهادگران در حوزه مطالعات راهبردی و تربیت جهادی تدوین و قابل استفاده می باشد.

## بخش چهارم: پشتیبانی

### اعزام طلاب به دار و پیش قراول

گروه پیش قراول گروهی است که قبل از شروع رسمی اردوی جهادی به منظور شناسایی نیازها و مشکلات، سفر کوتاهی به منطقه داشته و با رصد کامل منطقه از نظر جمعیتی (جمعیت دقیق هر منطقه و روستاهای اطراف) تعداد افراد شاغل، درحال تحصیل، بیکار، موقعیت دقیق جغرافیایی و شرایط آب و هوایی، فرهنگی، آموزشی و سنجش سطح علمی دانش‌آموزان به منظور اعزام نیروی مورد نیاز، شغلی، اقتصادی، توان و وسع مالی خانواده‌ها در فراهم نمودن امکانات اولیه، آمادگی از منطقه به دست آورده تا حرکت جهادی متناسب با نوع نیازها صورت گیرد. همه این مراحل در وظایف گروه پیش قراول یا همان طلاب به‌دوای تعریف می‌شود.

### رصد مالی

یک گروه جهادی در حین برگزاری اردوی جهادی نیازمند امکانات دیگری از قبیل حمل و نقل روزانه، مکان جهت اسکان، مکان جهت خدمت‌رسانی، امکانات گرمایشی، سرمایشی در محل اسکان و محل خدمت، امکانات سخت‌افزاری از قبیل رایانه، چاپگر، دستگاه کپی، امکانات آموزشی و... می‌باشد.

شایان ذکر است که باید بیش از ۹۰ درصد رایزنی‌های مربوط به تهیه این امکانات قبل از شروع جهاد و مابقی در حین جهاد صورت گیرد. در صورتیکه منطقه از این امکانات کم برخوردار باشد برای تهیه آنها از طرق

دیگر از جمله نزدیکترین نهاد یا سازمانی که انجام وظیفه می‌نماید اقدام نمود.

در بعضی مناطق به دلیل فقر شدید منطقه از جمله فقدان مسکن، ناتوانی در تامین نیازهای اولیه برخی خانواده‌ها، نبود راه‌های مواصلاتی و آسفالته و حمل و نقل کافی، جمعیت کم روستا و وجود اختلاف بین طوایف و قبایل متعدد که باعث ایجاد روستاهای کم جمعیت و پراکنده شده است نیاز مالی فراوانی در جهت ایجاد امکانات ابتدایی از جمله ساخت سرویس‌های بهداشتی و حمام، خانه بهداشت و تامین آب شرب منطقه وجود دارد. (موارد فوق جهت یادآوری می‌آید چرا که برخی از آنها در رهنامه مدیران مورد اشاره قرار گرفته است.)

### پشتیبانی تبلیغاتی

"تبلیغات" یکی از مهمترین شاخصه‌های نیل به اهداف جهادی است چرا که تمامی تلاش‌ها در جهت انجام یک کار جهادی مفید، مستمر و پایدار در صورت عدم تبلیغ تا حد زیادی موثر واقع نخواهد شد. این شاخصه قبل از جهاد عبارت است از پیام‌رسانی از طریق سامانه مجازی و ارسال رایانامه، پیامک، اطلاع‌رسانی‌های چهره به چهره، نصب بنرهای تبلیغاتی در مکان‌های پررفت و آمد دانشگاه و مکان‌هایی که نیروهای اعزامی از آنجا انتخاب می‌شوند، اعلام توسط سخنرانان و ائمه جماعت در مساجد و نمازخانه‌های موجود در دانشگاه و دانشکده‌ها.

هرچه اطلاع‌رسانی و تبلیغات وسیع‌تر صورت پذیرد می‌توان در حین جهاد از نیروی بهتر و مجرب‌تری استفاده نمود چرا که بارها مشاهده شده

افراد و نیروی مجربی که از برگزاری مسافرت‌های جهادی بی‌اطلاع بوده‌اند. لذا اگر این امر به خوبی صورت نگیرد، جبران ناپذیر است و حرکت جهادی آنگونه که انتظار می‌رود انجام نخواهد شد.

همچنین تبلیغات دیگری نیز باید در منطقه توسط مسئولین ساکن (مسئولین بومی منطقه) صورت گیرد و ماهیت و اهداف جهادی به طور کامل برای مخاطبان مورد شرح و تفسیر قرار گیرد. مثلاً در جهاد علمی میزان توانایی نیروی انسانی در ارائه خدمات تدریس، ارائه کتاب‌های کمک‌درسی به دانش‌آموزان و انجام مشاوره‌های درسی و انتخاب رشته دبیرستان و نحوه انتخاب رشته‌های دانشگاهی توسط افراد مجرب و شیوه‌های مفید استفاده از لحظات باقیمانده تا زمان آزمون سراسری برای داوطلبان کنکور و بهره‌گیری از کلاس‌های موجود در طرح در این مدت زمان اندک برای مخاطبان به خوبی شرح داده شود. که این تبلیغات با خدمات گروه پیش‌قراولی کامل خواهد شد تا در زمان جهاد دیگر نیازی به انجام اموری که باید قبلاً صورت می‌گرفته نباشد و حتی الامکان از وقت محدود جهاد نهایت بهره را برد.

#### رایزنی با مسئولین و نهادهای منطقه

گروه پیش‌قراولی موظف به شناخت میزان انجام کارهای عمرانی اعم از خانه‌ها و مکان‌های ساخته شده، نیمه‌ساز و در دست احداث برآمده و تلاش در شناخت نوع مهمترین نیاز منطقه برآمده و همه نیازها را به طور کامل در گزارشات خود بیاورند و اینکه چه سازمان، نهاد و گروه جهادی در گذشته فعالیت داشته‌اند دلیل آنکه کاری عمرانی را به صورت نیمه رها کرده‌اند که تمامی این پرسش‌ها توسط این گروه با رایزنی مسئولین

نهادهای منطقه صورت می‌گیرد.

همچنین لازم است آمار دقیق مربوط به خانواده‌های خاص (تحت پوشش کمیته امداد، بهزیستی، بنیاد شهید و ایثارگران، افراد بی‌سرپرست، بیماران خاص و...) را به‌طور کامل در گزارش خود جمع‌آوری کنند.

### رایزنی با مسئولین و نهادهای ذیربط

مطلع بودن مسئول آموزش از سازمان‌ها و نهادهای متولی در امورات مربوطه و اشراف به ساختار و شرح وظایف آن‌ها و همچنین قوانین و مقررات موضوعه، باعث جلوگیری از سردرگمی در تأمین موارد نیاز و اتلاف وقت و همچنین جلب فعالیت‌ها و امکانات به سمت اردوهای جهادی و مناطق کم‌برخوردار خواهد شد. لذا به این منظور از دستگاه‌ها و نهادهای مرتبط با عرصه آموزش جهت بهره‌برداری معرفی می‌گردد:

۱. آموزش و پرورش (استان مبدأ و مقصد)

۲. دانشگاه (استان مبدأ و مقصد)

۳. سازمان فنی و حرفه‌ای

۴. اداره ارشاد اسلامی

۵. مؤسسات و پژوهشکده‌ها

۶. اداره تبلیغات اسلامی

۷. مؤسسات فرهنگی

۸. هلال احمر

۹. کمیته امام خمینی (ره)

۱۰. نماینده ولی فقیه در استان

۱۱. کانون فرهنگی - تربیتی
۱۲. اداره تربیت بدنی
۱۳. سپاه استان
۱۴. اداره امور مساجد
۱۵. حوزه‌های علمیه
۱۶. سازمان شهرداری
۱۷. کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان
۱۸. سازمان دانش‌آموزی
۱۹. سازمان مرمت و زیباسازی مدارس
۲۰. آموزشگاه‌های کنکور
۲۱. مسئولین محلی (فرماندار، استاندار، بخشدار، دهدار، ائمه جمعه و...)
۲۲. افراد شاخص (خیرین، مربیان و معلمان نمونه)

### یک تجربه!

دو هفته بود که هر روز زنگ می‌زدم ولی بعد از پرسیدن شماره‌نامه می‌گفتند منتظر تماس باشید. حتی صحبت با مسئول اداری مذکر هم که فرد موجه و مؤثری بود فایده نداشت. آنقدر رفتم و آمدم تا بعد از ملاقات حضوری با مسئول روابط عمومی مقرداری CD و بن برای خرید کتاب‌های کمک آموزشی بگیرم.

### رصد فضاها و مکان‌های استقرار و هدف

محلی که در منطقه برای اسکان نیروی انسانی انتخاب می‌شود باید

نزدیک پایگاه‌های مختلف خدمت‌رسانی و منازل مسکونی افراد منطقه و حتی‌الامکان برای ارتباط مسئولین گروه جهادی با یکدیگر سهل‌الوصول بوده و امنیت کامل جهادگران را به همراه داشته باشد.

فرهنگ افراد در یک منطقه کم‌برخوردار بسیار متفاوت از فرهنگ در شهرهای بزرگ بوده و این امری خطیر تلقی می‌شود. زیرا با انجام بعضی اعمال و رفتارها از طرف نیروی انسانی که بدون قصد صورت پذیرفته اثرات سوئی در مخاطبان مشاهده شده یا به عبارتی شخص بدون توجه به عواقب امر ضد فرهنگی عمل نموده است.

در یکی از اردوهای جهادی فرهنگی یکی از افرادی که به عنوان ماموریت کاری از سوی صداوسیما اعزام شده بود از پوششی نامناسب و کاملاً غیرمرتبط با فرهنگ مناطق کم‌برخوردار استفاده می‌نمود، که خوشبختانه این مساله تلویحا با جملات طنزگونه در قالب یک نقاشی و کاریکاتور حل و فصل گردید. همچنین در اردوی جهادی فرهنگی دیگری نیز همانند این مساله اتفاق افتاد و متاسفانه در سیر جهاد اختلالاتی وارد نمود. پس همانطور که گفته شد باید حتماً قبل از جهاد در جلسات توجیهی نیروی انسانی را از اینگونه مسائل آگاه نمود.





## فصل سوم:

### اقدامات هنگام برگزاری اردوی جهادی

#### بخش اول: آموزشی

##### ۱- طبقه بندی مخاطبین

شاید پراسترس ترین و قلب تپنده اردو را بتوان در این بخش دید. جایی که اولین بارقه های احساس تکلیف در آن رقم می خورد و پیمان را در جایی که باید باشد می بینیم.

با توجه به آماری که گروه پیش قراول از قبل جمع آوری کرده است، مخاطبان در گروه های مختلف قرار داده می شوند. ولی احتمال زیادی وجود دارد پس از شروع کلاس ها و حضور مربیان در کلاس، آمار مخاطبان کم و زیاد شود. لذا ممکن است تا حدودی مکان برخی کلاس ها تغییر کرده و یا جابجایی هایی در دانش آموزان صورت گیرد. پس باید تلاش نمود که در دو روز اول، لیست افراد شرکت کننده در کلاس بسته شود.

به عنوان مثال در اردوی جهاد علمی در یکی از شهرستان های استان سیستان و بلوچستان (سراوان-۹۰) آمار دانش آموزان شرکت کننده در طرح

توسط آموزش و پرورش و گروه پیش‌قراول اعداد کاملاً دور از ذهنی ذکر شده بود مانند: سوم ریاضی ۵۳ نفر، سوم تجربی ۱۹۴ نفر، پیش‌ریاضی ۲۶۱ نفر، پیش‌تجربی ۱۶۵ نفر، سوم انسانی ۳۵۰ نفر، پیش‌انسانی ۳۱ نفر

بعد از اعزام به منطقه و اعلام آمادگی کامل برای حضور در کلاس و انتظاری که از استقبال پرشور دانش‌آموزان با توجه به این آمار و ارقام داشتیم و با وجود نگرانی‌هایی که با این تعداد دانش‌آموزان در کلاس‌ها، در خود و اعضای گروه حس می‌کردم، و این سوال که آیا حرکت جهادی با این همه دانش‌آموز میسر است!!؟

علیرغم همه این‌ها در روز اول شاید همه کلاس‌ها جمعاً ۸۰ نفر هم نمی‌شد. کم‌کم خود را برای روزهای بعد آماده می‌کردیم که شاید این آمار دور از ذهن بالاخره به واقعیت پیوندد. بیشتر که نشدند هیچ حتی ریزش هم داشتیم. تا روز آخر بیشترین آماري که از هر دو کلاس سوم و پیش‌ریاضی داشتیم ۹ نفر بود...!! و این شاید تلاش‌های بیش از حد آموزش و پرورش یا گروه پیش‌قراول در ارائه گزارش آمار افراد شرکت‌کننده در طرح، و یا دقت نظر بیش از حد تایپیست در تایپ اعداد را می‌رساند که در لیستی تعداد دانش‌آموزان را به همراه رشته و برنامه کلاسی و نام دبیران هر درس تایپ کرده بود و اشتباه‌ها عددی را به اعداد دورقمی اضافه کرده بود...!!

البته باید متذکر شد که به احتمال بسیار قوی تعداد زیادی از این دانش‌آموزان اصلاً از اجرای چنین طرحی کاملاً بی‌خبر بودند و به نقل از خود آنان اطلاع‌رسانی در مدرسه‌شان به این صورت بوده است که در آخرین روز مدرسه در پایان سال با توجه به تعداد زیاد غائبین در آن روز،

مدیر مدرسه به وجود چنین طرحی در نوروز اشاره کوتاهی داشته، و یا در مدرسه‌ای دیگر به صورت تماس تلفنی یکی از دبیران به یک دانش‌آموز، و اینکه در جهت ارسال پیامک به دوستانش و گزارش این خبر اقدام کند.

مثال دیگر اینکه:

مدرسه‌ای بود در حیاط اداره آموزش و پرورش یکی از شهرستان‌های کم‌برخوردار و در شرف تخریب و بازسازی مجدد. کلاس‌هایی بسیار کوچک، تاریک، تخته‌ای خسته، میز و نیمکت‌های چوبی و بهم‌چسبیده و مالمال از دانش‌آموزان دبیرستانی که روز اول چهار نفری در یک میز نشسته بودند و به امید داشتن ساعاتی مفید در مدرسه حاضر شده بودند.

فردای همان روز هماهنگی‌هایی پیرامون مکان آموزشی به عمل آمد و خوشبختانه به مدرسه نمونه منتقل شدیم. (این همان چیزی است که به آن می‌گوییم "مدیریت بحران و مدیریت در صحنه" و می‌خواهیم در بخش دوم بیشتر به آن بپردازیم.)

حال دیگر مشکل فضا و نوراندک کلاس را نداشتیم. خانم مدیر که در سفر بود و نتوانسته بود در این مدت در مدرسه حضور یابد، متوجه شده بود که گروه جهادی در ساعات تفریح، دقایقی در دفتر مدرسه رفع خستگی می‌کنند. به همین دلیل مدام با یکی از همکاران بومی‌اش، که در انجام امور به ما کمک می‌نمود، در تماس بود که مبادا این گروه از امکانات مدرسه استفاده کنند و باید اتاق کامپیوتر و دفتر مدرسه قفل شوند.

باز هم هماهنگی‌هایی به عمل آمد و بعدها توانستیم از اندکی امکانات مدرسه نظیر دستگاہ کپی و صندوق‌های دفتر مدرسه بهره بگیریم.

گاهی بعضی از دانش‌آموزان برای انجام امور مشاوره‌های درسی و تربیتی مراجعه می‌نمودند که خوشبختانه یکی از اعضای جهادی که در مقطع کارشناسی ارشد مشاوره بود، کمک‌های بسیاری نمود و توانست تا حدی به حل و فصل موضوعات پرداخته و به بقیه گروه نیز در انجام این امر یاری رساند.

با توجه به دو مثال بالا آشکار است که جهادگران بر اساس اطلاعات ارائه شده توسط گروه پیش‌قراول، به بررسی وضعیت و سطح آموزشی مخاطبین و طبقه‌بندی آنها می‌پردازند. این طبقه‌بندی می‌تواند بر اساس سن، تحصیلات، آموزش مورد نیاز و... باشد. در این طبقه‌بندی باید در نظر گرفته شود تا جمعیت هر طبقه از حد خاصی کمتر و یا بیشتر نشود تا باعث اتلاف سرمایه‌ها یا کاهش کیفیت آموزش گردد. البته همیشه ممکن نیست حالت ایده‌آل فراهم گردد ولی باید سعی شود با در نظر گرفتن تمام جوانب، بهترین راه انتخاب شود.

تعداد زیاد مخاطبین، کنترل کلاس و انتخاب روش تدریس مناسب برای همه را دشوار می‌سازد و امکان پرسش و پاسخ و ارتباط بین مربی و مخاطبین را کم می‌کند.

از طرفی تعداد کم دانش‌آموزان، انگیزه‌های معلم را کاهش می‌دهد و او را نسبت به توانایی‌های خود دچار تردید می‌نماید.

در صورتی که طبقه‌بندی صحیح و انتخاب روش تدریس مناسب

صورت گیرد، ریزش دانش‌آموزان در طول دوره نیز کاهش می‌یابد. زیرا بسیاری از دانش‌آموزان پس از شرکت در ابتدای دوره به دلیل اینکه دوره را رفع‌کننده نیازهای آموزشی خود نمی‌بینند یا اینکه نمی‌توانند با مربی مربوطه ارتباط برقرار نمایند، ترجیح می‌دهند دیگر در کلاس حضور نیابند. مطمئناً انتخاب روشی که بتواند تمام دانش‌آموزان را با سطح‌های مختلف پوشش دهد، سخت می‌باشد. ولی این موضوع با ارتباطات خارج از کلاس درس، تمرین‌های اضافه، پرسش و پاسخ خارج از کلاس و مشاوره و برنامه‌ریزی مطالعاتی می‌توان مرتفع کرد و برای هر دانش‌آموز با توجه به سطح آموزشی روش خاصی را در نظر گرفت.

مثال: در برگزاری دوره در جاهایی که دانش‌آموزان کمتری دارند، کلاس‌های دروس مشترک با هم برگزار گردد. یا اگر دانش‌آموزان پایه بالاتر دارای ضعف هستند از آنها خواسته شود در کلاس‌های پایه پایین‌ترین حضور یابند.

باید برای هر طبقه خاص مخاطبین آموزش متناسب در نظر گرفته شود و منابع آموزشی موثر فراهم گردد. این طبقه‌بندی به جهادگرایان امکان می‌دهد تا شیوه مناسبی برای تدریس اتخاذ نماید.

از سوی دیگر زمانی می‌توان از گروه جهادی انتظار نتایج مثبت و تأثیرگذار داشت که محتوای ارائه شده توسط تیم آموزشی مطابق با نیازهای گروه‌های مخاطبین باشد. به این منظور مربیان موظفند طی ۲-۱ روز نخست شروع دوره، متناسب با سرفصل‌های از پیش تعیین شده، دانش‌آموزان را سطح‌بندی کنند.

ارزش‌گذاری علمی مختص کلاس‌های درسی بوده و در جهاد علمی

مطرح است اما در واقع در تمامی گروه‌های جهادی چند منظوره که تیم آموزشی فعال و برنامه تشکیل کلاس دارند، لازم الاجراست.

اولین و ساده‌ترین روشی که می‌توان سطح اطلاعات مخاطبین را سنجید، به دست آوردن و مطالعه گزارش گروه‌های جهادی قبل است که در همان منطقه هدف فعالیت داشته‌اند. مزیت دیگر این روش، این است که با در دست داشتن چنین اطلاعاتی از موازی‌کاری و اتلاف وقت؛ هزینه و نیروی انسانی جلوگیری می‌شود و همچنین پروژه‌های نیمه‌تمام گروه‌های قبل به اتمام می‌رسد.

مربی می‌تواند بعد از برقراری ارتباط و آشنایی با دانش‌آموزان، پرسش‌هایی را در قالب مسابقه طرح کرده و با پاسخگویی مخاطبین سطح اطلاعات ایشان را تخمین بزند.

همچنین می‌توان از امتحان کتبی برای تعیین سطح مخاطبین استفاده کرد. در این صورت بهتر است سؤالات تا حد امکان کوتاه و اگر هدف آموزش، مسائل غیر درسی می‌باشد، به صورت غیرمستقیم مطرح شود.

در اردوهای جهاد علمی ارزش‌گذاری مخاطبین بیشتر با توجه به معدل پایه تحصیلی صورت می‌گیرد که البته توجه به این نکته مهم است که به علت حساسیت آمادگی برای کنکور اهمیت معدل دانش‌آموزان ابتدایی و راهنمایی کمتر از دبیرستان است.

مواردی که در گروه‌های چند منظوره برای سطح‌بندی در مورد آنها سؤال می‌شود عبارتند از: احکام، مسائل اقتصادی، اصول دین، امامت، ولایت فقیه و... و موارد درسی (در صورت داشتن برنامه

## ارتقای تحصیلی)

### ۲- ایجاد شناسنامه ویژه هر مخاطب

قبل از شروع یک برنامه مدرن برای کلاس ابتدا لازم است مخاطب خود را شناخته و با توجه به نوع نیاز او آنچه را می‌طلبد برای امور کلاسی برنامه‌ریزی نمود. لذا لازم است مربیان، کتاب‌ها، فیلم و سایر ابزارهای آموزشی مورد نیاز را تهیه نمایند.

در اولین جلسه از شروع کلاس ابتدا با طرح سوالاتی پیرامون مشخصات فردی، نوع علاقه و استعدادیابی افراد در جهت ارتقاء و پیشرفت علائقی که در موفقیت فرد موثر است، تلاش نمود. اگر کلاس درس است، بهتر است چندین سوال مطرح نموده و میزان توانایی دانش‌آموزان در پاسخ‌گویی به سوالات و میزان توانایی وی در برقراری ارتباط را سنجید. سپس برای هر دانش‌آموز شناسنامه‌ای تهیه کرده و تمامی موارد مهمی که در رشد او موثر است و لازم است هر مربی و معلم بداند در آن ذکر شده و این شناسنامه به تدریج تا پایان اردو تکمیل خواهد شد. تهیه چنین شناسنامه‌ای توسط مربی و یا معلم مربوط به هر کلاس می‌تواند کمک شایانی به جهادگرانی که در آینده به این منطقه اعزام می‌شوند، نماید. و یا در جهاد علمی میزان ضعف و قوت دانش‌آموزان در هر درس، رفتار اجتماعی، روحیات و علاقه‌مندی‌های وی تا حدی که تا پایان زمان اردو مشخص می‌شوند در این شناسنامه آورده شود. این شناسنامه در تعیین سطح برنامه جهادگران آینده و همچنین مسئولین آموزشی بومی یاری‌گر خواهد بود.

در طی برگزاری دوره مربی مربوطه باید پیشرفت آموزشی و نقاط ضعف و مشکلات مخاطبین خود را ثبت نماید. اطلاعاتی همچون وضع خانوادگی و روانشناسی فرد نیز می‌تواند به این شناسنامه اضافه گردد. ایجاد شناسنامه علمی و فردی هر نفر می‌تواند توسط نهادهای آموزشی و حمایتی مربوطه مورد استفاده قرارگیرد یا اینکه توسط گروه جهادی در دوره‌های آتی استفاده شود.

این شناسنامه باعث خواهد شد که اطلاعات بسیار دقیقی به دست آید و از اتلاف زمان و سرمایه در فعالیت‌های آتی گروه جلوگیری شود. ضمن اینکه از این شناسنامه می‌توان به عنوان شناسایی نخبگان بومی استفاده کرد.

در گروه‌هایی که در چند شاخه فعالیت می‌نمایند این شناسنامه، راهنمایی است تا افراد و خانواده‌های نیازمند خدمات را شناسایی نمایند.

### ۳- رصد کارهای روزانه

مربی آموزشی می‌تواند با ارائه برنامه منظم و منسجم به فراگیران، وجود نظم در کلاس و میزان انتظاری که از آنها می‌رود را متذکر شود. به این ترتیب دانش‌آموزان و فراگیران نیز احساس مسئولیت و وظیفه نموده و به صورت غیرمستقیم سبب افزایش اعتماد به نفس ایشان می‌گردد.

اینکه فراگیران و یا دانش‌آموزان کلاس را جدی بگیرند، اینکه جذب کلاس شوند و تمامی وظایف و تکالیف خود را خط به خط و موبه موانجام دهند، اینکه تا پایان دوره تغییرات مثبت و روبه رشدی داشته باشند،



اینها همه بستگی به هنر، تبخّر و نوع بیان مربی یا معلمش دارد. همه اینها نیز به این وابسته‌اند که معلم از آنها کار بخواهد، تلاش بخواهد تا در پایان این چند روزه، انعکاس کوتاه مدت کار خود را دیده و منتظر بلندمدتش هم باشد.

اگر حس کرد شاگردی دل به مربی نداده یا در کلاس حوصله به خرج نمی‌دهد، علت آن را جویا شود. سعی کند به نوعی با او ارتباط برقرار کند و او را با ترفندهای مختلفی که در کار ایجاد انگیزه می‌نماید، تشویق کند. بعضی وقت‌ها نصیحت‌های به جا، به موقع و با بیان صحیح می‌تواند صدها قدم ما را به مقصد نزدیکتر کند. دوستی می‌گفت در یک اردوی جهاد علمی در منطقه‌ای از بلوچستان تعداد خیلی کمی دانش‌آموز در کلاس‌ها حاضر می‌شدند. بعدها متوجه شدیم شب‌ها به کارهای شخصی و یا گروهی خود می‌پرداختند و صبح از برکات کلاس‌ها محروم. این شد که تصمیم گرفتیم در ساعات کلاس‌ها تغییراتی لحاظ کنیم.

اگر قولی می‌دهیم، یادمان نرود یا زیر قولمان نزنیم و بدقولی نکنیم چون ممکن است با این کار وجهه فردی مان زیر سؤال رود و روی کارهایمان حسابی باز نکنند. برای بدقولی‌های اتّفاقی دلیل قانع‌کننده بیاوریم. اگر قرار است مباحث پرسیده شوند و یا امتحان بگیریم حتماً این کار را انجام دهیم، تا بچه‌ها احساس نکنند کلاس را جدی نگرفته‌ایم و با آنها شوخی داریم. اگر تکالیف اختصاصی می‌دهیم حتماً در جایی یادداشت کنیم و بعد از آن پیگیر باشیم. دانش‌آموز را تا روز آخر چشم انتظار پیگیری‌هایمان نگذاریم. جوی ایجاد کنیم که بدانند حواسمان به همه چیز هست.

دادن تکالیف شخصی در کلاس "دقت نظر" و "اهمیت فائل شدن" معلم به کلاس و مخاطبان را می‌رساند و نوعی ارزش در کار محسوب شده و باعث می‌شود مخاطب احساس مسئولیت و وظیفه نموده نماید. می‌داند اگر امور کلاسی را سرگرمی تلقی کند و یا بی‌جهت درس نخواند، فردا کسی هست که به دنبال چرایش می‌گردد.

هر یک از افراد گروه باید گزارش فعالیت روزانه خود را به مسئول گروه ارائه دهند. هر جهادگر باید عملکرد آموزشی روزانه خود و حضور در کلاس‌ها را ثبت نماید. در این گزارش باید به پیشرفت روال آموزشی در مقایسه با برنامه‌ریزی ایده‌آل انجام شده اشاره شود و دلایل افت یا بهبود پیشرفت شرح داده شود. این کار در بهبود برنامه‌ریزی‌های آینده کمک زیادی خواهد کرد.

این رصد روزانه به جهادگران کمک می‌کند تا ارزیابی درستی از عملکرد خود داشته باشند و همچنین به سرپرست گروه اجازه می‌دهد تا بر کار افراد نظارت داشته باشد.

لازم است به منظور تسهیل کار و جمع‌بندی تمام اطلاعات مورد نظر، فرم‌های گزارش روزانه از قبل توسط گروه تهیه شود. بهتر است در تدوین این فرم‌ها نظریات بخش‌های مختلف گروه خواسته شود، تا اطلاعات جامع و کاملی جمع‌آوری شود و از دوباره‌کاری پرهیز شود.

در نگارش کارهای روزانه باید تمام کارها با ذکر زمان‌بندی و توضیحات با ارائه استدلال صورت گیرد. اسامی به دقت نگاشته شود و از کلی‌گویی و خاطره‌نویسی خودداری شود.

#### ۴- بررسی کیفیت و کمیت آموزش عمومی هر مخاطب

معلمان قادر هستند با هدفمند کردن مطالعات درسی دانش‌آموزان و با تکلیف و دغدغه محور کردن آنها این احساس را در وجود آنها به منظور مطالعه جدی و مهم تر و در آینده نیز خدمت‌رسانی قوی‌تری برای ساختن و فردایی آباد زنده کنند و بدین وسیله شاخصه‌های مهم کار در راه خدا را که همان نیت و هدف الهی می‌باشد در خود و دیگران زنده سازد.

در جلسه اول شروع آموزش اعم از آموزش علمی و یا فرهنگی باید با سنجش کلی از افراد در کلاس و میزان دانش و توان مخاطبان نسبت به موارد و موضوعات آموزشی و با شناخت نیازهای آموزشی ایشان سعی در بهترین روش ارائه این نیازها و بهبود وضعیت آموزشی و ایجاد انگیزه در مخاطبان جهت فعالیت‌های بیشتر می‌نمائیم.

از آنجایی که احتمال تفاوت بین ارزیابی و آمار ارائه شده قبل از اردو با شرایط واقعی منطقه آموزشی وجود دارد، لازم است تمهیدات لازم برای سنجش توانایی مخاطبین در نظر گرفته شود.

روش‌های این تشخیص می‌تواند با تشخیص مربی و گروه انتخاب شود شامل آزمون کتبی، تمرینات کلاسی، پرسش شفاهی، ارتباط با دبیر مربوطه و... باشند.

کمیت و تعداد دانش‌آموزان نیز باید با مقدار ارائه شده در آمار مقایسه گردد و دلایل ریزش یا رویش بررسی گردد و تدبیر لازم برای بهبود شرایط اتخاذ شود. این اصلاح شرایط گاهی مربوط به دانش‌آموزان در همان دوره می‌باشد، یعنی با ارائه تدابیری تلاش شود تا دانش‌آموزان به حدی که مد نظر بوده است برسند. گاهی این اصلاح شرایط مربوط به دانش‌آموزان ولی

برای دوره‌های آتی است، به این صورت که دلایل ریزش و اختلاف با آمار بررسی گردد و از تکرار مشکلات در سفرهای بعدی جلوگیری شود.

گاهی نیز اصلاح و مدیریت شرایط به جهادگران مربوط می‌شود، به این صورت که با تقسیم یا جابجایی جهادگران شرایطی را فراهم آوریم تا بهترین استفاده از منابع انسانی صورت گیرد.

مطمئنأ در اصلاح شرایط باید تمام این گزینه‌ها با هم در نظر گرفته شوند تا به نتیجه مطلوب نزدیک‌تر شویم.

در صورت نیاز به مدیریت بحران برای اصلاح یا تغییر شرایط، باید سریعاً اقدام گردد. چرا که از دست دادن زمان عامل است که باعث گسترش مشکلات و سخت‌تر شدن اصلاح شرایط می‌گردد.

مثال: در سفری برخلاف آمار بیش از ۳۰۰ داوطلب دانش‌آموز اعلام شده، کمتر از ۵۰ نفر در کلاس‌ها حضور یافتند. از آنجایی که گروه دارای پایگاه‌های آموزشی در شهرهای مختلف بود، بلافاصله تعدادی از جهادگران به سایر مناطق که استقبال بیشتری داشتند و یا نیاز آموزشی داشتند، انتقال داده شدند.

مثال: در اردوی ایران‌شهر سال ۸۹ تعداد دانش‌آموزان بسیار کمتر از مقدار پیش‌بینی شده بود، با بررسی مشخص شد دبیرستان نمونه مردمی شهر امکانات خوابگاهی خود را در ایام تعطیلات در اختیار دانش‌آموزان قرار داده است و آنها در کتابخانه آنجا مشغول مطالعه هستند. اگر این موضوع سریع‌تر تشخیص داده می‌شد، با انجام هماهنگی‌های لازم گروه می‌توانست کلاس‌های دوره را در آن مدرسه برگزار نماید تا استقبال بیشتری از طرح صورت گیرد و آسایش دانش‌آموزان نیز فراهم آید.

## ۵- اولویت‌دهی برنامه‌ریزی به همراه مشاوره نامحسوس

منظور از این قسمت این است که تمام برنامه‌ریزی‌های آموزشی و کلاسی به ترتیب اولویت قرار بگیرند و این اولویت‌ها باید با توجه به نیازمندی‌هایشان صورت گیرد. اگر خواستیم در برنامه‌ای که ارائه داده‌ایم تغییراتی لحاظ کنیم این تغییرات سلیقه‌ای نباشد؛ بلکه ناشی از گفتگوهای صمیمی باشد، گاهی بین درس، گاهی در حین انجام کار هنری - مربی، در موضوعی خلا بیشتری را نسبت به موضوعات دیگر حس می‌کند (مشاوره نامحسوس، یا همان کنترل نامحسوس) و آن را در اولویت کار قرار می‌دهد. فکر نکنیم حالا که برنامه‌ریزی از قبل صورت گرفته حتماً درست است. نه! شاید با اعمال تغییراتی شاهد روند روبه‌رشدی در کلاس باشیم.

مثلاً اگر به روستایی رفتیم که مردمش وضو گرفتن بلد نیستند و یا اصلاً نمی‌دانند غسل چیست، وارد مسائل حاشیه‌ای نشویم و مشکل موجود را دوچندان نکنیم. به اینکه در کشیدن مسح دستت کمی لغزید یا فرق سر کاملاً باز نبود گیرنده‌ایم. اول بگذاریم اصل موضوع را یاد بگیرد بعد به ذکر شکیات پرداخت.

بیش از ۹۵ درصد خانم‌های بزرگسال در همان مناطق سرپوشه خراسان جنوبی نمی‌دانستند دست دادن به نامحرم از جمله پسرعمو حرام است. اگر سرپوشه به تعداد گنا‌هایی که تا به حال از این طریق (به دلیل ناآگاهی) مرتکب شده‌اند اشاره و برایشان اظهار تاسف می‌کردیم که نصف بیشتر کلاس از زندگی ناامید می‌شدند و شاید هم دین زده. گفتیم همین که از الآن شما با آگاهی از این موضوع دیگر این کار را انجام نمی‌دهید مهم

است و سپس به رحمت و آمرزشِ خداوند اشاره نمودیم.

مسائل واحکام را خیلی غول جلوه ندهیم. سعی کنیم به تدریج با بیانی ساده و پله پله پیش رویم.

انسان قادر است به راحتی یک گوسفند را بخورد اما نه به یکباره. اول یکی از دست‌ها سپس دست دیگر، بعد گوش، سر، پاها و در آخر متوجه می‌شود که گوسفند را کامل خورده است. یعنی اگر از تک تک اعضا شروع کند، می‌تواند درباره‌ی مزه و طعم هر قسمت نظر دهد و بعد از آن می‌تواند نظرش را درباره‌ی مزه‌ی کل گوسفند بگوید.

ویژگی منحصر به فرد و یگانه‌ای که در حرکت‌های جهادی وجود دارد و می‌توان تاثیر آن را در حرکت‌های آموزشی دوچندان دانست جنبه الگودهی این حرکت‌ها به عنوان اعمال غیرمادی و تکلیف محور در مقابل اعمال دنیوی و مادی محور می‌باشد چرا که جهادگران با این عمل خود آرمانی و الاثر از هدف‌های رایج غیردینی همچون اهداف اقتصادی و سیاسی را برای خود تداعی کرده و به این سو سوق پیدا می‌کنند و حتی در نهایت این اقدام آن‌ها می‌تواند الگویی گسترده برای جامعه جهت بازپروری چنین تفکراتی باشد. در این مورد همانگونه که گفته شد می‌توان تأثیرات جهاد علمی را در مقایسه با سایر حرکت‌های جهادی دوچندان دانست چرا که معلمان این طرح با توجه به ماهیت عمل آنها خاصیت الگودهی فوق العاده‌ای برای دانش‌آموزان و جوانان منطقه دارند. لذا وسیع‌تر و سریع‌تر از سایر انواع حرکت‌های جهادی قادرند با عمل ناشی از احساس تکلیف و وظیفه خود، این نگرش را برای جوانان منطقه که نیروی پرانرژی و آینده‌ساز کشور می‌باشند، به

ارمغان ببرند.

"وقتی شما در یک محیطی حاضر می شوید؛ در کویر، در کوهستان، در نقاط دورازدسترس، در میان مردم محروم مشغول کار می شوید، جوانی که در آن جاست، از شما الهام می گیرد و شما می شوید سفیر تلاش و کار و خدمت و جهاد و مجاهدت." (رک: سخنرانی امام خامنه ای در جمع جهادگران، شهریور ۱۳۸۹)

باید به این جوانان، دانش آموزان و تمامی افراد منطقه القا شود که خود می توانند با همبستگی و همکاری با یکدیگر اقدامات مهمی در جهت پیشرفت و ایجاد امکانات و توجه به پتانسیل های موجود در منطقه انجام داده و عناصری مهم در جهت کاهش نیاز منطقه به جهاد در آینده به دلیل وجود نیروهای بومی که خودشان خواهند بود می باشند.

نیروهای انسانی حاضر در چنین اردوهایی بدون کمترین چشم داشتی و با روحیه ای جهادی و ایثارگونه، به دنبال محرومیت زدایی از مناطق محروم و کمتر دیده شده کشور هستند. بازتاب کلی چنین عملی در درازمدت کاهش فاصله طبقاتی، ساماندهی اقتصادی مناطق محروم و شناسایی آن هاست.

لازم به ذکر است که موفقیت چنین طرحی به اختصاص ردیف بودجه ای مشخص برای اردوهای جهادی و لزوم همکاری و هم فکری مسئولان مناطق مختلف کشور نیازمند است، البته در این باره نباید تجربه جهاد سازندگی را فراموش کرد، دولتی و اداری شدن چنین ساختارهایی ابتدا به کمرنگ شدن روحیه جهادی و خدمت رسانی و در

نهایت به حذف این ساختارها می‌انجامد.

این‌ها مواردی است که از یک طرف ضرورت ساماندهی در اولویت‌بندی برنامه اردوهای جهادی را یادآوری کرده و از طرف دیگر ضرورت توجه بیشتر مسئولین به این پتانسیل عظیم و ارزشی را یادآور می‌شود، تا با هموار ساختن مسیر برنامه‌های اردوهای جهادی به سمت فعالیت‌های اقتصادی برای محرومین، به تحقق اهداف و رسیدن به اهداف سند چشم‌انداز کمک نمود.

بسیاری از ضعف‌های موجود در میان مخاطبان ناشی از عدم برنامه‌ریزی مناسب و مطالعات پراکنده و عدم اعتماد به نفس است. صرف نظر کردن از دروس عمومی و تاکید بر دروس تخصصی، حذف کردن بخش‌های مشکل‌دروس و ناپیوستگی و عدم مرور از جمله این موارد است.

این موارد به‌طور ویژه در زمان‌هایی رخ می‌دهد که دانش‌آموزان در فشار کمبود زمان هستند. پس ضروری است با برنامه‌ریزی مناسب از ابتدای دوران تحصیل از ایجاد مشکلات جلوگیری شود. به طوری که می‌توان گروه مشاوره کوچکی همراه گروه پیش‌قراول به منطقه اعزام گردد تا برنامه‌ریزی درسی را انجام دهد (اگر نتیجه این شد که اردو در همان منطقه برگزار شد که چه بهتر، اگر نه هم مشاوره مفید خواهد بود) استفاده از پشتیبان‌های آموزشی و تماس‌های تلفنی نیز راهکار دیگری برای بهبود این مشکل است.

باید با توجه به سطح علمی فرد و برنامه فردی و توانمندی‌های او، برنامه‌ریزی مناسب صورت گیرد. ارائه مشاوره‌ها نباید خیلی ایده‌آل و



آرمانی باشد بلکه باید اجرایی باشد. بهتر است این موضوع در قالب نکته‌های کوچک و به طور مستمر صورت گیرد. ضمن این که باید با برقراری ارتباط با دانش‌آموزان اشتباهات و عادات غلط آنها را متوجه شد و نسبت به اصلاح آن اقدام کرد و قدم به قدم با او همراهی کرد. زمانی که یک موضوع به صورت ناگهانی و کلی مطرح شود، مخاطب را نسبت به انجام آن و توانایی‌های خود دچار تردید می‌نماید و انجام تغییر را در نظر او سخت می‌نماید. نقش حمایت روحی و روانی در اصلاح و پیشرفت فرد بسیار تأثیرگذار است.

مثال: نمونه این مشکل در اردوهای علمی مشاهده شده است که در هنگام برگزاری دوره، دروس تخصصی مانند فیزیک با بیش از ۲۰ نفر برگزار می‌گردد و دروسی مانند زبان و عربی با ۲ یا ۳ نفر!

همانطور که خواهران یک روستا نیاز به آموزش دارند متقابلاً برادران هم به چنین آموزش‌هایی نیاز دارند. و این دو در کنار هم نتیجه مثبتی خواهد داشت.

به تجربه ثابت شده اگر در یک روستا فقط به خواهران آموزش داده شود، هیچ تأثیری ندارد چون برادر یا پدر و همسر یک دختر روستایی آموزش ندیده است. پس آموزش خصوصاً در زمینه فرهنگی برای هر دو گروه نیاز است.

بعد از استقرار در محل اسکان و در سطح روستا، حال نوبت تشکیل کلاس‌ها و به کارگیری امکانات و برنامه‌ریزی پیشین است که از مدتی قبل، تمام اعضا درگیر فراهم‌آوری آن بوده‌اند.

کلاس‌های آموزشی طبق گروه‌بندی مخاطبین در دوره‌های

مختلف سنی و نیازمندی‌ها، همانطور که در فصول پیش گذشت، دایر می‌گردد.

جهت اطلاع از سرفصل‌های قابل تدریس و روش کلاس‌داری به جزوات موجود در مجموعه مراجعه نمایید.

علاوه بر برگزاری کلاس‌های آموزشی، کاری که انجام آن در روستا لازم است تلاش در مرتفع کردن مشکلاتی است که آن‌ها به برنامه‌ریزی و هزینه‌چندانی نیاز نداشته و گاهی با چند دقیقه زمان و هم صحبتی با افراد، قابل حل است. این‌گونه خدمات را می‌توان در قالب جلسات مشاوره با موضوعات مهارتی مطالعه، برنامه‌ریزی تحصیلی مهارت‌های زندگی و آموزش‌های ویژه والدین (آموزش‌های تربیتی، اخلاقی، خانوادگی و...) برگزار کرد.

#### اولویت‌بندی اهداف در اردوها برای مقاطع گوناگون:

پس از دانسته‌های بنیادین و پایه همچون اعتقادات، احکام و اخلاق و همچنین مهارت‌ها و فنون مختلف، توجه به دروس دوره‌های تحصیلی از مهم‌ترین سرفصل‌های آموزشی است چراکه دست‌یابی به آرمان حکومت جهانی اسلام نیازمند سرمایه‌های انسانی متعهد و متخصص است (رک: انبیا، ۱۰۵) و مراکز آموزشی کشور پرچم‌دار تربیت انسان‌های متخصص می‌باشد، از این رو تقویت دروس تحصیلی دانش‌آموزان، تقویت نیروهای متخصص جهت اسلام است.

#### اولویت‌های تحصیلی:

۱. دبستان: تأکید بر دروس پایه مانند ادبیات فارسی، ریاضی، علوم
۲. راهنمایی: آشنا نمودن دانش‌آموزان دوم و سوم با رشته‌های

تحصیلی دبیرستان و تأکید بر دروس پایه برای ورود به دبیرستان (ادبیات فارسی و عربی برای ورود به رشته انسانی، ریاضی و علوم برای ورود به رشته های ریاضی و تجربی، زبان انگلیسی برای تمام رشته ها)

۳. دبیرستان و پیش دانشگاهی: مشاوره برای کاهش اضطراب و التهاب نسبت به کنکور و شکستن بت کنکور در نظر دانش آموزان همچنین آموزش و برنامه ریزی بر مبنای تقویت دروس پایه ضمن آموزش روش های تست زنی

۴. دانشجویان: هم فکری با دانشجویان و جهت دهی آنها به سمت تلاش بیشتر در امر کسب تجربیات در زمینه های دیگر آموزشی و کوشش برای استفاده از توانایی ها و استعداد هایشان در جهت رفع برخی از نیازهای بومی منطقه

#### ۶- برگزاری کارگاه های توانمندسازی نخبگان بومی (تربیت بومی)

همانطور که اشاره شد یکی از اهداف جهادی "تربیت نیروهای بومی" است.

با آمارگیری از افراد منطقه درصد شناخت این افراد برآمده و باید سعی شود با محول کردن برخی از وظایف به خود او، میزان توانایی ها در زمینه های گوناگون و نوع پتانسیل هایش در جهت گام برداشتن برای داشتن منطقه ای بهتر و بهتر مشخص گردد. اگر جهاد، جهاد علمی است سعی بر آن شود که این افراد با هدفی غیر از مخاطب، در کلاس های مربوطه شرکت داده شده و روش تدریس، چگونگی ارتباط با مخاطبان از سوی

یک جهادگرو یا یک مربی آموزشی، چگونگی ایجاد نظم در کلاس و روش‌های اداره‌ی کلاس، برقراری حدود بین مخاطب و مربی آموزشی و تمامی موارد که باید، را از نزدیک دیده و حتی گاهی این موارد را نکته برداری نماید. چه بسیار بهتر است که این گونه افراد (نخبگان بومی) در کلاس‌هایی شرکت داده شوند که مربیان آموزشی آن جزء افراد مجرب و با سابقه‌های درخشان در امور جهادی بوده‌اند؛ زیرا مطمئناً در آینده نخبگان بومی نیز در همین جهات تربیت می‌شوند.

روشی دیگر برای شناخت این افراد قبل از اردو است. زیرا بارها مشاهده شده که این افراد (نخبگان بومی) در دانشگاه‌های معتبر و دانشگاه‌های سراسری در استان‌های دیگر مشغول به تحصیل هستند و با اطلاع از حرکت جهادی در مناطق بومی خود کمک شایانی به گروه جهادی نموده‌اند و تا حد بسیاری در کاهش هزینه‌ها نیز مفید واقع شده‌اند.

نخبگان بومی باید سعی داشته باشند که حتی پس از اردوی جهادی نیز ادامه دهند این راه باشند و در صورت نیاز از راه دور از گروه‌های جهادی به طرق مختلف بهره‌گیری و کسب تجربه و مشاوره نمایند.

همچنین نخبگان بومی خود می‌توانند با اطلاع‌رسانی‌های از راه دور گروه‌های جهادی آینده را نیز کمک بسیار نمایند. این کارگاه‌های می‌تواند به صورت مستمر و با معرفی منابع مطالعاتی مناسب و به‌کارگیری نیروهای بومی در اردوهای آموزشی صورت گیرد.

آشنایی با ساختار و شیوه صحیح آموزش همراه برگزاری کارگاه‌های

عملی در آموزش نیروهای نخبه بومی موثر است. چون بحث آموزش علاوه بر علم نیازمند تجربه عملی نیز می باشد.

ارتباطات مستمر با نیروهای نخبه بومی برای حمایت و راهنمایی های بعدی به آنها و استفاده از پتانسیل آنها در پیشبرد اهداف موثر است. باید مرجع علمی و تخصصی مشخصی تعریف شود تا پاسخگوی نیازها و ابهامات نیروهای بومی باشد.

شناسایی این نخبگان نیز از طریق دانشگاه ها و مراکز علمی و فرهنگی منطقه، تبلیغات در رسانه های منطقه و تجربیات سال های گذشته صورت گیرد.

## بخش دوم: مدیریت

### ۱- مدیریت در صحنه

مدیری که برای جهت دهی به اهداف جهادی انتخاب می شود باید فردی مدبر، مجرب و خستگی ناپذیر بوده تا بتواند در زمان های گوناگون بهترین راه کارها را انتخاب نموده و به تحقق رساند. هر حرکتی هر چقدر هم برنامه ریزی شده و هدفمند باشد ممکن است در میانه راه با کاستی هایی مواجه شود و یا موانعی در سدد راه قرار گیرند. لذا مدیر باید در جهت گیری صحیح و کم تر شدن این موانع هوشمندانه و عاقلانه قدم بردارد که این با کسب تجربیات فراوان و مشورت با افراد آگاه و متخصص محقق می گردد.

بعضی از نیازهای منطقه در جهاد فرهنگی و یا نیاز مختص به دانش آموزان در جهاد علمی، در زمان جهاد نمایان می شوند

یعنی این خلاءها از طرف نیروی انسانی احساس شده و یا خود دانش‌آموزان مستقیماً این نیازها را می‌طلبند، لذا مدیر باید تلاش کند تا حتی الامکان با ارائه بهترین راه‌کارها و امکانات موجود مساعدت و یاری نماید.

با توجه به این که همیشه شرایط دقیقاً بر طبق گزارشات گروه پیش‌قراول نخواهد بود و از طرفی احتمال ایجاد مشکلات ناگهانی و غیرقابل پیش‌بینی وجود دارد، لازم است تا مسئول مربوطه با نظارت بر شرایط، در صورت نیاز اقدام به مدیریت در صحنه نماید. این مدیریت نیازمند سابقه و تجربه کافی می‌باشد تا مناسب‌ترین تصمیم در کوتاه‌ترین زمان گرفته شود. ممکن است تأخیر در تصمیم‌گیری باعث شود که رفع مشکل غیرممکن گردد و سرمایه‌های انسانی و مادی و زمانی اتلاف گردد.

این مدیریت در زمینه‌های مختلف می‌تواند صورت بگیرد برای مثال آموزش و کیفیت آن، ارتباطات اجتماعی، وضع مالی و اقتصادی، دسترسی به امکانات و تجهیزات و غیره. به همین منظور بهتر است در برنامه‌ریزی اولیه طرح، مشکلات احتمالی در نظر گرفته شود و درصدی را به عنوان خطا در نظر بگیریم.

ارائه مدیریت در صحنه صحیح جز از طریق تجربه امکان‌پذیر نیست و لازم است کسی که به عنوان مدیر انتخاب می‌گردد تجربه حضور در شرایط مشابه و فعالیت‌های مدیریتی را دارا باشد. در غیر این صورت حتماً باید مرجع یا هسته‌ای با تجربه برای حمایت اطلاعاتی از مدیر در نظر گرفته شود.

مثال: درانتخاب جهادگران و تعیین آنها، به گونه‌ای عمل شود که اگر به هر دلیلی فردی نتوانست گروه را همراهی نماید بلافاصله فرد دیگری را جایگزین نماییم.

مثال: دانستن آدرس و چگونگی دسترسی به مراکز حیاتی از قبیل بیمارستان و پلیس و... مدیر را در تصمیم‌گیری در لحظات بحرانی یاری می‌کند. مثالش هم بیماری اعضای گروه در سروان که ندانسته غذایی خوردند که یکی دوروز آموزشی را برباد داد.

## ۲. تبادل اطلاعات با مسئولین منطقه به صورت روزانه

قبل از شروع طرح باید هماهنگی‌های لازم با مسئولین منطقه صورت گیرد تا بدانیم چه اطلاعاتی لازم است به صورت روزانه به آنها ارائه شود. این اطلاعات ممکن است برای حمایت بهتر آنها از گروه و یا تجربه‌سازی برای نهاد مربوطه و یا ارائه گزارش و الگوسازی مورد استفاده قرارگیرد. این اطلاعات می‌تواند شامل تعداد دانش‌آموزان، مشکلات آموزشی، روند آموزشی، تجهیزات مورد نیاز، نحوه همکاری مسئولان مربوطه و... باشد. از طرف دیگر، گروه نیز باید اطلاعاتی که نیاز است تا به صورت روزانه در اختیار داشته باشد را با مسئولان هماهنگ نماید. به عنوان مثال بازخورد و انتقادات خانواده‌ها می‌تواند عامل مهمی در سنجش عملکرد گروه باشد. دانستن وضع اجتماعی و اتفاقات روزانه منطقه نیز در برنامه‌ریزی گروه موثر است.

مثال: در یکی از مناطق، صبح جمعه که معلمان به کلاس درس رفته بودند، متوجه شدند که از ساعت سوم هیچ‌کدام از دانش‌آموزان در کلاس

حضور ندارند، بعداً فهمیدیم که مردم اعتقاد خاصی به نماز جمعه دارند و در این ساعات به کار دیگری نمی‌پردازند.

مسئولین و شوراهای منطقه موظفند قبل از شروع جهاد واعزام گروه جهادی، مردم را نسبت به این مهم آگاه نموده و همکاری و مساعدت ساکنین را در تحقق آرمان‌ها و اهداف جهادی برشمردند. چرا که همه این اقدامات و فعالیت‌ها در جهت کسب موفقیت و پیشرفت منطقه صورت می‌پذیرند.

برای تحقق حرکت جهادی، استفاده از تمام پتانسیل‌های موجود اجتماعی و اقتصادی ضروری است، تشکل‌های دانشجویی و جوانان به عنوان یکی از بانشاط‌ترین و تاثیرگذارترین نیروهای اجتماعی می‌توانند در تحقق جهاد (خصوصاً جهاد اقتصادی) سهیم باشند لذا مسئولین منطقه باید درصدد شناخت و به‌کارگیری پتانسیل‌های بالقوه منطقه خصوصاً جوانانی باشند که به راحتی می‌توانند در جهت بهبود اهداف قدم بردارند. تا حدی که با تربیت چنین نیروهایی نیاز منطقه به اعزام گروه‌های جهادی رفته رفته کم‌رنگ‌تر شود.

### ۳. ایجاد جلسات مشاوره با اولیا و مربیان

در برخی موارد مشاهده شده که دانش‌آموزان با مربیان ارتباطات سالم و قوی برقرار نموده و گاه‌آ‌ نیازهای مادی، مسائل و مشکلات خود را با آنها در میان گذاشته‌اند، مربیان نیز با مطرح کردن این امور به افراد متخصص در داخل و یا خارج از اردو تا حد زیادی موانع را برطرف کرده و گاهی این امر مشورت و ارتباطاتی با والدین را طلب می‌نموده.



لذا بهتر است در کل زمان اردو برگزاری جلسه یا جلساتی با والدین و ارتباط با آنها در برنامه قرارگیرد. زیرا والدین نیز می‌توانند از نگاه عمیق دیگری در حل و فصل موضوعات وارد شده و کمک نمایند.

همچنین "ارتباط با والدین" و بحث دربارهٔ ایجاد محیطی آرام و حتی الامکان به دور از دغدغه برای فرزندانشان و یاری‌رسانی آنها در زمان امتحان دانش‌آموزان، یا فراهم آوردن امکانات و محیط مناسب برای داوطلبان کنکور و همکاری با آنها و اشاره به این نکته که در حال گذراندن زمانی سرنوشت‌ساز برای فرزندانشان هستند، حتی المقدور از هیچ‌گونه کمکی دریغ نکنند.

یک نظرسنجی مختصر از والدین نیز می‌تواند راه‌گشایی در شناخت موانع و کم‌برخورداری‌ها گردد. حتی گاهی خود آنها راه‌کارهایی را ارائه می‌دهند که شاید این راه‌کارها با چندین حرکت جهادی دیگر نیز پیشنهاد نشود!

در بعضی والدین و خانواده هیچ اهمیتی به موضوعات تحصیلی فرزندانشان نمی‌دهند و حتی گاهی او را از ادامه تحصیل منع می‌کنند این موارد مهم نیز باید فرهنگ‌سازی شده و در دستورکار مسئولین منطقه، شورایی‌ها و ائمهٔ جماعت قرار گیرد زیرا بسیار مشاهده شده که خصوصاً در روستاها، ساکنین اهمیت و ارزش زیادی برای ائمهٔ جماعت و روحانیون قائلند. پس یکی از بهترین راه‌ها برای انتقال موارد و مباحث مهم فرهنگی ائمهٔ جماعت مساجد هستند.

یکی از مسائلی که توسعه روستایی را با مشکل مواجه می‌سازد فقدان سازمان‌های حمایت‌کننده و عدم پیگیری مطالبات و نیازمندی‌های

روستائیان در مراحل تکمیلی است که بسیج سازندگی به عنوان متولی اردوهای جهادی می‌تواند علاوه بر اتخاذ یک سیستم نظارتی و تعاملی با مسئولان، این خلأ اساسی را پر کند.

ناآگاهی و ناآشنایی خانواده‌ها با چگونگی حمایت از دانش‌آموزان و نحوه تقویت روانی آنها یکی از مشکلاتی است که به طور ویژه در مناطق کم‌برخوردار مشاهده می‌گردد. لذا در این شرایط آموزش خانواده‌ها در روانشناسی و ارتباط با دانش‌آموز لازم به نظر می‌رسد.

ضمن اینکه ارتباط با خانواده‌ها به گروه این فرصت را می‌دهد تا با برنامه روزانه دانش‌آموزان و مشکلات هر کدام آشنا گردند.

زمان‌بندی مناسب جلسات و استمرار آنها در کنار استفاده از نیروی متخصص در این زمینه عواملی است که باعث آگاه‌سازی و فرهنگ‌سازی در میان خانواده‌ها می‌گردد.

#### ۴- نظارت بر نیروی انسانی

مدیرین باید به صورت مستقیم و غیرمستقیم کارهای روزانه افراد را رصد نموده و با توجه به توان نیروی انسانی آنها را موظف به انجام و ارائه خدماتی نماید که از آنها انتظار می‌رود.

همانطور که در مباحث مربوطه به نیروی انسانی گفته شد باید توجه داشت که نیرو به میزان کافی اعزام شود. کمبود و زیادی نیروی انسانی می‌تواند در مدیریت مسئله‌ساز باشد. همانطور که به نقل از تعدادی جهادگران در جهاد فرهنگی سال ۸۹ مشکلات زیادی به دلیل اعزام بیش از حد نیروی انسانی به روستاهای اطراف ایلام به وجود آمد. تا

حدی که مسئولان جهادی علی‌رغم خواسته خویش ناچار به برگشت تعدادی از نیروی انسانی برآمدند که علاوه بر تبعات فراوان داخل گروه جهادی، تبعات بسیاری نیز در خارج از گروه به برنامه‌های جهادی داشت.

با قدری تامل و درنگ در این موضوع دریافتند که بسیاری از مولفه‌ها در گزینش نیروی انسانی نادیده گرفته شده است؛ تا آنجا که شماری از این افراد حتی هیچ آمادگی ظاهری را نیز برای شرکت در اردو نداشتند.

انجام نظرسنجی‌هایی از دانش‌آموزان در طول مدت جهادی و بررسی‌های لازم در این نظرسنجی‌ها می‌توانند باعث سرعت بخشی فعالیت‌ها گردد و گاهی تلنگری اساسی برای دانش‌آموزان یا فراگیران شرکت‌کننده در طرح و همچنین برای نیروی انسانی باشد. چراکه این مورد نیز مشهود بوده است که تعدادی از افراد شرکت‌کننده در اردوی جهادی فقط با هدف دوری از مسائیل خانواده، گذراندن تعطیلات و یا داشتن ساعاتی خوش در کنار دوستان (شاید به اشتباه) قدم در حرکت جهادی نهاده‌اند و آثار و برکات جهاد را نادیده گرفته‌اند. همچنین انجام این نظرسنجی‌ها در کیفیت آموزشی نیز موثر خواهد بود چرا که مربی مربوط با دانستن نقاط قوت و ضعف خود سعی در افزایش بازدهی و تقویت نقاط ضعف می‌نماید؛ پس روند جهادی روبه رشد قرار می‌گیرد.

لذا مدیر باید به صورت مستقیم و غیرمستقیم فعالیت‌های افراد را رصد نموده و در صورت لزوم موارد را به طور جدی گوشزد نماید.

یک مدیر موفق شخصی نیست که در همه حال و تحت هر شرایطی سعی در راضی نگه داشتن افراد نماید، زیرا گاهی تلاش در کسب رضایت شخصی افراد سبب فاصله‌گیری و دور شدن از هدف شده و خسارات جبران ناپذیری وارد می‌کند. زیرا گاهی، شرایط موجود، مُصر بودن و جدیت‌های خاص مدیری مقتدر را می‌طلبد. پس نباید اعلام نارضایتی یک یا چند نفر ناآگاه از مسائل، مانع از ادامه حرکت و یا توقف آن گردد.

عملکرد تک‌تک اعضای گروه در وجهه و اعتبار گروه و در نتیجه میزان استقبال مخاطبین و مسئولان، تأثیرگذار است. چه بسا حرکت نسنجیده فردی باعث شود که زحمات گروه نادیده گرفته شود یا کم انگاشته شود. از طرفی در کارهای آموزشی و فرهنگی که تأثیرگذاری مری بسیار زیاد است باید تمام تلاش گروه بر این باشد تا تمام افراد با رفتار مناسب و عملکرد مطلوب اهداف گروه را برآورده سازند.

نظارت بر عملکرد گروه می‌تواند از طریق بازخوردهای صادره از سوی دانش‌آموزان، مسئولان و مردم صورت گیرد. جمع‌آوری این بازخوردها از راه پرسشنامه‌های کتبی، صندوق انتقادات و پیشنهادات، گفتگوی رودررو و بازدیدهای روزانه از پایگاه آموزشی صورت گیرد.

در این نظارت باید کیفیت آموزش، توانایی‌های فردی، رفتار و گفتار، پوشش، ارتباطات اجتماعی و تعامل با سایر افراد گروه در نظر گرفته شود و کنترل شود.

برخورد با افراد خاطی و تذکر نسبت به اصلاح روش، اگرچه در شان جهادگران نباشد ولی مانع از هدر رفت تلاش کل گروه می‌گردد.

نظارت می‌تواند ابعاد گسترده‌تری را نیز شامل شود:

نظارت، فرایندی است برای کسب اطمینان از این که اقدامات و فعالیت‌های جاری سازمان در جهت اهداف پیش‌بینی شده و منطبق با اقدامات برنامه‌ریزی شده می‌باشد یا خیر. یا به عبارت دیگر می‌توان گفت کنترل و نظارت فرایندی است که باید‌ها را با هست‌ها، مطلوب‌ها را با موجود‌ها و پیش‌بینی‌ها را با عملکردها مقایسه کرده و تصویر روشنی از اختلاف یا تشابه بین این دو گروه از عوامل در اختیار مسئولان و مدیران سازمان قرار می‌دهد. (رک: اخوان، محمد علی، اصول مدیریت اردوهای جهادی)

براین اساس، نظارت و کنترل از جمله وظایف مهم مدیران (در اینجا مسئول آموزش) است که میزان پیشرفت در جهت هدف‌ها را اندازه‌گیری می‌کند و سبب تشخیص به موقع انحرافات و انجام اقدامات اصلاحی یا تغییرات در سازمان‌دهی اردوی جهادی می‌شود.

نظارت و کنترل در اردوهای جهادی شامل چهار مرحله می‌باشد:

۱. تعیین ملاک‌ها و روش‌های سنجش فعالیت‌ها: به طور حتم در حرکت‌های جهادی کیفیت مهم‌تر از کمیت است و میزان اثربخشی فعالیت‌ها به گستردگی آن‌ها از اولویت بیشتری برخوردار است. مثلاً در نظر داشتن مشکلات و مسائل فرهنگی منطقه در برنامه‌ریزی‌ها، از نکات حائز اهمیت در نظارت و کنترل عملکرد گروه جهادی می‌باشد.

از طرفی باید ساز و کار مناسبی برای کنترل فعالیت‌ها در نظر داشت. مثلاً تدوین فرم‌های ارزشیابی به صورت چهارگزینه‌ای و یا تشریحی، تعیین افراد با سابقه جهادی جهت سرکشی به مناطق و نظارت عملکرد

آن‌ها و یا تهیه چک لیست‌های گزارشی و کامل کردن آن توسط مسئول گروه.

۲. نظارت عملکرد و سنجش فعالیت‌ها: هرچند که فعالیت‌های جهادی، حرکتی خودجوش و خدایسندانه است، با این حال ارزشیابی شایستگی مریبان و سنجش عملکرد آنان یکی از وظایف مسئول آموزش خواهد بود، چرا که اردوهای جهادی یکی از شعب مهم خدمت‌رسانی به مناطق کم‌برخوردار است و در صورت ایجاد نارضایتی در اهالی ممکن است باعث بدبینی نسبت به نظام و حکومت شود. از طرفی همانطور که گفته شد زیربنای حرکت‌های جهادی، فعالیت‌های فرهنگی است، لذا حرکت در این مسیر نیازمند رصد لحظه به لحظه برای جلوگیری از کوچک‌ترین انحرافات است.

روش‌های مختلفی برای نظارت و ارزیابی مریبان جهادگر وجود دارد که به چند نمونه از آن اشاره می‌شود:

**الف) ارزیابی دوره و کلاس توسط دانش‌آموزان:** جامعه هدف یا مخاطبین، مهم‌ترین رکن آموزشی به شمار می‌آیند. چرا که تمام برنامه‌ریزی‌ها و نیروی انسانی برای برطرف ساختن نیازهای آن‌ها به کار گرفته شده‌اند. لذا نظر آن‌ها در خصوص بخش‌های مختلف دوره، اطلاعات ارزشمندی را در اختیار مسئول آموزش قرار می‌دهد تا در مجموع به ارزیابی درست و منطقی از عملکرد گروه آموزشی دست پیدا کنند. نظرسنجی از دانش‌آموزان یا مخاطبین کلاس می‌تواند به صورت سرزدن به کلاس هر ۲-۳ روز یکبار قبل یا بعد از حضور مریبی در کلاس توسط خود مسئول آموزش و یا در روزهای پایانی اردو به وسیله

طراحی پرسشنامه کیفی چهارگزینه‌ای و یا در قالب نامه یا دل‌نویسته‌ای با این موضوع صورت بگیرد.

البته زمان نظرسنجی هر چه به روزهای پایانی اردو نزدیک‌تر باشد، امکان اصلاح و اعمال نظر در مورد فعالیت‌ها کم‌تر خواهد بود.

ب) بازدید از کلاس‌ها و ارزیابی عملکرد مربیان: مسئول آموزش اردو موظف است در طول دوره اردوی جهادی حداقل دو بار در هر یک از کلاس‌های برگزاری حضور داشته باشد و به عنوان یک ناظر و ارزیاب به بررسی مستقیم عملکرد مربیان و نیروهای آموزشی بپردازد. در این ارزیابی‌ها مواردی چون نوع برخورد مربی با مخاطب، شیوه تدریس و انتقال مفاهیم، روش‌های جذاب‌سازی کلاس و فعالیت‌های جنبی، اهمیت موضوع انتخابی توسط مربی، میزان استفاده از مشارکت مخاطبین در بحث، میزان تناسب موضوعات تدریس با اهداف کلی و چشم‌انداز گروه و... مدنظر قرار می‌گیرند. در این مورد هم مثل موارد پیشین می‌توان از فرم‌های ارزیابی خاص به صورت کیفی و یا کمی استفاده کرد. یکی از فعالیت‌های ابتکاری که در برخی گروه‌های جهادی انجام می‌گیرد، تهیه پرونده شناسایی توانمندی و ارزیابی عملکرد برای هر یک از نیروهای جهادگراست که در ارزیابی کلی و همچنین برنامه‌های آتی گروه بسیار حائز اهمیت خواهد بود.

ج) جمع‌آوری گزارش کار مربیان: یکی دیگر از روش‌هایی که می‌توان با استفاده از آن به ارزیابی مربیان آموزشی پرداخت، جمع‌آوری گزارش کارهای روزانه مربیان است. با جمع‌آوری گزارشات علاوه بر اطلاع از عملکرد مربیان با هدف ارزیابی گروه یا فرد می‌توان به عنوان یک منبع

اطلاعاتی برای گروه‌های سال‌های آینده استفاده کرد. همانگونه که در فرم نمونه گزارش کار پیوست شده در پایان کتاب آورده شده است، مواردی که در تکمیل گزارش روزانه باید به ثبت آن‌ها توجه کرد عبارتند از: نام و نام خانوادگی مربی، تاریخ تنظیم گزارش، مشخصات کلی کلاس و مخاطبین مربی، نام روستا، عناوین مباحث ارائه شده در کلاس، ذکر منابعی که جهت استخراج مباحث از آن‌ها استفاده شده، ذکر روش‌های مورد استفاده مربی برای انتقال مفاهیم، نکات رفتاری و اخلاقی خاص اعضای کلاس، شبهات و مشکلات پیش آمده در کلاس. جمع‌آوری گزارشات توسط مسئول آموزش می‌تواند به صورت فردی هر شب و یا روز بعد، قبل از اعزام مربی به روستا انجام شود.

### یک تجربه!

هر شب قبل از خواب، گزارش کارها جمع‌آوری می‌شد و صبح فردا با نقاشی‌ها و نوشته‌های قرمز رنگ به ما برمی‌گشت. تمام شب را بیدار می‌ماند تا اشکالات و موارد مهم گزارش‌ها را بررسی کند تا روز بعد دوباره تکرار نشوند. اگر به موردی ۲-۳ بار توجه نمی‌کردیم، جلسه‌ای ترتیب می‌داد و در مورد آن موضوع صحبت می‌کرد.

- نیروی انسانی و اشاره‌ای به برخی آثار تربیتی

یکی دیگر از ویژگی‌های تربیتی حرکت‌های جهادی که در حرکت‌های جهادی علمی مضاعف است تقویت توانایی مسئولیت‌پذیری در شرکت‌کنندگان طرح می‌باشد. چرا که جهادگران در این دوره‌ها می‌آموزند که مسئولیت انجام کار خاصی را بر عهده گیرند و این وظیفه خود را به نحو احسن به اتمام رسانند. این ویژگی در مسائل آموزشی بروز بیشتری می‌یابد



چرا که یک مربی در یک دوره آموزشی مسئولیت اداره کلاس، آموزش مباحثی خاص و مهم تراز همه تربیت اخلاقی دانش آموزان را برعهده می‌گیرد و بدین وسیله و با تفکر و برنامه ریزی منظم جهت ایفای مسئولیت خود، خود را در جهت مسئولیت‌پذیری در سطح بالاتر در زندگی آینده آماده می‌سازد.

همچنین نکته خاصی که این مسئول بودن در کلاس‌های آموزشی به مربیان می‌آموزد، جنبه مهم تربیتی آن از جهت ایفای مسئولیت با نگاه تکلیف و وظیفه محور، در مقابل نگاه مقام محور، به آن می‌باشد چرا که شرکت‌کننده در سفر جهادی علمی مسئولیت تدریس را نه به عنوان مقام و شأن علمی، بلکه با نگاه یک وظیفه و تکلیف شرعی می‌پذیرد و این نگرش مانع از کوتاهی او در ایفای تعهدات او و همچنین شکل‌گیری ویژگی‌های منفی و نامناسب اخلاقی ناشی از مسئولیت در او می‌گردد که می‌تواند تمرینی مناسب جهت مسئولیت‌پذیری‌های آینده او باشد.

آثار تربیتی در اردوهای جهاد فرهنگی بسیار ملموس است و گاه شخص را کاملاً دگرگون می‌سازد.

## ۵ - مستند سازی

باید از ابتدای حرکت جهادی، شخصی را به عنوان "مستند ساز" معرفی نمود. این شخص موظف است بعد از حضور در جلسات متعدد و توجیه پیرامون اهداف و ابعاد گوناگون حرکت‌های جهادی، با توجه به سناریوی از پیش تعیین شده از ابتدای حرکت جهادی تا آخرین ساعات آن موارد مهم را ثبت و ضبط و با توجه به اقتضای زمان و مکان به اصطلاح

"شکار لحظه‌ها" نماید.

"در یکی از اردوهای جهادی دو مستندساز از شبکه ۳ سیما اعزام شده بودند. علی‌رغم میل شدید آنها به ضبط تمامی فعالیت‌های درون و خارج از گروه، تعداد زیادی از نیروهای انسانی تمایلی به فیلمبرداری و تهیه مستند از فعالیتشان نداشتند. دلیلشان هم گاهی شخصی و گاهی امکان ایجاد ریا در بطن کار بود و اینکه نمی‌خواستند کسی از حرکت آنها مطلع شود، زیرا هدفشان را رضای خدا و ادای دین در برابر مردم کم‌برخوردار می‌دانستند...

در حالیکه شخص مستندساز با اشاره به اهداف و نگرش‌های "شهید آوینی" و اینکه "سلاح من برای جهاد دوربین من است" مصرانه در جهت انجام کار خویش وقانع کردن و کسب رضایت افراد برای تصویربرداری تلاش می‌نمود. هدف مهم دیگرش اطلاع‌رسانی این حرکت‌ها و اثرات مفیدی که ممکن است با پخش این مستندها در جوانان ایران زمین ایجاد گردد، بود و توانست رضایت نسبی افراد را برای ضبط فعالیت‌ها کسب نماید.

#### ۶- گزارش کارکلی

هر کدام از جهادگران باید گزارش روزانه‌ای از فعالیت‌های خود را ارائه نمایند. این گزارش در صورتی خوب است که جهادگر شخصاً، روزانه این گزارش را تهیه و با توجه به روند جهادی در افزایش کیفیت برنامه ادامه کلاس‌ها گام نهد و در پایان به صورت جامع و کامل به مسئولین جهادی ارائه نماید.

با توجه به چارت ارائه شده، شخصی با سمت "گزارشگر روزانه" موظف به جمع‌آوری و دسته‌بندی روزانه گزارشات مکتوب افراد (با ذکر تاریخ، نام مربی، نوع فعالیت و...) بوده و می‌تواند نوع نیازنیروی انسانی را از سرگروه آنها گرفته و به مدیرمربوطه منتقل سازد.

همچنین در روزهای آخر هر مربی موظف است گزارشی کلی از فعالیت‌های خود و موارد مهم را ارائه نماید.

گروه‌های مختلف موظف هستند طی جلسات جداگانه درون‌گروهی خود یک گزارش کلی از فعالیت‌های خود را به ترتیب اولویت بندی مورد ضروری ارائه نمایند. (هرگروه یک گزارش کار کلی)

این گزارشات پایانی نیز به صورت جداگانه به "گزارشگر روزانه" تحویل داده شده تا اقدامات آینده با توجه به اولویت‌های شناخته شده صورت گیرند.

لازم به ذکر است این گزارش‌ها به صورت مختصر و مفید، به دوراز حاشیه‌های غیرمرتبط نوشته شوند تا اقدامات آتی سریع‌تر و آسان‌تر صورت گیرند.

همچنین این گزارش‌ها در جای دیگر می‌توانند به گروه‌های جهادی دیگر نیز، در ارائه روش‌های بهتر روند جهادی کمک شایانی نماید.

گزارش کار کلی برآیند گزارشات تمام افراد گروه و مسئولین است. این گزارش مراحل مختلف کار از مقدمات، برگزاری، هماهنگی‌ها و نتایج کار را به تصویر می‌کشد. این گزارش کار می‌تواند در مستندسازی و تبلیغ و الگوسازی آن مورد استفاده قرارگیرد. ساختار این گزارش می‌تواند هم به

صورت زمانی باشد و هم به صورت عملکرد بخش‌های مختلف و یا ترکیبی از این دو باشد. استفاده از آمار، جداول و نمودارها در ارائه بهتر نتایج موثر خواهد بود.

بهبتر است این گزارش کار کلی پس از نگارش مورد بحث تمام افراد مسئول در بخش‌های مختلف قرارگیرد تا با ارائه نظرات آنها، مجموعه جامع و کاملی ثبت گردد. این گزارش‌ها همچنین می‌تواند میزانی برای ارزیابی عملکرد گروه و مرجعی برای استفاده در اردوهای بعدی باشد.

#### ۷- برگزاری جلسات نقد و بررسی

برگزاری جلسات نقد و بررسی عملکرد گروه یکی از راه‌هایی است که به بهبود عملکرد گروه و رفع مشکلات آن کمک می‌نماید. این جلسات می‌تواند با حضور جهادگران، مسئولان، دانش‌آموزان و اولیاء برگزار شود. هر یک از این گروه‌ها می‌توانند فعالیت گروه را از منظر مختلف نقد نمایند و این به گروه اجازه می‌دهد تا به جمع‌بندی جامع و کاملی از عملکرد گروه دست یابد. نکته مهم در برگزاری این جلسات این است که طرح موضوع جلسه و اعلام آن به شرکت‌کنندگان قبل از برگزاری در همدفندسازی بحث و به دست آوردن نتیجه مطلوب اهمیت زیادی دارد.

#### ۸- تعامل با سایر مدیران

گاهی ممکن است جهاد در منطقه‌ای انجام شود که مجموعه‌ای از روستاهای ناپیوسته‌اند و فعالیت‌ها در چندین پایگاه صورت می‌گیرند. تجربه نشان داده که برگزاری جلسات نقد و بررسی از انجام یک نمونه فعالیت در یک پایگاه به بهتر انجام شدن همان فعالیت در پایگاهی دیگر

منجر شده است. پس بهتر است گروه‌های یکسان طی جلساتی کوتاه در هر روزه بررسی و ارائه راه‌کارهای مناسب و شیوه‌های صحیح‌تر آموزشی در مناطق پیردازند.

اگر فعالیت جهادی در چندین شهرستان انجام می‌شود به دلیل مسافت زیاد امکان برگزاری جلسات نقد و بررسی به صورت حضوری نمی‌باشد. طی تماس‌هایی گام‌های موثری در پیشبرد اهداف جهادی و ارائه بهتر موضوعات آموزشی برداشته و از تجربیات یکدیگر و شیوه‌هایی که بازخورد مناسبی داشته استفاده نمایند.

تعامل بین مدیران و مسئولان استان با گروه از آن جهت مفید است که مسئولین منطقه از شرایط مناطق آگاهی دارند و تجربیات آنها می‌تواند باعث پیشرفت بسیار و عملکرد بهتر گروه گردد.

ضمن اینکه فعالیت در منطقه‌ای بدون همکاری با نهادهای مسئول باعث افزایش بسیار حجم کاری و افت کیفیت کاری گردد.

علاوه بر این تعامل بین مسئولین گروه در بخش‌ها و مناطق مختلف و بحث درباره اهداف و برنامه‌ها باعث استفاده از تجربیات تمام اعضا و جلوگیری از تکرار مشکلات و همچنین هماهنگی بیشتر در عملکرد گروه می‌گردد.

### **بخش سوّم: پشتیبانی**

#### **۱. تجهیز محیط آموزشی**

هرچند کارهای مربوط به پشتیبانی تا جایی که امکان دارد باید قبل از اعزام انجام شوند، ولی احتمال دارد که پس از شروع جهاد نیز مسائل

جدیدی پیرامون این امر به وجود بیاید. مثلاً طبق موارد گفته شده در ابتدای فصل ناچار به جابجایی مکان آموزشی و محل خدمت جهادگران شد.

یا ممکن است درجایی نیاز به فراهم آوردن تجهیزات جدیدی باشد که در این موارد باید هرچه سریع تر شناخته و گزارش داده شده تا اقدامات پشتیبانی مخصوص به عمل آیند.

گاهی دیده می‌شود که ساکنین و افراد در منطقه از نیازهای خود بی‌اطلاع بوده و یا آن را بیان نمی‌کنند. این موارد را نیروی انسانی با صحبت کردن و برقراری ارتباط و همنشینی با افراد مخاطب، آگاه شده‌اند. لذا باید آن را هرچه سریع‌تر به مدیر مربوطه منتقل نمود. مدیر نیز تا حد ممکن در ارائه امکانات موجود و مساعدت‌های لازم که در حیطه اقدامات جهادی است، یاری رساند.

محیط آموزشی مناسب تأثیر بسزایی در یادگیری و تمرکز بهتر دانش‌آموزان دارد. نور مناسب کلاس‌ها، سیستم گرمایشی و سرمایشی مناسب، صندلی‌های مناسب، وضعیت بهداشت مناسب، تغذیه بین روز برای دانش‌آموزان، محل استراحت مناسب برای دانش‌آموزان و مربیان در ساعات بین کلاس‌ها، کتابخانه مجهز، سالن مطالعه مناسب از جمله امکاناتی است که باعث بهبود روند آموزشی خواهد شد. اگر این امکانات رفاهی مناسب فراهم شوند، دانش‌آموزان انرژی کمتری صرف مشکلات خواهند کرد و با تلاش بیشتری در کلاس حاضر خواهند شد.

برای مثال اگر مکان استراحت و مطالعه مناسب در نظر گرفته شود، دانش‌آموز می‌تواند در ساعات بین کلاس‌ها در آنجا به مطالعه و استراحت

بپردازد. وجود امکانات مناسبی چون صندلی و نورو... باعث حفظ سلامتی دانش آموزان خواهد شد.

## ۲. تجهیز لوازم اولیه مربیان

یادم می آید زمانی که در سراوان (شهری در بلوچستان) بودیم برای تهیه یک ماژیک سه روز صبر کردیم تا هماهنگ و سپس تهیه شود. بعد هم که تهیه کردند دیدیم کسانی که مسئول خرید بودند تعداد زیادی ماژیک از رنگ هایی خریده اند که کمتر استفاده می شد. ببینید به چه و به چه اندازه نیاز دارید و در اولین فرصت تهیه کنید.

یک بار دیگر در همان "سراوان" در بعضی درس ها گروه جهادی تست هایی را آورده بودند که هرچه حل می کردی بلد بودند. یا درجایی دیگر و در درس دیگری تست هایی که هرچه حل می کردی با نگاه های عاقل اندر سفیه مواجه بودی و آخر هم بی آنکه چیزی بفهمند همینطور سرتکان می دادند که مثلاً یعنی فهمیده اند!

اگر مربی اظهار می دارد که به کتاب، لوازم کمک آموزشی و یا چیز دیگری نیازمند است، مدیرش اگر صلاح می بیند اقدامات لازم را سریع تر انجام می دهد. مربی هم توجه داشته باشد آیا واقعاً به چیزی که بیان می دارد، نیازمند است؟

## ۳. رفت و آمد

رفت و آمد جهادگران تا منطقه و از محل اسکان تا پایگاه آموزشی، رفت و آمد دانش آموزان تا پایگاه آموزشی از مواردی است که باید در نظر گرفته شود. در صورتی که مسیر و زمان بندی مناسبی برای رفت و آمد

دانش‌آموزان به خصوص در مناطق روستایی وجود نداشته باشد، استقبال مناسب از دوره‌ها صورت نمی‌گیرد.

رفت و آمد به منطقه نیز باید به گونه‌ای برنامه‌ریزی و زمان‌بندی شود تا راحتی جهادگران، صرفه اقتصادی اردو و استفاده زمانی مناسب از اردو مدنظر قرار گیرد.

در این راه بررسی مسیرها و روش‌های مختلف و امکانات موجود ضروری است.

سراوان که بودیم (نوروز ۹۰) علت نیامدن و عدم استقبال تعدادی از دانش‌آموزان دور بودن مسیر خانه تا مدرسه بود. خیلی سریع در همان روزهای اول با در نظر گرفتن سرویس رفت و آمد برای دانش‌آموزان، رفع شد و تا چند روز به تعداد آنها اضافه می‌شد.

#### ۴. اقدامات تفریحی مخاطبان و مربیان

مسلمانان روند یکنواخت و فشرده آموزشی باعث فرسودگی و دل‌زدگی افراد حاضر در دوره چه مربی و چه دانش‌آموز خواهد شد. وجود برنامه‌های جنبی و تفریحی از قبیل مسابقات ورزشی، گردش‌های دسته جمعی، جلسات ذهنی، گفتگوهای دسته جمعی و... تأثیر به‌سزایی در ایجاد روحیه نشاط و شادابی در دانش‌آموزان خواهد داشت. ضمن اینکه برگزاری این اقدامات تفریحی زمینه صمیمیت و ارتباط بهتر بین دانش‌آموزان، بین جهادگران و بین دانش‌آموزان و جهادگران را فراهم می‌نماید. همچنین به آنها این فرصت را می‌دهد تا در محیطی دوستانه خصوصیات رفتاری مخاطب خود را بشناسند.



نکته قابل توجه در طرح چنین برنامه‌هایی این است که دقت شود این موارد باعث دور شدن گروه از اهداف آموزشی، فرهنگی و اخلاقی خود نگردد شأن و جایگاه جهادگر باید حفظ شود.

از طرفی فاصله و احترام بین دانش‌آموزان و جهادگران نیز باید در نظر گرفته شود تا باعث ایجاد مشکلات مختلف روحی یا عاطفی در آنها نشود.

هر انسانی اگر به مدت طولانی مثلاً بیشتر از دو هفته در مکانی ثابت قرار گیرد، بدون آنکه تحولی در کارهای روزمره خود ایجاد نموده و یا ساعاتی را به عنوان اوقات فراغت مقرر نماید، احساس ناتوانی و خستگی می‌کند. و این امر در نیروی انسانی که در ایام عید و یا دانش‌آموزان خوابگاهی که مشغول آمادگی برای آزمون سراسری هستند بیشتر محسوس است. لذا باید در این جهت نیز گام‌های موثر برداشت و با مقرر نمودن برنامه‌ای در حد توان مسئولین اردو و ایجاد فضایی مناسب، انرژی و نیرویی مضاعف به افراد بخشید. لازم به ذکر است که باید به زمان، نوع مکان، و سطح کیفیت این امر توجه ویژه‌ای نمود.

مثال:<sup>۱</sup>

"گفته بودن یک روز با تعدادی از مسئولین بومی به تفریح می‌رویم، محل اسکانمان در یکی از کلاس‌های مدرسه بود و خوابگاه دانش‌آموزی هم در گوشه‌ای از حیاط مدرسه. می‌گفت به کجا می‌روید؟ گفتیم: بازدید از اشیای سفالی موزه زی کلپورگان (شهری کوچک در شهرستان سراوان

---

۱. هرچند این خاطره کمی طولانی است اما برای ارائه‌ی هر چه بهتر مطالب مفید و ضروری به نظر می‌رسد.

در بلوچستان) دیگری گفت: خوش به حالتان! همیشه همراhton بیایم؟  
گفتم: قرار است عصر، و پس از آن برای صرف شام در مکانی تفریحی  
پیش شما باشیم. خیلی خوشحال شدند... معلوم بود منتظر یک برنامه  
خوب و تفریحی سالم‌اند. (به دلیل احساس ضعف و خستگی  
دانش‌آموزان خوابگاهی و با توجه به موضوعات خاص منطقه سراوان در  
استان سیستان و بلوچستان و این نکته که دانش‌آموزان اجازه تردد به  
خارج از مدرسه را ندارند و فقط در ساعات محدود خاصی می‌توانند با  
خانواده و خویشان ملاقاتی داشته باشند، تصمیم به برگزاری اردوی  
تفریحی نیم‌روزه در پارک گرفتیم تا شاید انگیزه حضور در کلاس و نیرو و  
قوای فکری دانش‌آموزان افزایش یابد.) یکی که همیشه کتاب به دست  
می‌دیدمش، گفت: از عصر تا شب درس تعطیل! و این را به دلیل  
خستگی ای می‌گفت که در ذهن و روح و جسمش ۲ هفته مدام ماندن در  
خوابگاه کم‌نور و به دور از امکانات، حس می‌کرد و می‌دانست قرار است  
امشب روحیه‌اش با بهره‌گیری از آرامش دیدن درختان و تنفس در هوایی  
پاک و صرف شامی نه به اندازه خوابگاه که معده‌ات اصلاً متوجه حضور  
غذا نشود تقویت شود.

بعد از مدتی انتظار بالاخره مسئولین به همراه اعضای خانواده تشریف  
فرما شدند، ما هم در مینی‌بوس جایی پیدا کردیم و نشستیم... تقریباً  
سه ربع از بیابان‌های خشک و بی‌آب و علف‌گدشتیم و به جایی مثل  
روستا یعنی همان کلپورگان رسیدیم و از هنردست سفال‌گران آن منطقه  
دیدن کردیم. موزه پر بود از اشیاء و ظروفی مثل جا اسپندی، لیوان، قلیان  
تزیینی، کاسه و... که با نقش‌هایی ساده و سنتی طراحی شده بودند.

تعدادی از آنها را به ما هدیه دادند. ناهار میهمان نماینده مجلس شهرستان بودیم.

بعد از آن به جای دیگری رفتیم که پر بود از درختان نخل، که گاهی بسیار بلند و گاه آنقدر کوتاه بودند که شاخه‌هایشان روی زمین بود. آسمان در آنجا آنقدر زیبا و صاف بود که با نظاره کردن این پهنهٔ بیکران آبی رنگ به پاکی و سادگی و تواضعش در عین بلندا و وسعت بی نظیرش می‌رسیدی. خصوصاً شب‌ها دوست نداشتیم لحظه‌ای از نگاه کردن به ستارگان دل بکنیم چون همیشه این حس را داشتم که ستارگان با ما حرف می‌زنند و فقط در چنین جاهایی صدایشان به گوش انسان‌ها می‌رسد چون اینجاست که دودها، ناپاکی‌ها و آلودگی‌ها، جلوی دیدن ستاره را نمی‌گیرند؛ اینجاست که مردمانش ساده زیست، بی‌ریا و میهمان نوازند و هنوز که هنوز است گاهی دلم برایشان تنگ می‌شود.

خلاصه... در زیر یکی از این نخل‌ها نشستیم و با صندوقی از میوه‌های رنگارنگی که رنگ و بوی جهاد نداشت پذیرایی شدیم.

مشغول فیلم گرفتن از دوستان بودم و از یکی‌شان (اعضای گروه) راجع به شیرینی محلی‌ای پرسیدم که در حال خوردن بود، همان‌طور که با نگاه کردن به دوربین از خوشمزگی و کیفیت آن تعریف می‌کرد؛ در حال تکه کردن قسمتی دیگر به همراه مویی دراز بود (این موبه همراه مواد اولیه در شیرینی ورز داده شده بود) و شیرینی را با همراهش قورت داد. خیلی خنده‌ام گرفته بود و سعی بر آن داشتم تا بقیه متوجه نشوند. بنده خدا هرطوری شده شیرینی خرمایی را خورد ولی آخرین تکه را خیلی آرام و طوری که بقیه و میزبانان متوجه نشوند از پشت به گوشه‌ای از زمین

انداخت. همه‌ی اینها را فیلم می‌گرفتم تا بعدا در چنین جایی به صورت خاطره بیاورم... این شد که با تماشای این فیلم در مکان اسکان متوجه مورد دیگری شدیم که هیچ‌یک حواسمان نبود پسر بچه‌ی یکی از مسئولین که در کنار مادرش و روی زانوی اولمیده بود و در حال بازی با لیوان‌های یک بار مصرف بود. در لیوان‌ها می‌دمید و آن‌ها را به دهانش می‌زد و دست‌ها را کوچکش را در آنها فرو می‌کرد.

نمی‌دانم اگر قبل از نوشیدن چای همان چای آتیشی را که به قولی خیلی چسبید و در آن لیوان‌ها نوش جان کرده بودیم متوجه بازی کودکانه‌ی او می‌شدیم، باز هم تا آن اندازه از نوشیدن چای لذت می‌بردیم؟ خیلی منتظر نشستیم بالاخره با خبر شدیم نیم‌ساعتی است که دانش‌آموزان رسیده‌اند و در چادری که برایشان در نظر گرفته شده گرد هم آمده‌اند. با یکی از دوستان به دیدن بچه‌ها رفتیم ولی شادی قبلی برای حضور در اردو را در آنها حس نمی‌کردم. اون یکی هم هنوز کتاب به دست، سعی داشت از نور کم‌سوی چادر در حفظ کردن لغات زبان بهره‌گیری و این را در چهره‌اش خواندم که اینجا کجا بود که ما را آوردید؟ هر طور بود تلاش کردم تا لحظات خوشی را داشته باشند و نیمه‌ی پر لیوان را ببینند.

اما... گویی که نیمه‌ی پری وجود نداشت!...

متأسفانه در همان شب و پس از بازگشت به محل اسکان متوجه نارضایتی فراوان دانش‌آموزان شدیم و تعدادی از آنها برای مدتی در حیاط مدرسه جمع شدند. ایشان اظهار می‌داشتند که چگونه شخص می‌تواند در حصار ی پارچه‌ای که حتی آنها را از تماشای درختان کنارشان باز

می داشت و نور ضعیف داخل چادر و وجود افراد بیش از حد ظرفیت در آن، نه تنها باعث تقویت روحیه نشد، بلکه باعث اتلاف زمان های بسیاری (حدوداً ۴۰ تا ۵ ساعت) گردید.

در صورتی که بنا به نقل از مسئولین، مکان بهتری را برای دانش آموزان در نظر گرفته بودند ولی اقدامات و هماهنگی های لازم به عمل نیامده بود."

با اندکی درنگ می توان دریافت که این اردوی نیمروزه تفریحی با همان هزینه ها می توانست در مکان بهتری مثلاً همان حیاط مدرسه بهتر و موفق تر صورت گیرد. پس چقدر بهتر است که حتی برای کوچکترین تفریح نیروی انسانی و یا مخاطبان همه جوانب تا حد امکان در نظر گرفته شوند.



## فصل چهارم: اقدامات پس از اردوی جهادی

### تهیه آرشو آموزشی

تهیه گزارش کار در محورهای تجربه‌ها مشکلات نقاط قوت و ضعف

حالا که از سفر برگشتید باید نگاهی به گذشته داشته باشید. ببینید در این ۲ هفته‌ای که آنجا بوده‌اید چه کرده‌اید؟ تا چه اندازه مثمر‌تر بوده‌اید؟ تا چه حد توانسته‌اید بار از روی دوش مردمان بردارید؟ و یا آیا باری نیز به بارشان افزوده‌اید؟ چقدر در ارتقای فرهنگ‌شان موفق بوده‌اید؟ آیا در جاهایی (موضوعاتی) که نباید وارد می‌شدید وارد شدید؟ و اثرات سوء و جبران‌ناپذیری به فرهنگ‌شان وارد کردید؟ تا چه حد در ارتقای سطح دانش علمی و همگانی موفق بوده‌اید؟ در حل و فصل مشکلات خانوادگی چه قدم‌هایی برداشتید؟ تا چه حد به آنها امید داده‌اید؟ آیا حمایت‌ها، کمک‌ها، محبت‌هایتان فقط از روی دلسوزی بوده یا گامی بلند در این زمینه‌ها برداشته‌اید؟ به طور عمقی و ریشه‌ای سعی در همکاری و ارائه امکانات نموده‌اید؟ و...

همه این‌ها و صدها مورد دیگر از مواردی هستند که باید پس از اردوی جهادی به بررسی آنها پرداخت. گزارش کارهایی که هر مربی ارائه نموده و تمامی مکتوبات و گاه‌ها فیلم‌ها را در مجموعه‌ای گردآوری، تنظیم و بررسی کرد. گزارش کارهای روزانه را مطالعه و موارد مهم را در جاهای دیگر به صورت خلاصه و تیتروار آورده و یکی یکی دسته‌بندی نموده و در جهت آنها اقدامات لازم را انجام داد. اگر در جایی مثلاً در بحث آموزشی خلایی احساس شده بتوان هرچه سریع‌تر و زودتر در پر کردن آن خلا تلاش نمود. اگر در جایی نقاط قوی مشاهده شده و فقر مالی یا نبود امکانات مشهود است در جهت آن گام‌های موثر برداشت این طور نباشد که فقط به فکر انجام یک حرکت جهادی بوده و با تمام شدن سفر پرونده‌اش را بست و کنار گذاشت! بعد هم با چندین لوح تقدیر و سپاس، همایش و پخش کلیپ‌هایی بعد از سفر دیداری با همسفران تازه کرد و فقط نام یک حرکت جهادی را در پرونده آنها ثبت کرد. بلکه از همه اینها مهم‌تر استمرار و تداوم حرکت جهادی است، و تلاش در جهت رفع نیازمندی‌ها و ارائه امکانات و حل و فصل مشکلات و موانع موجود، مهم‌تر از آن است. تهیه یک آرشيو جامع و مناسب و مفید نیز از شیوه‌هایی است که در اردوهای جهادی بعد توسط گروه‌های دیگر از نهاد یا دانشگاه‌های دیگر و یا آیندگان در همین گروه مرهم درد است و درمان! همچنین به سیر جهادی سرعت می‌بخشد.

اشخاص می‌توانند با استفاده از تجربیات گروه‌های قبلی قدم برداشته تا خود تجربیات تلخ را تجربه نکنند.



در روستایی ۳ نفر از دانش آموزان دختر و پسر از یک خانواده و پسر از خانواده ای دیگر شناسنامه نداشتند و عدم دریافت شناسنامه توسط والدین ۱- افغانی بودن ۲- نرفتن به خدمت سربازی فرزندان در آینده ۳- فقر مالی جهت رفتن به شهر و پیگیری امور مربوط به اخذ شناسنامه جویا شدیم. حتی اسمی از این دانش آموزان در مدرسه آنها نبود و اخیراً هم مدیر مدرسه اجازه شرکت در کلاس را به آنها نمی داد خوشبختانه زهرا توانسته بود از دوستانش که یک سال از او بزرگتر بودن کتاب های پایه چهارم دبستان را تهیه کرده و به صورت خود خوان، درس بخواند تا جایی که به بچه های مدرسه هم در درس کمک می کرد.

خوشبختانه پس از سفر جهادی با پیگیری ها و انجام کارهای لازم در ثبت احوال و برخی جاهای دیگر توانستیم برای این افراد شناسنامه تهیه کرده و نام آنها را در لیست دانش آموزان اضافه کنیم. این از نمونه اقداماتی است که تقریباً در عرض یک ماه با مطالبه گری، و رایزنی با مسئولین ذیربط منطقه به انجام رسید و یکی از مشکلات عدیده دو خانواده را حل نمود.

گزارش فعالیت های صورت گرفته توسط گروه و فعالیت های پیش رو و همچنین نتایج کارها در کنار طرح چشم انداز هدف گروه، به جهادگران این امکان را می دهد تا زمینه عملکرد مناسب خود را انتخاب نمایند و همچنین برنامه ریزی مناسب انجام دهند. این تقسیم بندی وظایف به گروه کمک خواهد کرد تا به طور تخصصی به شاخه های مختلف بپردازد.

گزارش کارها می تواند به عنوان منبعی در مستندسازی و طرح الگو و

گزارش‌های پیشنهادی به منطقه مورد استفاده قرارگیرد. این گزارش‌ها که خروجی یک اردو می‌باشند، می‌توانند به عنوان ورودی در اردوهای آتی استفاده شوند و با ادامه این روند، شاهد حذف نقایص و مشکلات و افزایش تجربیات باشیم. ضمن این که ارائه این راه‌کارها، به عنوان منبع اطلاعاتی خوبی برای جهادگران جدید و ناآشنا با شرایط می‌تواند استفاده شود.

### مؤلفه‌های یک گزارش کار

۱. توضیح فضای ساختاری اردو
۲. ذکر مکان و زمان و برنامه‌های جزئی انجام شده
۳. تشریح موقعیت دقیق آموزشی مخاطبین
۴. سیرپیشرفت مخاطبین در ارائه محتوای آموزشی
۵. ارائه مثال‌های دقیق و مستند به جزوات، نمونه برگ و یا عکس و فیلم از آموزش
۶. در نهایت می‌شود به نتیجه‌گیری و جمع‌بندی، رصد آموزشی از مخاطبین اشاره نمود.

### تدوین شناسنامه نهایی مخاطبان و معرفی به مراجع ذیصلاح

همانطور که در فصل اقدامات هنگام جهاد ذکر شد هر مربی موظف است گزارش روزانه کارهای خود و در پایان نیز گزارش کار کلی را ارائه نماید. تجربه نشان داده است که اگر خصوصاً در جهاد علمی گزارش دیگری از هر دانش‌آموز (روحیات علاقه‌مندی، خلق و خو و میزان توانایی درسی، همچنین رشد و تقویت درسی او در هر درس در طول سفر

جهادی) توسط دبیران مجموعه جهادی به صورت جداگانه نوشته شود، در تسریع ادامه روند جهادی بسیار موثر بوده و در انتخاب دبیران و نحوه بیان و شیوهی تدریس آنها و ارائه راه کارهای مناسب در سفرهای بعدی جهش چشمگیری مشاهده می شود.

ولی چقدر بهتر است که حداقل در روزهای ابتدای طرح پیرامون درخواست ارائه این گزارش به دبیران توضیح داده شود. چرا که شاید دقیق، سنجیده و ریزبینانه تر نوشته شوند.

پس اگر در ادامه جهاد نیازمند اینچنین گزارشی هستید، حتماً پیرامون آن به نیروی انسانی خود اطلاع رسانی نمایید.

همچنین ممکن است در هر کلاس فرد یا افرادی از فراگیران دارای استعداد و توانایی های خاصی باشد و با کمی راهنمایی از سوی جهادگران، خود بتواند آن کلاس را در آینده و پس از سفر اداره نماید. پس شناسایی این افراد و معرفی آنها به سایر مخاطبان و نیز به مسئولین به نوعی آموزش ماهیگیری است نه ماهی گرفتن!

متأسفانه در برخی موارد کمیته امداد به درستی عمل نکرده است و شناخت کافی از مردم نداشته است زیرا خانواده های بسیار نیازمند و پر جمعیت تحت پوشش کمیته امداد قرار نگرفته اند و خانواده دیگری را در همان منطقه تحت پوشش قرار داده که حتی از نظر مردم روستا نیز خیلی به حمایت های کمیته امداد نیازمند نیستند. لذا با شناخت جزئی و اصولی این خانواده ها نیز می توان آنها را از حمایت های کمیته امداد و یا بهزیستی دریغ نکرد.

مهم تر از همه پیگیری رصد ضعف های آموزشی مخاطبین است به

این معنا که وقتی شناسنامه نهایی آموزشی مخاطبان آماده شود عملاً سندی در دست خواهد بود که میزان ضعف و قوت مخاطبان را در آن حوزه آموزشی نشان می‌دهد. سازمانی مانند آموزش و پرورش با در دست داشتن چنین رصدی از فضای درسی می‌تواند برنامه‌ها و راهبردهای آموزشی خود را اصلاح نماید و یا موسسات فرهنگی آموزشی مانند سازمان تبلیغات یا ارشاد می‌توانند از این شناسنامه‌ها در بهبود روند برنامه‌های خود استفاده نمایند.

### جزوات آموزشی

با توجه به اینکه هرگروه منطقه هدف خاصی را با اهداف و گروه‌های آموزشی خاص دنبال می‌نماید، می‌تواند با توجه به گزارش‌ها و اطلاعات اردوهای قبلی و ارزیابی‌های صورت گرفته، نسبت به طراحی و تدوین جزوات آموزشی اقدام نماید.

کتاب‌های آموزشی با توجه به اینکه مشکلاتی چون عدم تطبیق با سطح دانش‌آموزان، توضیحات کم یا ناقص و سوالات غیراستاندارد، عموماً به عنوان منابع در تدریس، کافی نمی‌باشند.

در تدوین جزوات آموزشی اگر در حد امکان از نظرات جهادگران سال‌های گذشته و تجربیات آنها استفاده گردد، نتیجه بهتری عاید خواهد شد. چرا که جهادگران با مباحثی که دانش‌آموزان دچار مشکل هستند، آشنا می‌باشند. ضمن اینکه علت این ضعف را نیز می‌دانند و می‌توانند راه‌کار مناسب را برای رفع آن ارائه دهند.

این جزوات معمولاً باید از سطح بسیار پایین شروع شده و سطح‌بندی

شده باشد. از آنجا که مخاطب ما از مردم کم برخوردار است لذا باید به صورت بسیار ابتدایی و ساده شروع شده و گام به گام مطابق با میزان وقت‌گذاری مخاطب و مربی باشد. از سوی دیگر نیازهای مخاطب نیز سنجیده شود یعنی به طور مثال اگر مخاطبین در دروس تحلیلی مانند ریاضی ضعیف هستند باید تمرکز روی این دروس همراه با روش‌های یادگیری گسترده باشد.

### ارزیابی و تطابق با گروه‌های هم‌عرض

گاهی در طول دوره تابستان و یا ایام تعطیل دیگر مانند عید نوروز گروه‌های مختلف جهادی در زمان‌های نزدیکی به یک منطقه اعزام می‌شوند. لذا باید مطابقت و ارزیابی‌های لازم با این گروه‌ها صورت گیرد، که این امر در چگونگی و انجام ادامه جهاد امری مهم است.

مثلاً باید سعی شود گروه‌های بعدی که به منطقه اعزام می‌شوند کارهای احتمالی نیمه‌کاره را که موفق به اتمام آنها نشده‌اند تمام کرده و یا حتی‌الامکان اقداماتی در جهت تکمیل آنها انجام دهند.

همچنین در برخی گروه‌های جهادی با اعزام افراد به مناطق مختلف نزدیک به هم در استان فعالیت جهادی در قالب گروه‌های هم‌عرض صورت می‌گیرد و این افراد در این مناطق کارهای مشابهی انجام می‌دهند. لذا پس از بازگشت لازم است این گروه‌ها طی جلسه یا جلساتی با یکدیگر پیرامون مسائل حل شده و روش‌های موفق آموزشی در مناطق خاص، و همچنین مسائل حل نشده و قابل حل و موارد و موضوعات مهم به هم‌اندیشی و همکاری پرداخته، چرا که بارها مشاهده شده است در

برخی موارد انجام روشی خاص که با موفقیت همراه بوده، در منطقه‌ای دیگر در آن استان نیز بازخورد خوب و بازدهی مناسبی داشته است.

### سنجش

هر کاری برای پیشرفت و بررسی اثرگذاری، نیازمند به سنجیده شدن با روش سنگ محک مناسب می‌باشد. این ارزیابی و سنجش می‌تواند در زمینه‌های مختلف از قبیل آموزشی، مالی، هماهنگی و... باشد.

### ارزیابی عملکرد و تبادل تجربیات

در برخی گروه‌های جهادی با اعزام افراد به مناطق مختلف نزدیک به هم در استان، فعالیت جهادی در قالب گروه‌های هم‌عرض صورت می‌گیرد. و این افراد در این مناطق کارهای مشابهی انجام می‌دهند. لذا پس از بازگشت لازم است این گروه‌ها طی جلسه یا جلساتی با یکدیگر پیرامون مسائل حل شده و روش‌های موفق آموزشی در مناطق خاص، و همچنین مسائل حل نشده و قابل حل و موارد و موضوعات مهم به هم‌اندیشی و همکاری پرداخته، چرا که بارها مشاهده شده است در برخی موارد انجام روشی خاص که با موفقیت همراه بوده، در منطقه‌ای دیگر در آن استان نیز بازخورد خوب و بازدهی مناسبی داشته است.

### ارزیابی آموزشی:

منابعی همچون بازخورد دانش‌آموزان، خانواده‌ها، مسئولین و اعضای گروه، می‌تواند مد نظر قرار گیرد. این ارزیابی با توجه به عملکرد دانش‌آموزان منطقه در سال‌های گذشته و همچنین مقایسه با وضعیت ایده‌آل صورت می‌گیرد.

### ارزیابی مالی:

هزینه‌های صرف شده و بررسی صرفه اقتصادی طرح با توجه به نتایج به دست آمده از مهم‌ترین مباحث است. مطمئناً با توجه به محدودیت‌های مالی فعالیت‌های جهادی لزوم استفاده از راه‌کار و روشی مناسب و مفید و صرف هزینه مناسب باید مورد توجه قرار گیرد.

### ارزیابی تعاملات:

روند اداری طی شده توسط گروه و همکاری و تعامل مسئولین با گروه باید مورد بررسی قرار گیرد تا در صورت وجود ابهام در ارتباطات یا عدم همکاری راهکار مناسب اختصاص داده شود.

### تدوین سند راهبرد علمی منطقه بر اساس چشم‌انداز حرکت‌های جهادی

بعضی مناطق کم‌برخوردار به دلیل فقر شدید فرهنگی که به تحصیل و ادامه تحصیل مرتبط است و عدم وجود امکانات تحصیلی و کادر آموزشی با تجربه، نیازمند اقدامات جهادی مستمر و طولانی می‌باشند تا در نهایت با تربیت دانش‌آموزان و اشاعه فرهنگ صحیح، تا حدی به توسعه و پیشرفت منطقه کمک کنیم.

در این گونه حرکت‌های جهادی مستمر باید تلاش کرد که از ابتدا و در همان سفرهای ابتدایی برنامه‌ای منظم و متناسب با نیاز منطقه در جهت ارتقای اهداف جهادی تدوین نموده و سند راهبردی علمی منطقه را تهیه نمود. هرچه نگرش عمیق‌تری در تنظیم این سند وجود داشته باشد سرعت رشد و پیشرفت مقاصد و اهداف جهادی بیشتر می‌شود.

### برگزاری جلسات جهت تحلیل نقاط ضعف و قوت

همیشه دور شدن و فاصله گرفتن از فضای کاری، سبب می‌گردد تا فرد به دور از احساسات و هیجانات محیط و با تمرکز فکری بیشتر به تجزیه و تحلیل کار پردازد. این امر درباره کارگروه جهادی نیز صدق می‌نماید و با فاصله گرفتن از فضای اردو و دوری از مشغله‌های تدریس، جهادگران می‌توانند به بررسی نقاط ضعف و قوت و ارائه راه‌کار به منظور بهبود کار بپردازند.

همچنین در این جلسات، گروه می‌تواند گزارش فعالیت‌های صورت گرفته، ارائه نتایج کار و تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌های آتی گروه را مطرح نماید.

تقسیم وظایف گروه بین اعضا و دریافت گزارش پیشرفت فعالیت مربوطه از دیگر مواردی است که باعث افزایش کیفیت کار و تقسیم حجم کاری بین اعضا خواهد شد.

برگزاری مستمر و منظم این جلسات کارگروه را در برگزاری دوره‌های آتی آسان‌تر می‌گرداند. از طرفی استفاده از این جلسات به عنوان پوشش بحث تبلیغات در گسترش و معرفی گروه در نهادهای مختلف موثر است.

### زمان بندی تداوم ارتباط

اگر بعد از اردوی جهادی و بازگشت به محل مبدا ارتباطات را با منطقه و مخاطبان قطع کنید و بعد از مدتی طولانی دوباره به آنجا روید، این یعنی روز از نو، روزی از نو! چون به دلیل قطع ارتباط با افراد منطقه از روند پیشرفت تاثیراتی که در سفر قبلی گذاشته‌اید کاملاً بی‌خبر مانده‌اید.



پس لازم است که بدانید تا جایی که می‌توانید و به هر طریقی ارتباط خود را با آنها و خصوصاً مسئولین روستا قطع نکنید و حداقل به صورت تلفنی و یا سفر کوتاهی به منطقه از اوضاع با خبر شوید و بر اساس آن برای سفرهای بعدی خود برنامه‌ریزی کنید.

### ارتباط با مخاطبان با ابزارهای رسانه‌ای

در برخی مکان‌هایی خدمت جهادی صورت می‌گیرد و جهادگران به آنجا اعزام می‌شوند امکانات رسانه‌ای و اینترنتی وجود دارد لذا بسیاری از فعالیت‌ها می‌توانند از طریق پست الکترونیکی و معرفی وب سایت‌ها و... صورت گیرد و مسائل و موضوعات مهم در منطقه اطلاع‌رسانی شوند.

### تداوم ارتباط با فراگیران

پیوسته بودن برگزاری اردوهای جهادی آموزشی، لازم می‌دارد برای پیشرفت مناسب، دانش‌آموز در مراحل مختلف اردو حضور داشته باشد. این امر به تکمیل روند آموزشی دانش‌آموز و شناخت بهتر جهادگران از نیازهای دانش‌آموز کمک شایانی می‌نماید.

برقراری این ارتباط مستمر می‌تواند در قالب تماس‌های تلفنی، پیامکی، نوشتن نامه، سرزدن حضوری به منطقه و... از سوی پشتیبان یا مشاور صورت گیرد.

ضمن اینکه برقراری این تماس‌ها به نوعی باعث دلگرمی و حمایت معنوی از دانش‌آموزان می‌گردد. این دلگرمی و حس حمایت دانش‌آموز را در جدیت و پشتکار دانش‌آموز در رفع مشکلات آموزشی موثر است.

برقراری تماس از سوی دانش‌آموز با مرجع علمی و مشاوره‌ای مناسب،

این امکان را به دانش‌آموز می‌دهد تا مشکلات درسی، مطالعاتی، برنامه‌ریزی و مشاوره‌ای خود را مطرح نماید و به پاسخ مناسب دست یابد. این مهم با توجه به سطح تحصیلات پایین خانواده‌ها در این مناطق و محدودیت علمی و زمانی معلمان و در نتیجه عدم دسترسی به فردی با تجربه و مشاوره‌ی قابل، بسیار در این مناطق ضروری به نظر می‌رسد.

بدیهی است این تماس‌ها باید از سوی هر دو طرف مدیریت گردد تا باعث افزایش کیفیت و اثر آن گردد. زمان این تماس‌ها با توافق طرفین به صورتی باشد که به روال کاری، درسی و زندگی شخصی هیچ‌کدام آسیب وارد ننماید. ضمن اینکه مشخص بودن زمان این تماس، باعث می‌گردد هر دو طرف نکات و مشکلات را آماده ارائه سازند و در جهت ارائه راه‌کار، برنامه‌ریزی مناسبی صورت گیرد.

از این تماس همچنین می‌توان به عنوان ابزاری تبلیغاتی در اطلاع‌رسانی دوره‌های آتی گروه و همچنین کنترل وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان و برنامه‌ریزی بهتر اردوها استفاده کرد.

این تماس‌ها به عنوان بازخوردی از عملکرد معلمان و آموزش و پرورش نیز می‌توانند فرض شوند. مطمئناً مشکلاتی که دانش‌آموزان در این تماس‌ها اعلام می‌نمایند، اگر از سوی مسئولین آموزشی مورد پیگیری قرار گیرد، بسیار مفید خواهد بود.

### اعزام به منطقه جهت سرکشی

گاهی وظایفی به برخی از مخاطبان سپرده می‌شود حتی گاهی این افراد مشتاقانه این مسئولیت‌ها را می‌پذیرند. اما اگر پذیرش اینگونه

مسئولیت‌ها با پیگیری گروه و مسئولین جهادی صورت گیرد، باعث دل‌گرمی مخاطبان گردیده و این خود نوعی القای اعتماد به نفس به آنها می‌باشد که در نهایت افراد دیگری را در منطقه تحت پوشش و همکاری خود قرار دهند و از این طریق خود برای خود، درمان درد می‌گردند. اما باید توجه داشت که تمامی فعالیت‌هایی را که به آنها سپرده شده باید از دور تحت کنترل قرارداد و اگر حتی نیازی به سرکشی از فعالیت‌ها باشد، با سفر به منطقه باز هم در صدد مساعدت و انجام اقدامات لازم برآمد.

مثلاً اگر در زمان جهاد با توجه به استعداد های موجود، اداره کلاسی آموزشی به یکی از افراد در منطقه محول گردیده و یا کارگاهی جهت اشتغال راه‌اندازی و احداث گردیده، با بازدید از منطقه می‌توان چگونگی و میزان رشد فعالیت‌ها را بررسی نمود.

### برگزاری آزمون‌های دوره ای

در جهاد با اهداف علمی مثلاً آماده‌سازی برای آزمون‌های سراسری، افزایش قوای علمی و پایه‌ای دانش‌آموزان، آماده‌سازی برخی دانش‌آموزان برای امتحانات شهریور و... لازم است گاه‌گاهی به صورت دوره‌ای آزمون‌هایی را برقرار کرد. باید توجه داشت حتماً باید قبل از آزمون‌ها با ارائه برنامه‌ای منظم و مدون دانش‌آموزان را از چگونگی و حجم هر آزمون آگاه نمود. این آزمون‌ها کمک می‌کند تا افراد استفاده بهینه‌ای از زمان‌های پیش روی خود داشته باشند و در نتیجه کار به صورت هدفمندتر پیش خواهد رفت و دانش‌آموزان نتیجه بهتر خواهند گرفت.



## پیوست

### فرم گزینش و ثبت نام

«به نام یگانه خالق هستی بخش»

نام و نام خانوادگی:..... رشته: .....

دانشگاه محل تحصیل:..... ورودی:..... مقطع: .....

وضعیت تأهل:..... محل سکونت: .....

شماره تماس: (ثابت و همراه) .....

آیا تا به حال به اردوی جهادی رفته‌اید؟ (زمان و مکان سفر جهادی، نوع جهاد

(فرهنگی یا آموزشی و نوع فعالیت خود را ذکر کنید). .....

.....

.....

به نظر شما «محرومیت (کم‌برخورداری)» یعنی چه؟ .....

.....

.....

کدام یک از این فعالیت‌ها را ترجیح می‌دهید؟ (گروهی - فردی).....

به نظر شما فعالیت‌های مختلف جهادی (فرهنگی - آموزشی) به چه منظور انجام

می‌شوند؟ .....

.....

.....

چگونه با این اردو آشنا شدید؟ .....

در اردوی جهادی به چه اموری علاقه‌مندید؟.....

.....

کار با چه رده‌ سنی‌ ای را ترجیح می‌ دهید؟.....

هدف و انگیزه‌ شما از شرکت در این حرکت جهادی چیست؟.....

.....

.....

آیا تا به حال در زمینه‌های آموزشی فعالیت‌ی داشته‌اید؟ (نوع و مکان آن را ذکر

کنید).....

.....

بهترین و بدترین خصوصیت بارز اخلاقی خود را بیان کنید.....

.....

.....

با توجه به آگاهی‌های خود از این حرکت، فکر می‌کنید گروه جهادی تا چه حد در

این سفر موفق بود؟ (این سؤال به منظور آگاهی از میزان اعتماد به نفس فرد

پرسیده می‌شود).....

.....

در کدامیک از زمینه‌های زیر تخصص و تمایل به همکاری دارید؟

عرصه‌ فرهنگی: اخلاق □ احکام □ قرآن □ مهارت‌های زندگی □

عرصه‌آموزشی: برگزاری کلاس‌های ارتقاء خلاقیت در قالب خیاطی □ نقاشی □

خطاطی □ دروس علمی □

عرصه‌بهداشتی و درمانی: آموزش سلامت □ غربالگری بیماری‌های مزمن □ خدمات

درمانی □

عرصه پژوهشی و تحقیقاتی □ پیگیری مطالبات مردمی □

**سایر موارد**

هنری: طرحی و نقاشی □ طراحی کامپیوتر □ خطاطی □ هنرهای تجسمی □

گلدوزی و خیاطی □ عکاسی □ فیلمبرداری □ میکس و مونتاژ فیلم □  
فرهنگی: مجری‌گری □ مداحی □ نشریه □ بنایی □ نقاشی ساختمان □  
کاشیکاری □ آموزش سرود و تواشیح □ تبلیغات و نزنئینات □ احکام و عقیدتی □  
قرآن کریم □

عمرانی: مهندسی □ معماری □ سنگ‌کاری □ برقکاری □  
آموزش: انگلیسی □ شیمی □ کامپیوتر □ ریاضیات □ راهنمایی □ دبیرستان □  
دروس و رشته‌های دیگر □

ورزشی: فوتبال □ والیبال □ رزمی □ سایر رشته‌ها □  
بهداشت و درمان: کمک‌های اولیه (فشارخون، تزریقات، پانسمان و... □ تغذیه □  
پزشک عمومی □ مشاوره (روانشناسی و...) □ دندانپزشک □ پزشک متخصص □  
نوع تخصص: .....

زمان فعالیت: مرداد ماه □ ماه مبارک رمضان □ در طول سال تحصیلی □

### نقشه منطقه

نقشه منطقه باید اطلاعات مورد نیاز در اردوی جهادی را در بر گیرد تا در صورت لزوم سریعاً به آن مراجعه نمود.

جمعیت (مرد - زن): ..... تعداد خانوار: .....

تعداد افراد به تفکیک جنسیت: کودک زیر ۷ سال، ۷ تا ۱۲، ۱۲ تا ۱۴، ۱۴ تا ۱۸، ۱۸ تا ۲۵، ۲۵ تا ۴۵، ۴۵ به بالا: .....

برخورداری از امکانات (خانه بهداشت، دبستان، مدرسه راهنمایی و دبیرستان، سرویس‌های بهداشتی و حمام، مسجد و...)

اماکن تایخی و فرهنگی موجود در نقشه منطقه نشان داده شود.

### شناسنامه علمی مخاطبان

نام و نام خانوادگی مخاطب: ..... ت.ت: .....

پایه تحصیلی: ..... شغل پدر: .....  
شغل مادر: ..... تعداد خواهر، برادر و شغل آن‌ها: .....  
.....  
میزان برقراری ارتباط این مخاطب با دوستان خود و با گروه جهادی: .....  
.....  
نوع علاقه: .....  
در چه دروسی ضعیف و در چه دروسی از توان علمی بالایی برخوردار است؟ .....  
.....

### سایر موارد

#### نمونه کوچک فرم گزارش کار

نام و نام خانوادگی: ..... نوع فعالیت: .....  
گروه سنی، جنسیت: ..... تعداد افراد کلاس: .....  
کدام یک از افراد در کلاس را فعال‌تر از بقیه می‌دانید؟ چرا؟ .....  
.....  
کدام یک از افراد در کلاس را نسبت به بقیه ضعیف‌تر تلقی می‌کنید؟ چرا؟ .....  
.....  
گزارش کوتاهی از فعالیت‌های روزانه در کلاس خود را بیان نمائید. ....  
.....  
.....  
.....  
.....  
انجام چه اموری را به عنوان ثمره حرکت جهادی خود می‌دانید؟  
.....  
.....